

III.
N. 39243.
h.

39273, III, Mh.

LIBERA NOS A MALO.

ZGODOVINSKI ROMAN.

... SPISAL ...

VLADIMIR VESEL.

V LJUBLJANI 1911.

„NARODNA ZALOŽBA“.

TISKALA „NARODNA TISKARNA“ V LJUBLJANI.

Libera nos a malo.

Zgodovinski roman.

Spisal

Vladimir Vesel.

[ps. = Vodeb Emil]

V Ljubljani 1911.

„Narodna založba“.

030006879

I.

Šteli so leto 1492.

Poslovila se je nenavadno snežena zima s Cerknjske kotline. Na južnih parobkih so privreli studenci izpod skalovja; tresoč se v mrzli sapi in poskakujoč so se vili potočki po peščenih tleh in med ožganim zelenjem, ki je poredkoma gledalo izza utrgane skale ali izpod široke lise zaledenega umazanega snega. Grgotajoč in cmokajoč so se izgubljali potočki po kratkem teku v livastem vrtincu zopet pod zemljo. Enolično sivo nebo brez jasnine se je predlo od juga proti severu, od vzhoda proti zahodu med vrhovi gora in gričev, dvigajočimi se vsenaokrog nad kotlino. Sive megle so se vlekly po dolini, segale kakor z dolgimi, čudno se zvijajočimi prsti v medgorje in lizale navkreber ob pobočju Slivnice, ovijale se kakor pajčolan visokih temnih smrek in plavale, kakor jata razdraženih čarovnic proti nepredornim lesovom na Javorniku. Od daleč sem je prinašal

veter s seboj zamolklo umirajoče donenje cerkniških zvonov, kojim je odgovarjal visoki, nestrpno se tresoči glas od Sv. Elije kraj jezera. Sivo je bilo vsenakrog in zatopljeno v mučno, obupno molčanje; le glas zvonov je plaval v gore, kakor bi hotel s svojo žalobno pesmijo povečati vtisk zapuščenosti, ki je odeval vso pokrajino.

Naslonjen ob prepereli nizki zid, ki je obdajal kapelico pri Sv. Križu, se je oziral mlad kaplan po enolični okolici. Nevesele so morale biti njegove misli, oko mu je gledalo otožno in mračno je bilo njegovo čelo, če mu je obvisel pogled na razvalinah Šteberskega gradu. Na nizkem holmu na južnem koncu Cerkniškega jezera se je plazilo zidovje razdejane graščine do vrha. Okrogli stolpi in visoke počrnele stene so se črtale na megleno ozadje, vmes pa so štrleli pod nebo ogorki tramov in zijala v svet črna prazna okna, kakor strme oči slepeca pred-se brez izraza in brez občutka.

»Tako ginevajo rodovi,« je vzdihnil globoko in se pogladil preko visokega čela, kakor bi hotel pomiriti blodne misli, ki so mu kalile duševni mir. »Rodovi ginevajo, in drugi se vesele ob njih poginu. Kje ste slavni Ivani, predniki moji? Tam — vaš grad, — trden je bil, strah požigajočemu Turku, zavetje tujcu, bran do-

mačinu! Ključoval je sovražnikom, kakor malokateri, in zdaj je razvalina! Noč ga je vzela in ogenj in meč strašnega Erazma Predjamskega. Nesrečno sovrašтво! Umoril mi je brata, uničil rod Šteberžanov. Še jaz naj bi bil poginil v razvalinah. Brez sledu bi bil izginil. Malo let mi je bilo takrat, — izginil bi bil, kakor pena na vodi, par trenutkov bi se bilo upiralo mlado življenje plamenu, parkrat bi bila vztrepetala duša v grozi in končano bi bilo to življenje. Danes bi bilo vse pogrezneno v nič, nobenega sledu bi ne bilo več in nobenega trpljenja. Pozabljen in nerazumljen, z zoperno krinko svetosti na obrazu tlačanim, kakor zadnji kmet svojim gospodarjem. Miloščino uživam od onih, ki so se vsedli v posest mojih prednikov!« Klonila mu je glava v temnih spominih na pretekle dni in globoka zareza se mu je začrtala med obrvi.

Že izza trinajstega stoletja so posedovali Šteberžani grad na prilično visokem hribu, ležečem ob spodnjem južnem koncu Cerkniskega jezera. Visoka in ponosna stavba je bila to, utrjena z močnim obzidjem; branili so jo trdni okrogli stolpi proti sovražnim navalom in v zadnjih časih zlasti proti napadom krvoločnih Turkov, ki so morali neštetokrat pobrati šila in kopita izpod nepremagljivega

zidovja. S krvavimi glavami so se morali umakniti, ki so prišli z upanjem na bogat plen ropat in požigat v Cerkniško kotlino.

Daleč naokrog je slovela Šteberška graščina po svoji gostoljubnosti. Potnik, ki je prišel po široki dolini in je bil namenjen v temne gozdove proti Snežniku, se je ustavil redno pri gostoljubnih Šteberžanih, da si osveži moči in zaprosi varnega spremstva, ki mu ga dobri gospodarji nikdar niso odklonili. Bili so gozdovi, ki so se širili proti jugu, divji in nedostopni in polni divjih zveri. Zdaj si slišal, da so napadli volkovi samotnega popotnega človeka, zdaj zopet se je raznesel glas, da je ugrabil medved ubogemu kmetu najboljšo živino, risi so zalezovali svoj plen in tolovaji so prežali po soteskah na popotnika. Najhujše od vseh pa so bile tolpe Turkov, ki so v zadnjih letih blodile po tej goščavi. Gorje mu, ki so ga srečale nepripravljenega ali slabo oboroženega!

Za Ivane so bili krščeni malone vsi Šteberžani, — stara navada v rodini, da so dobivali sinovi ime po svojih očetih — in vsi so bili dobri in skrbni gospodarji. Vsa okolica jih je čislala, vse rodbine v sosednjih gradovih so jim bile naklonjene v srčnem prijateljstvu in kmetje so se ozirali z zaupanjem na nje, zavedajoč

se, da nimajo v njih brezobzirnih gospodarjev, ki hočejo bogateti ob njih žuljih, marveč jim smejo zaupati tudi v časih stiske. Kar so si jemali drugi graščaki s silo in s trdimi besedami od kmeta, dobivali so Šteberžani od njega brez ugovora in radevolje. Dela, ki je je opravljal kmet Šteberške graščine za svojega gospodarja navadno ob torkih in sredah vsakega tedna, ni občutil kot robote, saj je živel v zavesti, da je to delo tudi njemu v blagor in da deli gospodar z njim, kar je bilo za njega in njegovo rodbino odveč. Lahko bi se bili povzpeli Šteberžani do znatnega bogastva in velike moči, toda njih dobrosrčnost in gostoljubnost je dala premoženju le počasi rast.

Živeli pa so Šteberžani z vsemi sosedi v najprisrčnejšem prijateljstvu, samo eden je bil, ki je nosil kruto sovraštvo do njih v svojem srcu. To je bil znani Erazem Predjamski. Dvakrat že so bili našli Šteberžani pred grajskimi vrati na visokem kolu pribito rokavico strašnega Erazma. Bil je to znak, da kliče prebivalce gradu na boj. Po tri dni jim je dal dvakrat časa, da so se Šteberžani pripravili na oblegovanje in borbo. In Šteberžani so dobro izrabili te dni. Žitnice in kleti, itak vedno dobro preskrbljene, so napolnili in signalili na dvorišča živino. Zazidali so vhode z

mogočnimi skalami, ki so bile vedno pripravljene za slučaj sovražnega napada. Na obzidju in po grajskih oknih so razpostavili težke puške - ključnice, za obzidjem pa so hodile dan in noč straže v jeklenih oklepih s težkimi železnimi čeladami na glavah. Opirali so se na dolge sulice in pajže, velike benečanske ščite. — Dvakrat so odbili Šteberžani napade strašnega sovražnika in že so upali, da Erazem Predjamski ne pride več pod obzidje Šteberškega gradu.

Motili so se. Leta 1482. je prišel Erazem neke poletne noči zopet pod grad. Svojega prihoda ni naznanil, kakor je bil tedaj običaj, ni se zmenil za božji mir, ki je bil proglašen po vsej državi in ki je določal, da mora vsak vitez, ki si je hotel poiskati pravico z mečem v roki, naznaniti svoj prihod vsaj tri dni prej svojemu sovražniku. Šteberžane je Erazmov prihod presenetil tem bolj, ker je bila večina posadke odšla v temne gozdove proti Snežniku nad rokovnjaške čete, ki so se klatile tedaj v posebno velikem številu po gozdovih in se skrivale po nepredornem lesovju.

Brez odpora je prihrumel Erazem s svojimi hrabrimi konjeniki skozi glavna vrata na notranje grajsko dvorišče; vratarja, ki se je bil postavil nepoklicanim gostom v bran, so pohodila konjska kopita.

Kmetje iz vasi pod Šteberkom, ki so imeli ta dan opravka v graščini, so se poskrili po hlevih in kletah. Dekle so begale prestrašene po širokih hodnikih. Erazem pa se ni zmenil za nje. Iskal je svojega sovražnika Ivana Šteberškega, da obračuni z njim. Razjahal je konja in za njim so poskakali raz konje njegovi spremljevalci, da so zažvenketali težki oklepi na njih životu. Vzplamenele so baklje - smolnice in zaiskrile so se težke viteške sablje. Udrli so jo v grad in po širokih kamnitih stopnicah navzgor v prvo nadstropje. Tu jih je čakal Štebržan z majhnim krdelom svojih bojnikov. Vsi so bili le za silo oboroženi in zavarovani proti težkim udarcem nasprotniških sabelj - plamenic.

Vnel se je ljut boj. Erazem je naskakoval hrabre borilce, kakor besen, a Šteberžan in njegovi zvesti bojovníki so se branili z obupnim junaštvom, dobro vedoč, da morajo ali poginiti, ali pa prepoditi sovražnika. Malo jih je bilo, vsi so morali vztrajati vedno v boju, med tem, ko so se Erazmovi borilci menjavali. Samo Erazem ni poznal utrujenosti; vedno v prvi vrsti je naskakoval hrabrega Ivana. Zdaj je padel na strani Štebržana prvi borilec, drugi je krvavel na stegnu in onemogel vsled izgube krvi odbijal nestrpno napadajočega sovražnika. Umakniti so se morali Šte-

berški borilci na ožje stopnice, ki so vodile v drugo nadstropje. Le po dva in dva sta si mogla stati nasproti, a Šteberžanom so pohajale moči. Stopnico za stopnico so se umikali, drug za drugim je podlegel krutim udarcem Erazmovih borilcev. Zadnji sobojevnik Ivana Šteberškega se je zgrudil. Tedaj se je umaknil Ivan v podstrešje. Vedel je, da se ne more rešiti več, a upal je, da se umakne svojim napadalcem čez visoko speljane deske, kamor mu sovražnik ni mogel slediti v svojih težkih oklepih. Preveč je zaupal starim strohnelim deskam. Komaj je stopil na prvo, se je prelomila in Ivan Šteberški je padel izpod podstrešja med gradom in visokim okroglim stolpom v globino, kjer je obležal z razbito črepinjo. Tak je bil konec Ivana Šteberškega, brata našega kaplana, ki so ga klicali, kakor njegovega brata, za Ivana.

Trinajst let je bilo tedaj bratu nesrečnega Ivana Šteberškega. Bil je takrat, ko se je zrušila težka streha Šteberškega gradu kraj Cerkniškega jezera na pogorišče, v Ljubljani pri ugledni rodbini Mandlovi, kjer se je učil za duhovnika. Že doma na Šteberku, ko je živel še njegov oče, so ga bili določili za duhovski stan. Starejši naj prevzame graščino in premoženje, mlajši pa naj proslavi ime rodbine s svojo učenostjo in sve-

tostjo, tako je bilo načelo v vseh vi-
teških družinah. Preskrbeli so mlaj-
šemu potomcu učitelja, kakršnih je
bilo na Kranjskem dovelj. Potovali
so od kraja do kraja, ustavljali se po
graščinah in podučevali sinove gra-
ščakov v začetnih znanostih. Toda ti
popotni učitelji niso nikakor zadosto-
vali ukaželjnemu mlademu Šteberža-
nu, zadostovali pa tudi niso za pri-
pravo k poklicu, za katerega je bil
določen. Zato so ga dali starši v Ljub-
ljano, kjer je bil od leta 1461. sem se-
dež ljubljanskega škofa Žige Lam-
bergerja. Pri Mandlovih, nasproti
stolni cerkvi ob vznožju Grada je ži-
vel tedaj trinajstletni Ivan in hodil
h kanonikom učiti se verskih resnic,
latinskega jezika in vsega, kar je bi-
lo treba za duhovniški poklic.

1462. J.
Škof. cerk.

Ko je prinesel mestni pisar in
dobri prijatelj Mandlovih, Poš, z ro-
tovža na Starem trgu novico, da je
zažgal grozni Erazem Šteberško gra-
ščino in da je brat mladega Ivana
ubit, prijelo je mladega siroto tako
domotožje, da je prežokal cele noči v
svoji sobici in preklečal s solzami po-
litih lic cele dneve pred glavnim ol-
tarjem v Avguštinski cerkvi onstran
Ljubljanice, nasproti Špitalskim vra-
tom. Kadar se je potem oglasil iz
stolpa na Gradu zvon, znamenje, da
se zapro mestna vrata, kar se je zgo-
dilo od sv. Jurja pa do sv. Mihela ob

devetih zvečer, tedaj je prišel redno mlad avguštinec in poklepal nesrečnega Ivana po ramenih: »Surge, brat v Kristu, devet je, doma te čakajo!«

»Doma?« se je začudil mali Ivan in pogledal brata avguštincea s svojimi velikimi, črnimi in plašnimi očmi. — »Doma?« je vzdihnil, — »saj jaz nimam doma,« in solze so mu polile lica. Vstal je, a noge ga niso nesle, bile so trde in otrple vsled dolgega klečanja. Zgrudil se je pred velikim oltarjem. Tedaj si ga je naložil mladi avguštinec na roki in ga ponesel Mandlovim na dom.

Vsa v solzah ga je sprejela gospa Mandlova: »Velik svetnik bo še naš mali Ivan!« je vzklikala, ko mu je pripravljala skromno večerjo, gospod Mandelj pa je vzel čepico in palico in odšel za Ljubljano k prijatelju Paplerju, ki je bil tedaj mestni sodnik.

»Zopet ga dela za svetnika moja stara, tega Šteberškega fanta,« je poštožil stari Mandelj mestnemu sodniku.

»Kaj hočeš, potrpeti moramo vsi,« ga je tolažil prijatelj Papler.

»Taki otroci naj so ob zapiranju mestnih vrat doma v postelji, ne razumem avguštincev, da ga ne spode ob pravem času iz cerkve!« se je jezil Mandelj.

»Božji hram je vsakemu odprt, nikogar ne smemo goniti iz njega. »Dajte, da pridejo mali k meni,« je rekel naš odrešenik, ne godrnjaj, dragi moj prijatelj, če sili mladega siroto srce, potožiti se svojemu bogu. Ničesar ne veš, čemu je bog določil tvojega varovanca. Svoje srčno veselje boš še doživel z njim!« In meniti sta se začela o dnevnih novicah. Na Dolenskem so se bili zopet pokazali Turki, a malo jih je bilo, in graščaki so jih zapodili nazaj. Govor je nanesel tudi na bisterške kartuzijane, ki so zopet prevzeli Šteberško graščino. Šteberško graščino so bili namreč dobili Šteberžani pred dvema stoletjema od bisterških kartuzijanov proti malim služnostim v mito in zdaj, ko je bil Ivan starejši mrtev, so jo kot izpraznjeno zopet zasedli, ne oziraje se na to, da je živel še en potomec Šteberžanov, Ivan mlajši. Pravico sezidati si zopet graščino na nekdanjih šteberških tleh, so oddali kartuzijani rodbini Elah, a jim naložili poleg drugih služnosti tudi dolžnost, da skrbе za Ivana Šteberžana mlajšega, dokler ne dovrši svojih študij in ga ne posvete v duhovnika. Namenili so kartuzijani potem mlademu Šteberžanu kaplanijo v filijalni cerkvi pri Sv. Križu ob Cerknškem jezeru s sedežem v nanovo zgrajeni graščini, ki jo sezidajo gospodje Elah. Zato pa

je moral podpisati Mandelj kot varuh osirotelega Ivana Šteberžana, ker ta ni imel nobenih sorodnikov, kartuzijanom pismo, s katerim se odreka v njegovem imenu vsem pravicam do nekdanjih Šteberških posestev. Težko je bilo pripraviti trezno preudarjajočega Mandlja do tega pisma, končno pa ga je vedel pregovoriti njegov prijatelj Papler. Brezupno bi bilo namreč upirati se zahtevam kartuzijanov, ker so imeli mogočno zaslombo pri škofu Lambergarju, v vicedomski hiši in pri deželnem glavarju, za služnem grofu Auerspergu in deželnem sodniku Ivanu Galu.

Tako so sklepali v njegovi zorni mladosti tuji ljudje o usodi njegovega življenja, in ostalo je tako, kakor so sklenili drugi, tudi ko je odraščal. Brez prave ljubezni pri starih Mandljevih, ki so samevali v svoji hiši nasproti stolni cerkvi, je preživel Ivan svojo mladost, ona leta, v katerih je mlado srce najbolj dovzetno za gorka čustva. Ko ga je zbudilo zjutraj zvenenje velikega zvona v edinem stolpu šenklovše cerkve, zagledalo se je njegovo oko najprej na široko streho stolne cerkve in na zidovje, ki je obdajalo to iz dveh neenakih delov sestavljeno stavbo. Nizek zid, ki bi ne bil nikdar zadržal sovražnega napada, je zakrival Ljubljano, onstran reke pa se je razprostirala nalahno

se dvigajoča ravnina. Kar je bilo sveta na obrežju Ljubljance, je bil posajen in zaraščen in majhne hišice so se svetlikale med zelenjem. Za tem pasom pa se je razširjala pusta široka ravnina, polna dračja in vresja, neobdelana in neobljudena. Vstajal je s težkim srcem k enoličnemu neizpremenljivemu delu, ki je puščalo nedotaknjene vse strune njegove duše. Edino njegovo veselje je bilo, če je mogel poleteti iz Ljubljane skozi Pisana vrata za cerkvijo sv. Jakoba na široko ravnino pod Golovcem. Zagledal se je tedaj proti jugu, kjer mu je zakrival visoki Krim s svojim širokim hrbtom pogled proti njegovemu domu in sanjal je o lepih dneh, ki so za njega izginili za vedno. Otožnost, ki mu je polnila srce, si je dala duška v takih trenutkih v vročih solzah po izgubljenem domu. Sam je stal na svetu, vsa njegova okolica se je brigala za njega le toliko, kolikor je upala imeti dobička od njega. Mandljevi, gotovo dobri in za njegov blagor skrbeči ljudje, so videli v njem le pripomoček, da si pridobe hvalo pri bogaboječih ljudeh. Bili so dobri ljudje, a brez razumevanja mlade duše. Ni jim bilo dano videti v njegovo ljubezni žejno srce, videli so v njem le prihodnjega duhovnika, in zato so mu ostali tuji kljub temu, da si je moral pripoznati sam, da store za bo-

ro plačo, ki jo dobivajo od gospodov Elah s posredovanjem bisterških kartuzijanov, več, kakor je bila njih dolžnost. Zvečer, kadar se je vrnil od takih izprehodov, se je napotil navadno s sklonjeno glavo in mračnim čelom naravnost v svojo sobico, padel pred svojo posteljo na kolena in ihteč zagrebel svoja lica v trdo slamnico. — Mandljeva pa je občudovala proti stari dekli njegovo svetost, da ga teže tako zelo grehi pokvarjenega sveta. »Velik gospod bodo še!« je pritrjevala tedaj dekla, ki je pestovala svoje dni zdaj že priletno Mandljevo.

S smrtjo Žige Lambergarja je izgubil Ivan dobrohotnega pokrovitelja in očetovsko skrbnega svetovalca. In ko so položili prvega ljubljanskega škofa sredi junija v letu 1488. v stolni cerkvi sv. Nikolaja k večnemu počitku, je žaloval Ivan po svojem dobrotniku, kakor žaluje otrok po svojem očetu. Izgubil je z njim edinega človeka, ki mu je mogel potožiti gorje svoje duše.

Jeseni tega leta je dobil tedaj devetnajstletni Ivan Šteberski filijalno cerkev pri Sv. Križu nad Šteberkom pod pogojem, da doseže do dovršenega enoindvajsetega leta mašniško posvečenje. Obenem ga je dodelil tedanji vikar, ki je opravljal posle po umrlem ljubljanskem škofu, župniku pri Sv. Petru na polju zunaj mestne-

ga obzidja kot diakona. Pod starim čemernim in vedno zlovoljnim župnikom je izpolnil Ivan pogoje, ki so mu bili stavljeni. Pomagali so mu pri tem tudi bisterški kartuzijani s tem, da so mu izposlovali izpregled njegove prenedozorele mladosti. Še celo leto potem je ostal pri Sv. Petru in hodil mesto nadležnega župnika po vseh številnih filijalnih cerkvah, kamor se priletnemu župniku ni ljubilo. Opravljal pa je poleg vseh teh neštetihi potov tudi malone vse posle, ki bi jih bil imel opravljati stari župnik.

Trnjeva je bila pot mladega Ivana, ko je vstopil v življenje. Malo priznanja je žel za svoje delo in iz srca se je razveselil poziva, ki mu je velel zapustiti župnišče pri Sv. Petru in ga klical na novi Šteberški grad.

* * *

Preglasnili so zvonovi v cerkniški cerkvi, kakor vzdih so splavali zadnji tresoči se zvoki čez široko jezersko plan. Od Sv. Elije sem pa je vsiljivo, nestrpno žgolelo pod sivo nebo.

Vzdramil se je mladi duhoven iz svojih sanj. Še en otožen pogled na žalostne razvaline gradu svojih očetov in stopil je skozi nizka vrata v kapelico. To tedaj je bil kraj njegove poslatve, temu je žrtvoval vse svoje življenje! Skozi edino okno nad edi-

nim oltarjem nasproti vhodu je gledalo sivo nebo na sive neokrašene stene. Skoro tema je vladala po kapelici. Stopil je pred oltar, ki je ves prašen sameval pod oknom. Iz napol otesanega kraškega kamenja sezidan je bil podoben bolj ognjišču. Na steni nad njim in pod oknom pa je viselo rjavo pobarvano razpelo z odrešenikom, ki mu je neiprosni čas vzel že vso barvo, s katero ga je poslikala neokretna roka. V kotu ob desni strani oltarja pa je ležalo nekaj zvito. Na prvi pogled je spoznal Ivan, da je človek. Pogledal je natančneje in pristopil. Bilo je mlado dekle, kmečko je bilo oblečeno v ohlapno domače nebeljeno platno. Z glave ji je zdrknila široka in dolga ruta na tla in napol razpleteni črni lasje so ji valovili črez čelo. Spala je. Mladi nežni obraz, nadahnen z lahno rdečico, je počival na trdem kamenju, ustnice so ji drgetale v mrazu in včasih je streslo ihtenje vse njeno mlado telo. Tedaj se ji je spačil obraz kakor na jok in roka je segla krčevito proti srcu.

Zatopljen v ta pogled je stal Ivan pred njo. Vse mogoče misli so mu rojile po glavi, kako je prišla neznanka v to zapuščeno kapelico. Zasmilila se mu je, ko jo je videl ležati pred seboj na mrzlih kamenitih tleh. Ali jo hoče zbuditi, ali ji naj ne krati odpočitka, ki si ga je prišla morda iskat pod

oltar? Težke so morale biti sanje, ki so ji razburjale dušo. Zdaj se je vzbela napol na svojem ležišču. »Ne, ne tega!« je zakričala vsa obupana in se zgrudila vznak pred njegove noge. Tedaj se je sklonil Ivan do nje, pogladil ji je kuštrave lase s čela in prijel jo je za roko.

Preplašeno, z groznim strahom v očeh, je skočilo dekle pokonci. Kakor brez uma je hotela mimo mladega duhovna proti izhodu. Ivan pa jo je držal krepko za desnico. Zamahnila je z levo proti njegovi roki in blazen strah se je risal v globokih potezah na njenem licu. Njene temne oči so begale od Ivana pa do oltarja in zopet nazaj k njemu. Za del trenutka so se ustavile na oknu in na razpelu.

»Pomagaj, Rešenik! Pomagaj ti, tu gori na razpelu!« in padla je na kolena pred Ivanom. »Pusti me!« je zakričala s sovražnim, hripavim glasom in mu zasadila zobe v roko, ki je držala njeno.

Ko je začutil Ivan bolečine na svoji roki, nagnil ji je s prosto roko glavo nazaj. »Bodi pametna! Kaj se bojiš mene, božjega služabnika?« jo je nagovoril.

Zdrznila se je pri teh Ivanovih besedah, plašno so mu pogledale njene oči v obraz in ihteče se je sklonila, da poljubi roko, v katero je zasadila vsa blazna strahu svoje zobe.

»Krvaviš!« ga je opomnila, ko je videla, kako mu teče kri raz roko, »kakotimorem to popraviti!« in njene solze so mu škropile rano in se zlivale s krvjo.

»Kaj do tega!« jo je zavrnil Ivan. »Rana se zaceli, tvoje srce pa krvavi mnogo huje. Da bi mogla izprati ta kri tvoje srčne muke, z veseljem bi jo žrtvoval!«

»Ti veš?« ga je plaho vprašala ona.

»Vem,« je odgovoril Ivan in ji pogladil z nekrvavo levico lase, »vem da te muči nekaj strašnega, kaj pa je to, mi poveš sama. Duhoven sem, in vaju, da obdržim skrivnosti v svojem srcu, ki mi jih razkrijejo ljudje. Tu sem me je poslala božja roka najbrže ob pravem času, da ti rešim zaganjanje v boga, ki si je že skoro izgubila.«

V glasnem joku je klečala pred njim in njeno ihtenje je odmevalo iz vseh kotov male kapelice. Ivan pa je nadaljeval: »Božja previdnost me je pripeljala sem k tebi, da ti rešim dušo, ti pa se ne smeš ustavljati volji svojega stvarnika. Glej, s prstom je pokazal na tebe in prišel sem. Vedel nisem po kaj hodim, zdaj pa mi je jasno, kaj je hotel gospod od mene, ko mi ni dalo miru na Šteberškem gradu.«

»Ti si iz Šteberškega gradu?« se je obrnila do njega, in usahnile so ji kakor na mah solze. »Ti si Ivan, ti si, ki ga pričakujemo?«

»Da, jaz sem Ivan Šteberški, ne graščak, ne posestnik, služabnik Ivan sem,« in vsa bridkost, ki jo je čutil v svojem srcu, se je slišala iz njegovih besed.

»Do tebe, da, do tebe imam zaupanje, edino do tebe, ker si Šteberžan. Veselila sem se že tako, da prideš, vedela sem, da mi ti pomoreš, ti, samo ti.« In začela mu je poljubljeni roko. Naenkrat pa se je vzravnala in pogledala Ivana z resnim, vprašujočim pogledom. »Ali si pa tudi ti tak, kakršni so bili vsi Šteberžani?«

»Sem,« je odvrnil Ivan ves ginen njene zaupnosti.

»Tedaj ti smem zaupati vse in se mi ni treba bati, da spravim sebe in svoje v nesrečo!« je vzkliknilo mlado dekle in iz njenega glasu se je slišala zavest, da je konec neznosnega trpljenja.

Ivan je sedel na stopnice, ki so vodile k oltarju, zavil se je tesno v svoj široki plašč, dekle pa mu je pripovedovalo klečeče pod rjavim razpelom s pobledelim Kristom trpljenje mladega srca. Prva izpoved je bila to, ki jo je slišal mladi Ivan na Šteberškem posestvu, dolga izpoved, polna groznih samoobtožb. Srce se

mu je krčilo, kadar je pogledal na dekle pred seboj in dvomi so razburjali njegovo dušo, dvomi, ki so bili v stanu z elementarno silo podreti vse prepričanje, ki si ga je nabral v trudapolnih letih svojega pripravljanja na duhovski stan. Odpirale so se mu oči, in zrl je pred seboj nerazrešljive zagonetke, ki so majale ob njegovi veri in ob njegovem zupanju v stvarnika. Videl je zaslepljenost in z lažmi in vražami pomešano vernost, ki vodi ljudi, katerih se je prijela, v obup in brezbožnost. Pazno je poslušal njeno povest, z nobenim vprašanjem je ni motil, in ko je prenehala govoriti, ni imel za njo tolažilne besede, ni ji mogel reči: »bog ti bo odpustil.« Obrnil se je v stran od nje, ker ji ni mogel zreti v njene hlahe, vprašujoče oči. »Moliti hočem za te. Pridi pojutrišnjem ob tem času zopet sem v to kapelico, pogovoriva se nadalje, kaj je storiti.« To je bilo edino, s čemer se je poslovil od nje. Vstal je in umerjenih korakov odšel iz kapelice. Notri pa se je zgrudilo dekle pred oltarjem, da se je dotaknilo čelo mrzlega kamna — »ni mi nobene pomoči!«

II.

V prvem nadstropju visokega župnišča nasproti šestoglatemu stolpu trdno obzidane cerkniške cerkve sta sedela pri težki mizi župnik, znan pod imenom Sveti Jovo, in Kašpar Rauber, glavar v Trstu in sorodnik tedaj še mladega Krištofa Rauberja, ki pa je bil kljub svoji mladosti določen za drugega ljubljanskega škofa. Dokler ni bil mladi Krištof še posvečen v mašnika, je opravljal škofovsko dušno pastirstvo v Ljubljani vikar Žorž Kirchberg, med tem ko je oskrboval posvetno premoženje Kašpar Rauber. Iz Hasberške graščine, kjer je ravno tedaj bival, se je napotil Kašpar Rauber kaj pogosto k Svetemu Jovu v Cerknico. Bil pa je Kašpar visok, silen in nenavadno bradat mož, kakor vsi moški iz rodo-vine Rauberjev. Kazil ga je edino nekoliko šiljasti nos in pa nizko čelo, katero so mu pokrivali skoro do obrvi segajoči, že nekoliko osiveli,

razmršeni lasje. Pravo nasprotje je bil svojemu prijatelju Svetemu Jovu. Jovo je bil majhen, okrogloličen in trebušen, z visoko plešo, ki se mu je svetila vedno v maščobnem sijaju, Rauber pa postava pravega junaka in borilca.

Ravno je odstavil Rauber visoko einjasto posodo z vinom in si pogladil z dlanjo gosto brado. »Kaj praviš, prijatelj Jovo, da bo treba naznaniti Paradajzerju? Menda vendar ne bo tako hudo, stare babnice se rade lažejo!«

»Treba bo na vsak način,« mu je odgovoril Jovo, »kam pa pridemo, če se nam razleze ta zalega po deželi!« vstal je zibaje se, kakor bi imel eno nogo prekratko, korakal po sobi gor in dol. »Že predolgo sem molčal, cele vasi so že okužene, in pomisli, že sem v Cerknico prihajajo. Kaj bo, če mi pridejo celo v župnišče, ali se ti naselijo na Hasberškem gradu? Pazi, pazi, Rauber, če si tudi škofov sorodnik, pred njimi nisi varen, tudi vsa tvoja silna moč ti ne pomaga nič!« In nadaljeval je zgovorni Jovo ter sedel zopet za mizo: »Kaj pa, če ti napravijo iz tvojega gradu nad Uncem drugo Slivnico...?«

»Kaj praviš, da to morejo?« se je vznemiril Rauber in zagrabil za svoj dolgi meč.

»Le pusti svoj meč, prijatelj, ž njini ne opraviš nič proti čarovnicam. Verjemi mi, da je treba podučiti skrbnika Paradajzerja in glavarja Auersperga, da nam pošljejo sem dol sodnike. Na Bočkovem pod Šteberkom je malone vsa vas že okužena, staro in mlado jaha ob nočnem času na Slivnico na čarovniške sestanke. Dokažem ti to lahko. Po zasneženih presekah in lisah v gozdovih krog Šteberka je polno platkov, saj veš kaj so platki?«

»Kako bi, ko se nisem bavil nikdar s čarovnijami?« je odgovoril Rauber.

»No, platki, to so odpadki gnoja, smeti in slame, ki so jih zmetale čarovnice iz zraka na zemljo,« ga je podučil Rauber.

»Nič drugače, ko bi bili prišli ti odpadki naravnim potom na kraj, kjer leže, bi moral biti sneg pohojen, pa ga ne najdeš po celi cerkniški kotlini takega celca, kakor ravno v obližju onih platkov.

»Ne vem, kaj bi mislil o tem,« je zmajeval z glavo Rauber, »zdi se mi, da to še ni nikak dokaz.«

»No, kaj pa praviš k temu, — — zadnjič je prišla iz Grahovega k meni ženica in je pripovedovala, da je slišala zvečer strašen piš po zraku. Mislila je, da je burja in šla gledat na prag. Mirna noč je bila zunaj, brez

vetra, od Šteberka sem pa je videla, kako so se dvigali v noči plameni, kakor iskre so plesali po zraku majhni in veliki, zdaj podobni zvezdam, zdaj jeziku in skovikalo je po zraku, kakor bi se podile sove. Slednjič so izginili plameni proti Slivnici.«

»Ženica je sanjala,« je pripomnil Rauber.

V tem trenutku so se začuli zunaj v veži težki koraki. Po stopnišču in širokem hodniku se je razlegalo, kako je otepal prišlec sneg, ki se je bil nabral na njegovih težkih čevljih. Težki koraki so se bližali sobi, kjer sta se pogovarjala Rauber in Jovo, in odprla so se vrata, v sobo pa je stopil Ivan Šteberški. Ostal je pod vrati in se ozrl po sobi.

»Dobrodošel, brat Ivan,« ga je pozdravil Jovo.

»Pozdrav v Kristu!« je odzdravil Šteberžan in dostavil, »prišel sem k vam, kakor prihaja učenec k svojemu učeniku, prišel sem po svet v zagonetni zadevi.«

»Tri dni šele si na Šteberku in že prihajaš z zagonetnimi stvarmi. Iz Bočkovega prinašaš novice in v Grahovem si izvedel grozote. Nisi še izpregovoril besede in že vem, kaj prinašaš. Vidiš, prijatelj Rauber, kako prav sem imel!« Med tem je prinesel Jovo še eno veliko cinjasto posodo z

vinom iz kota pri oknu in jo postavil pred Ivana na mizo.

Priklonil se je Ivan mogočnemu Rauberju in sedel za mizo. Že iz Ljubljane mu je bil znan tržaški glavar in prav nič čudno se mu ni zdelo, da se sreča ž njim pri cerkniškem župniku, tem bolj pa se je čudil Jovovim besedam, ki je tako natančno vedel, kaj se mu je zgodilo med potjo. V Grahovem mu je namreč prišla nasproti stara ženica in mu pripovedovala, kaj je vse videla nad Bočkovim in proti Slivnici. Dasiravno se je upiralo vse njegovo notranje, vendar se ni mogel popolnoma otresti suma, da je navsezadnje vendar nekaj resnice v govoričenju stare žene. Čim bliže je prihajal Cerknici, tem lažje mu je postajalo srce, zdelo se mu je, da gre pripraviti v nesrečo svojega najboljšega prijatelja, podlo in nemožato se mu je zdelo njegovo početje in že se je hotel vrniti, ne da bi bil stopil pred župnika Jova. Da se je končno vendar odločil vstopiti v župnišče, temu je bil kriv glas svetosti, ki se je širil po deželi o župniku Jovu.

Sedel je tedaj med župnikom in Rauberjem in pripovedoval, kaj je slišal v Grahovem, niti z besedico pa se ni dotaknil doživljaja v kapelici pri svetem Križu, skrbno se je va-

roval tudi pokazati svojo desnico, na kateri so se poznali s krastami pokriti sledovi zob. Ko je končal Ivan svojo povest, je z napetostjo pričakoval, kaj poreče k temu župnik.

»No, kaj sem rekel?« se je obrnil ta k Rauberju. »Cele vasi so že okužene. Tu imate zopet pričo!«

»Nisem videl sam,« je ugovarjal Ivan, »in odkrito rečeno, mi stvar tudi ni umevna.«

»Jako enostavno je to,« se je oglasil zopet župnik, »vse, kar delajo ti ljudje, če jim smemo dati še to častno ime, store s pomočjo hudiča. Naravno je in vsak pameten človek mora to pripoznati, da človeku ni dano letati po zraku. Če se pa zvežejo nekateri zaslepljenci s hudičem, da jih uči takih čarovniških znanosti, je to, kakor imenujemo vsako tako pogodbo s hudičem, *pactum expressum*. Razločevati moramo pri tem ali store to ljudje hote, potem je to *pactum expressum dolosum* posebno tedaj, če jih uči takih vraž peklenšček sam, sicer pa, če samo privolijo, da uganja kdo drugi, ki je sklenil s hudičem *pactum expressum dolosum*, ž njimi take čarovnije, to je *pactum implicitum*. Že sv. Avguštin je to dobro vedel in vsa naša znanost ne more najti kaj boljšega. Očividno pa je, da so ti ljudje v zvezi s hudičem. Le po-

mislita, po zraku letajo v nočnem času in se menijo z nečloveškimi glasovi. Na Slivnici se shajajo, in Slivnica je vendar znana daleč naokrog kot zbirališče vešč!«

»Vsa čast tvoji učenosti,« se je oglasil Rauber, »kljub tvojim izvajanjem pa mi še ni jasno, kako bi mogli stopiti ravno ti preprosti ljudje, ki so vendar skozinskoz verni, v zvezo s hudičem. Prej bi to verjel o učenih ljudeh kakor pa o našem nevednem ljudstvu.«

»To je ravno znamenje časa,« je odgevoril Jovo, »prej se je spravljal vrag na učenjake, in ko je videl, kako mu gre pri njih njegova vražja učenost v klasje, si je zaželel še več duš in spravil se je na kmeta. Ravno v teh zadnjih letih se množe čarovnije z neverjetno hitrostjo. Ali se spominjaš še, prijatelj Rauber, kaj je pisal naš sveti oče papež Inocencij VIII. v svoji buli »Summis desiderantes affectibus«? Čakaj, preberem ti jo!« Vstal je župnik Jovo in pristopil k veliki omari, napolnjeni z vsakovrstnimi papirji.

»Dobro mi je znano papeževo pisanje, ni ti treba iskati,« mu je branil Rauber.

»No, potem moraš priznati tudi, da imamo v naših krajih kar na dlani dokaze, da se uganja pri nas čarovnija. Ali ni znano nam vsem, da se

kvari žito na polju, da cepa najboljša živina, da rode dekleta, ne da bi vedela od koga so spočele? Se ne dogaja dan na dan, da ureče čarovnica otroku? In če priznamo vse to, moramo priznati tudi, da so med nami čarovnice in čarovniki in vešče.

»Vse je res,« se je oglasil mladi Ivan, »toda ...«

»Nič toda!« mu je segel v besedo Sveti Jovo, »poznati moraš znamenito Sprengerjevo delo »Malleus maleficarum«, to je kladivo, s katerim moramo pobiti brezbožno čarovništvo, to je meč božji, s katerim moramo posekati korenine hudičevim znanostim.«

»Vendar pa bi se osmelil vprašati, učeni mojster,« ga je prekinil Ivan Šteberški malodušno, »ali bi se ne dalo ogniti vsem grozotam, ki jih zapoveduje ravno ta Sprengerjev »Malleus.«

»Kako neki?« je vprašal Jovo osorno, »svarim te, ne zavzemaj se za vešče, ki jih je bog zaznamenoval! Kaj pa porečeš k temu, da živi ravno na Bočkovem cela kmečka rodbina, v kateri imajo vse ženske eno oko rjavo, drugo pa rdečkasto? Poslal sem tja človeka, ki ga tam nikdo ne pozna, in potrdil mi je to! Ali ni očito, da so vse te ženske vešče? Ali se upaš tajiti? Ni to jasen dokaz ča-

rovništva?« In ker Ivan na ta njegova izvajanja ni odgovoril, je nadaljeval župnik Jovo po kratkem molku: »Brez obzira in brez prizanašanja moramo zatirati te satanove zaveznike, z ognjem jih moramo pokončati, da ne oškropi njih kri zemlje in je ne ponesnaži in zastrupi, zakaj rastline, ki bi vzrasle iz zemlje, oškropljene s krvjo vešč, bi bile zopet hudičeva last in izvor novega gorja.«

»Pa kaj, ko bi se poskusilo z eksorcizmom,« ga je prekinil Ivan, »morda pa bi bilo mogoče izgnati hudiča iz njih?«

»Kaj še,« ga je zavrnil Jovo, ki mu je žarelo že vse lice svete jeze in od težkega, obilo zaužitega vina. »Ti ljudje so sami že napolhudiči na tem svetu, to niso obsedenci, ki jim je vrag omračil um. Le proti obsedenem zaleže eksorcizem, nikakor pa ne proti veščam in čarovnikom.«

»Meni pa to tudi ni popolnoma jasno,« se je oglasil zopet Rauber, »kako bi ne zaleglo izganjanje hudiča; odkrito rečeno, mi tudi sežiganje vešč ni nič kaj posebno simpatično!«

»Bog te varuj, Rauber!« je zakričal Sveti Jovo. »Jaz te nisem slišal in Ivan tudi ne. Tvoje besede so bile uporne, škodljive obstoju svete cerkve! Boga zahvali, da imaš tako

imenitne sorodnike in da te je slišal prijatelj, ki ne mara vedeti, da je slišal tvoje besede!« Oprl se je Sveti Jovo s pestmi na mizo, glava se mu je zibala med rameni in rdeče, izbuljene oči so se mu svetile.

»Pojdiva,« je zašepetal Rauber Ivanu, »pijan je dobri Jovo,« in vstala sta in se poslovila od župnika.

Ko sta bila Rauber in Ivan Šteberški zunaj župnišča, prijel je Rauber Ivana za ramena. »Le poskusite, mladi prijatelj, z eksorcizmom, in poročajte mi o uspehih na Hasberško graščino. Če bo pa Sveti Jovo vendar pisal Paradajzerju, bom že jaz izposloval pri glavarju in škofijskem vikarju, da se stvar zavleče, dokler mi ne sporočite o svojih uspehih. Na vsak način pa le poskusite z eksorcizmom!«

Tako sta se ločila Ivan Šteberški in glavar Kašpar Rauber, še enkrat je stisnil Rauber Ivanu roko, da se je temu delala od bolečin tema pred očmi, potem pa je zabrlizgnil na prste svojemu hlapcu, ki je stregel konju v župnijskem hlevu. Ivan pa je stopil na most čez Cerkniški potok, preko katerega vodi cesta na Grahovo in naprej v nepredorne gozdove. Težke misli so bile njegove spremljevalke, in vendar niso bile brezupne. Rauberjeve besede so mu podžgale iznova

pogum za boj proti nevidnim in neznanim sovražnikom. Pogrkujoči studenčki, izgublajoči se po kratkem teku v goltanjah, so naznanjali prihod pomladi. Na zahodu za Cerkniskimi gorami se je poslavljal solnce. Temne sence so plavale po Cerkniški kotlini.

III.

Tretji dan je vstajal izza Grmade, ki obroblja proti vzhodu nebo, če pogledaš iz nove Šteberske graščine proti Križni gori. Na oknu sloneč se je oziral Ivan po golem pobrdju, ki mu je zapiralo razgled proti Grahovem in proti Cerknici. Doli pod gradom na vasi se je že zbudilo življenje. Tenak dim se je valil po strehah in se spuščal kakor prozoren prt na rjava mokra tla. Tuintam je stopila na prag kmetica in se ozirala proti nebu. Tiho je bilo vsenaokrog in vendar preveto življenja, hrepenečega po solncu in toploti. Iz starikavih, nagrbanih obrazov si bral, kako slutijo trde kmečke duše vstajenje, kako čakajo na trenutek, ko vdahne probujajoča se narava življenje mrtvoležečim poljem in travnikom. Tudi Ivana se je dotaknila ta slutnja, tudi njemu je zaigrala pesem o vse-mogočnem stvarjenju. Slonel je ob oknu in strmел pred se in nepremagljivo pričakovanje mu je polnilo dušo, vendar pa si niti sam ni vedel odgovora, kaj bi bilo ono neznano in veliko, kar sluti. Gladko in neizpremenljivo ravno je bila načrtana pot

njegovega življenja; od prvega koraka pa do zadnjega so bili vsi enaki, složni in neprenagljeni, preračunjeni že tisoč in tisočkrat od drugih, njemu odmerjeni in nakazani od tujih ljudi in le par korakov na desno in na levo mu je bilo dovoljenih. Kako ozek delokrog in kako kratkogledno obzorje, ko so ga silile mladeniške moči v boj in v življenje! Nejasna in brezobzirna bridkost je ležala na njegovem duhu in ga težila. Z nevoljo je odganjal vsiljive spomine, ki so mu vstajali ob pogledu na ta napol prebujena brda, sram ga je oblival, kadar so se mu ustavile misli na njegovi službi v hiši onih, ki so sedli v posest njegovih prednikov. In vedno so hodili njegovi spomini in njegove misli po teh prepovedanih potih in niso hotele ostati na oni ravno in neizpremenljivo začrtani poti, ki so jo bili odkazali drugi. Zdaj se je spomnil svoje obljube, dane kmečkemu dekletu v kapelici pri sv. Križu. To je bila prva postojanka na njegovi poti, kjer lahko poskusi svojo moč, prva preizkušnja njegovega poslanstva. Sto in stokrat so se v preteklih dveh dneh že ustavile njegove misli pri neznanke od sv. Križa, sto in sto načrtov je že izdelal in zavrgel in jih vedno zopet pobiral in premislil. Izhoda ni našel, a najti ga je hotel, to je bila vodilna misel vsemu njegove-

mu premišljevanju. Zavedal se je v tem trenutku, da se mu posreči prodreti temo, ki mu ni dala jasno videti, takoj nato pa se mu je dozdevalo, da se podira vsa stavba njegovih naklepov pod neznano silo nevidnih in nepojmljivih moči.

»Dobro jutro!« se je oglasil pod njim grmeči glas gospoda Elaha.

»Dal ga bog!« je odzdravil Ivan in se priklonil svojemu gospodarju.

»Malo vabljivo vreme danes za izprehode. Pa nič ne pomaga,« je nadaljeval Elah s svojim gromovitim glasom, »hočeš, nočeš, moram danes na Snežniško graščino k svojemu tastu. Ta zver rokovnjaška se je zopet prikazala v naših gozdovih. To bo zopet ples s tolovaji! Vrag naj me vzame pri ti priči, če jih ne ubijem najmanj pet!«

»To niso krščanske želje, gospod Elah,« je ugovarjal Ivan, »polovite jih rajši in oddajte jih gosposki, kazni ne odidejo!«

»Ušesa jim postrižem!« se je jezil Henrik Elah, »to bi bilo pametno, jih še rediti pri gosposki! Sploh pa je vsa naša pravda od muh! Sami ste okusili! Tu, tu je pravda!« in udaril se je po nadlehteh. »Prokleti capin, Jože!« je zarjul proti drugemu koncu preddvora, kjer je stal hlev. »Ta svojat, žrla bi, kadar jih pa rabim, ni nikogar blizu. Jaz jim že posve-

tim!« in urnih korakov se je obrnil proti hlevu. Rjoveč in preklinjajoč je s sunkom odprl vrata v hlev, da so zahreščala in zapela, kakor da hočejo počiti čez sredo, in robantil je po hlevu gor in dol, da so konji prestrašeni trgali ob remenih. Jožeta ni bilo v hlevu, ravno je prižvižgal čez preddvor iz kuhinje in ko je slišal preklinjanje svojega gospodarja, se je hotel umakniti na pod, ki je stal nekako v sredi med gradom in hlevom. Pa že ga je zasledilo bistro gospodarjevo oko. »Jože, sem greš!« je zarohnel nad njim in ko je prilezel nesrečni sluga do njega, je švrknil šibki konjski bičevnik po njegovem hrbtu na desno in levo. Potuhnil se je Jože in zastokal pri vsakem udarcu in ko je privzdignil kruti Henrik v tretjič roko, se je vrgel Jože pred njim na zemljo in izbruhnil v glasen plač, da se je slišalo do okna, v katerem je slo- nel Ivan, kakor tuljenje in cviljenje psa, ki ga je pograbil gladen medved.

»Neusmiljenež!« je zagodrnjal Ivan in se obrnil v sobo. Poiskal si je na visoki polici zapiske, ki jih je bil prinesel s seboj iz Ljubljane in se zamislil v beležke, ki si jih je bil napravil kot učenec po razlagah svojih učencev, deloma pa tudi po svojem preudarku. Tu in tam je popravil kako črko, ali pa, če so se mu ustavi-

le misli pri kaki točki, je risala njegova roka skoro nevede na raskavi norimberški papir zveržene črte v začetnice odstavkov. Precej časa mu je poteklo tako samemu, ni se zavedal, kako beže trenutki in kako se vozi solnce vedno više in više na obzorju. Sklonjen nad svoje zapiske, h katerim se je zatekal vsakikrat, kadar mu je bilo srce težko, je skušal prepoditi neljube vtiske in vsiljive spomine in misli, ki so mu razburjale dušo.

Iz premišljevanja ga je vzbudil šele težki korak, ki se je ustavil pred vrati njegove sobe. Trenutek pozneje so se odprla vrata in vstopil je služabnik, visok, čvrst mladenič s cvetočimi lici. Kljub cvetoči barvi obraza pa ni bilo na njem nič mladeniškega, nič privlačnega. Lice je bilo kakor okamenelo, nobena mišica ni igrala v njem, ustni stisnjeni in ozki, oči kakor bi zrle nekam v prazno, kakor da ne vidijo kamor gledajo, vsa postava, dasiravno močna, vendar lesena, vse kretnje, kakor da jih mora provzročiti šele osorno povelje. Nehote se spomnimo ob pogledu na takega človeka skopljencev, ljudi, ki naj bodo le orodje volje svojih gospodarjev. Tipičen izraz je to za ljudi, ki so vajeni že od mladih nog videti v sebi samih sužnja in slepo orodje. Hlapčevstvo se jim je vsesalo tako

globoko v dušo, da je ta vtisnila svoj pečat zaslužjenja tudi telesu in kret-njam.

»Gospa žele, da jim pridete de-lat družčino« je spregovoril počasi in brez naglasa. En trenutek je še po-stal in ko je videl, da pospravlja Ivan svoje liste, se je okrenil in zapustil sobo z enakomernimi, neprenagleni-mi koraki. Ivan pa je pospravil svoje zapiske na polico in odšel v pritličje h gospe Elah.

* * *

Velika, dvorani podobna soba, kjer je bivala gospa Elah čez dan, je ležala v pritličju novega gradu. Tež-ki leseni strop z mogočnimi tramovi je bil v sredi podprt z lesenim ste-brom na katerem so bili pritrjeni že-lezni obročki za derenice, ki so raz-svetljevale ob večernem času sobano. Troje neenako velikih oken se je od-piralo proti jezeru in pred vsakim oknom, ki je ležalo v vdratih nečkah v zidu je bila stopnica s širokim odrom, na njem pa so stali težki lese-ni naslonjači z izrezljanimi, pod-kvam podobnimi naslonili. Zraven vhoda je stalo ob steni masivno kle-čalo pod visoko, v kriččeh barvah naslikano sliko, predstavljajočo trp-ljenje Kristovo na križu. Na policah in stojalih ob nasprotni steni so bile razvrščene kovinaste posode in krož-

niki, deloma iz rdeče medenine, deloma iz cina, vse okrašene z zvezdičastimi okraski. V širokem, neokrašenem komnu je gorel velik ogenj iz debelih bukovih drv, ki so ležala tudi vsenaokrog po podu v dvorani. Prijetna toplota se je širila po dvorani.

Pred zadnjim oknom je sedela gospa Elah. Težke kostanjeve kite je imela ovite v dveh zavojih nad čelom in prevezane s črnim, zlato obšitim širokim trakom. Goli vrat in nadprsje ji je pokrivala prozorna tančica, beli, v goste gube nabrani spodnji jopič, ki sta ga nosila široka, temnordeča nosilca črez ramena, je bil pokrit s temnordečim kratkim jopičem s širokimi gubastimi rokavi, prevezanimi na nadlehteh z belimi, zlato obšitimi prevezami; dolgo, gosto zgubano v čisti beloti se sveteče krilo je bilo obrobjeno s širokim rdečim trakom, prepasano krog srede z ozkim, zlato obšitim pasom. Ljubki mladi obraz je gledal nekako dolgočasno na prišleca, ki se ji je približal spoštljivo se priklanjajoč:

»Veseli me, da Vam resni vaš poklic ne zabranjuje posvetiti par trenutkov tudi samotni ženi!« je pozdravila gospa Elah Ivana, in z žensko zgovornostjo ga je začela izpraševati po njegovi preteklosti in o njegovih naklepih za prihodnjost. Ni bilo treba Ivanu mnogo odgovarjati,

odgovarjala je kar sama na svoja nešteta vprašanja. Sedela sta tako gospa Elah in Ivan vse dopoldne skupaj in se menila o najrazličnejših vprašanjih, zdaj o njegovem, zdaj o njenem življenju, potem o Turkih in o roparjih, nad katere je šel davi njen soprog, o čarovnicah, o pokojnem škofu Lambergu in slednjič je nanesla govorica tudi na Celestina, mladega služabnika z okamenelim izrazom v obrazu.

»Sklenila sem dobro ž njim,« se je nasmehnila gospa Elah. »Oženiti ga hočem z dobrim dekletom, z Rezi-ko iz Bočkovega. Urna je kakor veve-rica in pridna, dobra opora mi bo, kadar pride za vedno na grad. Zадnje čase pa sem opazila, da poveša glavo in da hodi tako nekako zamišljena in otožna okrog. Moža ji manjka, trdne opore, ali pa jo je urekla kaka zlovoljna vešča. Ne morem si tolmačiti drugače njene izpremembe. »No, Celestin,« se je obrnila k služabniku, ki je stopil ravno v sobo, »kdaj bomo napravili poroko?«

»Kadar zapove častita gospa,« je odgovoril Celestin in nebena mišica se ni zganila v njegovem obrazu.

»Se že veseliš na svojo mlado ženo?« ga je vprašala gospa.

»Veselim se,« je bil njegov odgovor, a lice ni govorilo o nikakem ve-

selju in oči so gledale kakor prej nekam v prazno.

»Resen človek je ta Celestin,« se je obrnila gospa Elah proti Ivanu in zopet je preskočil govor na druge stvari.

Ivanu pa je postajalo mučno, težilo ga je nekaj nepoznanega in želel si je ven na prosto, v naravo. Poslovil se je od gospe Elah pod pretvezo, da ima nujno pot in odšel je proti Križni gori.

Pred tremi dnevi ob tem času je bilo, ko se je srečal v kapelici z neznancko. Vse njegove misli ves ta čas so bile pri njej in pri njeni usodi. Danes ji naj prinese odločitev o njenem duševnem miru, in sam je bil tako malodušen. Vedno in vedno mu je stopal pred oči okameneli obraz Celestinov kakor živa uganka in mrzlo ga je spreletavalo, kadar je mislil, da je njegov pogled obrnjen na njega. Neizpremenljiva, kakor okamenela, se mu je zdela usoda dekleta, ki mu naj prinese tolažbe; vse njegovo prizadevanje se mu je dozdevalo ničevno, brezupno. V vse njegove misli pa se je vsiljeval vedno enako resni obraz Celestinov s svojim suženjskim izrazom.

Vroče mu je prihajalo, ko je stopal po skalnati stezi proti kapelici; sedel je na široko skalo, da si oddahne in začel je zbirati svoje misli, kaj

naj poreče ubogemu dekletu in kako
naj jo tolaži.

* *

»Usliši me, rešenik! Usmili se
svoje dekle!« je klicalo dekle klečeče
pod visokim razpelom na kameniti
stopnici pred oltarjem. »Zakaj pošil-
jaš izkušnjave onim, ki te v svojem
življenju niso žalili nikdar? Srečo in
zadovoljnost deliš nevrednim, nas pa,
ubogo paro tepeš s svojim bičem!
Kdaj je slišalo uho, da si udaril one,
ki so zaslužili? Le po dobrih in ne-
dolžnih izlivaš vse gorje! Kako naj si
zbiramo zasluge za večnost, ko nam
trgaš iz srca, kar si zasejal tja noter
dobrega in blagega!« Tako se je pre-
rekalo mlado dekle v njegovem hra-
mu s svojim bogom. Globoka vernost
in obupanje nad božjo milostjo sta se
zrealila v njenih mislih. »Postavil si
me v svet za deklo, — dekla hočem
ostati po tvoji volji, ne uhajajo mi
misli v zabranjene dežele, ne tava
želja po prepovedanih sadovih; vse;
kar si zapovedal, sem storila in ni-
sem se upirala, iz veselega srca sem
ti služila, in zdaj znašiš svojo jezo
nad menoj! S čim sem se pregrešila,
s čim sem te žalila? Razsvetli svojo
deklo, ki kleči obupana pred teboj!
Pokaži mi, s čim morem potolažiti
tvojo jezo! Na kolenih hočem drsati
od tu pa do božje poti, ki mi jo poka-

žeš, samo reši me teh nečloveških muk!« Ihteč je lomila roke in se priklanjala do tal, da se je dotikalo čelo mrzlega kamna.

Mrzel veter je potegnil skozi kapelico. Vstopil je Ivan. Zaslutilo ga je dekle za seboj, a ni se ganilo. Nepremično je klečala pred oltarjem, sklonjena do tal, še dihniti si ni upala, sram jo je bilo pred Ivanom, ki mu je bila odkrila svoje srce. Da bi jo potrkal po ramenih, da bi jo pogladil po laseh, potem bi se mogla vzravnavati, pogledati bi mu mogla potem v obraz in v oči. Da bi pa sama vstala, mu s tem pokazala, da je zaslutila njegovo bližino, in da ga je pričakovala že tako hrepeneče, tega ni mogla. Sram jo je bilo. Nepremično je klečala pod razpelom s čelom na mrzlem kamnu, usahnile so ji solze, a ganiti se ni mogla, kakor otrpli so ji odpovedali vsi udi, — klečala je in čakala kdaj pretrga Ivan vezi, ki so jo priklepale s tako silo na kamen, da si ni upala niti dihniti. Dolgo, dolgo je klečala tako in sram ji je rdečil lica.

»Vstani, ubožica!« se je oglasil Ivanov glas, da je pošepetavalo po vseh mračnih kotih zapuščene kapele, kakor bi se bili prebudili tam speči duhovi. »Vstani in pojdi z menoj!« jo je poklical Ivan in jo prijel za roko.

Globoko je vzdihnilo tedaj dekle in se vzravvalo na kolena. »Nočem več dvomiti o božji milosti, poslal te mi je, da me rešiš.« In prijela je Ivana za obe roki in jih začela poljubovati.

»Pojdi, da greva na prosto; govoriti moram s teboj o vsakdanjih stvareh, ki ne sodijo v božji hram,« ji je prigovarjal Ivan.

Pokorno ga je slušalo dekle. Zapustila sta kapelico roko v roki in stopila v svetli dan, Ivan zamišljen in z globoko resnostjo v obrazu, ona plaho zroč v tla z očmi rdeče obrobjenimi od grenkih solza. Ustavila sta se za trenotek pred cerkvijo, potem pa je posadil Ivan svojo spremeljevalko na skalo in sam sedel poleg nje. Še nekaj trenutkov sta sedela drug zraven drugega molče in zrla v zamegljene daljave nad Cerknisko kotlino, potem je izpregovoril prvi Ivan.

»Odkrito mi poglej v oči, dolgo in globoko, da dobiš zaupanje v mojo dobro voljo!«

Zaupljivo in hvaležno, obenem pa tudi sramežljivo se je obrnila proti njemu. Dolge goste trepalnice so osenčevale njene pol zaprte, povešene oči. Vztrepetala ji je roka, ležeča v Ivanovi in vzdrgetala so ji nedrja v rešnem vzdihu, ko se je ozrla Ivanu v oči. Zaupen in vdan, obenem oduševljen je bil pogled njenih tem-

no rjavih oči. Iz oči v oči jima je govorila govorica, ki ji v besedah iščemo zaman pravega izraza. Brez besed je bilo njih čuvstvovanje, nepriznano in še nerazločno, globoko in vendar obema še zakrito. Poglobil se je njegov pogled v njeno dušo, naenkrat pa, kakor bi bil zazrl nekaj strašnega, so se razširile Ivanu oči v grozi, skočil je po konci, izpustil je njeno roko, in stopil dva koraka v stran. Kakor pa, da ne more verjeti svojim očem, se ji je zopet približal, prijel jo je z obema rokama za lice in se sklonil nad njo, da se ji ozre še enkrat v oči.

»Poglej me s polnim pogledom!« ji je velel z zamolklim, od razburjenosti se tresočim glasom in ko se mu je ozrla zopet s plahim pogledom v oči, presenečena od njegovega ji nerazumljivega vedenja, se mu je nehote izvilo izza stisnjenih ustnic: »Ne, ne, to ni rdeče! Nesrečnica! To ni rdeče! Lažejo, vsi lažejo! To je rjavo, kakor ono drugo!« Na njenem levem, sicer temnorjavem očesu je namreč opazil svetel, skoro rdeč rob in spomnil se je v tem hipu besed, ki jih je bil včeraj slišal v Cerknici iz ust župnika Svetega Jova.

»Rdeče je, da, rdeč rob ima moje levo oko,« je ugovarjala ona, »vsi v naši hiši imamo po eno rdeče oko ali pa vsaj rdeč rob okrog zenice!«

»Kdo si, dekle božje?« jo je vprašal tedaj Ivan, ki se je zdaj šele domislil, da je niti še po imenu ni vprašal.

»Ribičeva sem, mene pa kličejo povsod Rezika iz Bočkovega.«

»Rezika iz Bočkovega?« se je začudil Ivan, »slišal sem že to ime, — samo ne vem kdaj in kje, — čakaj malo, da se domislim —.«

»Pri gospe Elah morda,« mu je pomagalo dekle, »večkrat pridem v graščino pomagat.«

»Rezika!« je vzkliknil Ivan bolestno, ko se je domislil, kaj mu je pravila gospa Elah pred odhodom. Ta Rezika tedaj je bila določena okamenelomu Celestinu! »Ti tedaj si Celestinova nevesta?« je nadaljeval po kratkem molku.

»Nevesta? Ne, njegova nevesta nisem še,« mu je odgovorila Rezika, »pač pa so naju menda določili v graščini. Vdala bi se nazadnje v božjo voljo, a Celestin je tako oduren človek in tako surov. Svariti sem te že hotela pred njim in prositi sem te mislila, da pregovoriš gospo, naj mu izbere drugo. Jaz nisem za njega, vse svoje življenje bi bila nesrečna!« Temna rdečica ji je pobarvala med temi besedami lica in vsa v zadregi je trgala s svojimi drobnimi prstki ožgano travo za robom skale.

»Ti ga ne maraš?« jo je vprašal Ivan in sedel zopet k njej na skalo.

»Ne maram ga in ga nikdar ne bom, njegova pa tudi ne bom nikdar, ker me prej ugonobi moja srčna bol.«

»In imaš morda izbranega že drugega?« je nadaljeval Ivan in jo prijel za roko.

»Ne, tudi drugega ne,« se je glasil njen odgovor, »sploh pa se ne maram močiti,« je pristavila bolj tiho.

»In zakaj ne?«

Še globlje je povabila Rezika glavico in ni odgovorila.

»Povej, Rezika,« ji je prigovarjal Ivan, »zakaj hočeš ostati sama?«

»Zakaj si ti sam?« ga je vprašala ona in ga pogledala z nedolžnimi velikimi očmi.

»To je kaj drugega, draga moja!« se je nasmehnil Ivan, a neskončna bridkost je bila v njegovem srcu.

»Nič drugega,« je ugovarjala Rezika, »ali nisem tudi jaz človek kakor ti? Zakaj bi smel biti ti sam, jaz pa bi morala vzeti prvega, ki mi ga odločijo drugi? Zakaj bi ne smela odločiti jaz sama?«

»In kako bi odločila?«

»O, jaz že vem kako, tako nekako, kakor ti, bi hotela biti. Hodila

bi potem po svetu, in kjer najdem koga, ki trpi, bi mu pomagala. Vse bi hotela znati, kakor ti, in dobra in ljubezniva bi hotela biti kakor ti.« Razvnela se je ob svojih besedah in nadaljevala. »Šla bi tudi lahko skupaj, jaz bi ti bila dekla in srečna, če ti morem pomagati v tvojem trdem delu. Samo to strašno vzemi od mene!« je prosila in sklenila roke ter pogledala Ivana vdano proseče s težkimi solzami v očeh.

»Tudi to ti bo odvzeto!« ji je zagotovil Ivan.

»In če sem prosta teh svojih srčnih muk, kaj ne, potem me vzameš k sebi, da ti služim in ti pomagam?«

»Otrok nedolžni!« je vzkipelo Ivanu iz srca, »kako rad bi te imel ob svoji strani, a ti ne smeš in jaz ne smem. — Tudi o moji usodi so odločali tuji ljudje in niso vprašali, kaj porečem k temu jaz.«

Umolknil je Ivan in njegovi pogledi so tavalili mrki in sovražni tja, čez jezersko plan, kjer se je risal temni Javornik na modrikasto belem obnebiju.

»Stopiva v kapelico!« je odločil po dolgem molku.

Drgetala je njena roka v njegovi, ko sta prestopila prag in jo je sprevedil Ivan pred oltar.

IV.

»Ukreši luč, Čekon, da vidimo kdo je med nami!« se je oglasil hripavi glas iz neprodorne tmine.

»Lahko vidijo svit ognja,« se je oglasil drug glas.

»Naj vidijo,« mu je odgovoril prvi, »sem gor se ne upajo, križali se bodo in molili, da jim prizaneso vešče.«

»Ne igray se z usodo, ne govori takih besed ob takem času,« se je oglasil zopet isti glas.

»Ukreši, sem rekel, ali pa daj sem, če se bojiš,« je nestrpno zarobantil hripavi glas neznanca v gosti temi, a zdaj že nekoliko glasneje in odločno, da se je čulo na glasu, da je vodja ponočne družbe, ki se je zbrala na Šteberških razvalinah, znotraj v mogočnem okroglem stolpu, v kate-rega je bilo moč priti le po vseh štirih skozi ozko odprtino ob tleh, zunaj zakrito od gostega grmičevja.

»Kam naj nas privede to ponočno zbiranje,« se je oglasil zopet oni, ki ga je bil glavkar ponočne družbe poklical s Čekomom.

»Požiraj ti sline, če se ti ljubi,« je bil osorni odgovor, »mi drugi smo siti stradanja!«

»Konec storimo!« se je oglasilo v velikem krogu.

»Poslušaj! Nekdo se bliža!« se je oglasilo od vhoda sem in utihnili so kakor na povelje vsi glasovi v stolpu. Le visoko nad glavami je tulil veter skozi prazna okna in požvižgaval po golih robih zidu. Zdaj in zdaj se je utrgal gori kak kamenček in zdrknil ob zidu navzdol ali pa se je odkrušil omet in poprašil po zborovalcih. Tiho je bilo vsenaokrog. Zdaj se je začelo drsanje in sopenje ob vhodu, takoj nato je padlo nekaj težko na tla.

»Kdo si?« je siknil eden s ponarejenim glasom skozi zobe.

»Dobracec,« je odgovoril drugi tiho.

»Dobro je,« se je oglasil zopet hripavi glas vodje. »Zdaj smo vsi!«

»Drugič pa me ne boš tako neusmiljeno podrl, Drgane, povem ti, tudi jaz imam pesti!« se je jezil nanovo prišli Dobracec.

»Prehiter si bil, ne boš zameril,« je bil odgovor, »saj veš, da ne sme nobeden med nas, predno ga ne otipljemo.«

Med tem je bil ukresal Čekon luč in prižgal ozko trsko. Kakih dvajset temnih postav je čepelo po skalah, ki

jih je bil odtrgal požar ali pa pozneje tekom let vihar iz zidu in zagнал v to, vodnjaku podobno globino. Dolg in suh se je pregibal Čekon med temi ljudmi in njegov koščeni obraz, razbrazdan in ostrižen, je bil videti v medli luči trske kakor mrtvaška glava.

Grčasta postava voditelja te nočne družbe se je risala v orjaški senci na zidovju in rasla tja noter v višine, koder se je zlila v nedoločno megleno temo. Gosto zaraščeni obraz z živimi, ostro pogledujočimi očmi in dolgimi neostriženimi lasmi, ki so padali skoro do oči, vse to je dajalo celi postavi poseben izraz odločne krvoločnosti in lokavosti. Sicer pa je bil po postavi komaj srednje velikosti. Vsaka njegova kretnja in posebno težke pesti pa so govorile o njegovi silni moči. Za Ribiča so ga klicali njegovi tovariši, in bil je v resnici ribič vsaj toliko, kakor večina kmetovalcev v okolici Cerkniškega jezera.

Kadar se je odtekala voda iz jezera, je bil on med prvimi, ki je šel na delo. S svojim težkim čolnom si ga videl tedaj, kako se je vozil po jezeru k svoji jami. Iz za davnih časov je že ribarila njegova hiša vedno na istem kraju in ponor, ki je bil takorekoč prvotna last njegove hiše, so nazivali po vsi okolici Ribiško jamo. Tik zraven Rešeta se pogreza Ribiška

jama v lijasto izmito zemljo, na dnu pa se odpira širok žleb, ki vodi v podzemske prostore. Kakor rečeno, je bil ta prostor izprva gotovo last kmečke hiše, pri kateri se je reklo pri Ribiču, kakor pa je izgubil kmet s svojo prostostjo tudi svojo zemljo in svoje pravice, tako si je prisvojila tudi Hasberška graščina pravico do ribolova v tem ponoru, kakor v večini drugih livakov in jam Cerkniskega jezera. Od svojega plena, ki ga je potegnil Ribič iz Ribiške jame, je moral prinesiti vsakokrat eno tretjino na Hasberški grad kot priznanje vrhovne oblasti hasberških posestnikov nad ribolovom v Cerkniskem jezeru. Od ostalih dveh tretjin je moral oddati eno petino v župnišče v Cerknici in od ostalega so zahtevali gospodje Šteberški zopet eno tretjino, če se jim ni ravno zljubilo vzeti kar celo polovico ali še več njegovega plena. To pa ni bilo vedno tako. Ko so živeli še Ivani, prejšnji lastniki Šteberške graščine, so oddajali Ribičevu samo tretjino Hasberški graščini in pa desetino ostalega plena Šteberžanom, drugo je ostalo vse kmečki družini na Bočkovem. Bili so to boljši časi za ribiče. A ti časi so zažonili in huda stiska je prišla med kmete krog jezera.

Ko sta obšla s Čekomom ves krog zbranih kmetov, udaril je Čekon s

trsko ob zid, da so letele iskre na vse strani. Tema se je zopet napravila, da nisi videl roke pred očmi, samo na tleh so še tlele iskre in umirale druga za drugo.

»Zbrali smo se,« se je oglasil Ribič, »da se posvetujemo, kako se postavimo v tem letu proti našim gospodom. Mislim, da ga ni med nami, ki bi ne uvidel, kako krvavo potrebno je, da že enkrat za vselej spregovorimo odločno besedo z našimi gospodarji. Vse, kar je prav, ne bрани se desetine in ne tlake, a krščansko naj delajo z nami. Zdaj pa orjemo in žanjemo, ribarimo in nastavljamo zanjke le za druge. Po graščinah se mašte od naših žuljev, mi pa stradamo! Povsod ti stoje za hrbtom graščinski hlapci in gorje ti, če se ne trudiš in mučiš kakor črna živina! Zraven pa te še zasmehujejo in brijejo norce z božjimi darovi, ki si jih v potu svojega obraza in s krvavimi žulji zaslužil.« Pritrjujoče mrmranje se je začulo iz teme, Ribič pa je nadaljeval: »Vsi se še spominjate starih Šteberžanov. Tudi njim smo morali odrajtovati desetino pridelkov od polja in desetino od ribolova. Storili smo to radevolje, saj vemo, da so oni naši gospodarji in da morajo tudi živeti, ta novo pritepena gospoda pa, ki nam jo je poslal sam peklenšček, pa zahteva tretjino,

včasih celo polovico in več in še tepe nas in nas zapira ta vamp pritepeni, če se sklicujemo na svojo staro pravdo. V cerkniško župnišče moramo kar naenkrat tudi nositi svoje dajatve. Od kod to, vas vprašam, ljudje božji? Cerkniška župnija stoji pod bisterškimi kartuzijani, jezero pa je pod vrhovno oblastjo Hasberške graščine. Od kod tedaj pravica, ki jo zahteva župnišče zase? Če se hočejo hasberški gospodje oddolžiti cerkniškemu župniku, — nam to nič mar, mi jim nismo dolžni dajati nobenih davščin. Tako je pri ribah in tako je pri žitu in pri senu, ki ga dobivamo na jezerskih tleh. In zdaj naenkrat naj bo tako tudi pri žitu in pri pridelkih, ki jih dobivamo na naših njivah zunaj jezerskih tal. Lani so poskusili, pa se jim ni dobro obneslo, ker je bila letina tako slaba, letos bodo storili to zopet. Vsi od prvega pa do zadnjega smo že izstradani, naše babe hodijo v raztrganih cunjah, da se vidi do golega, da je človeka sram, če jih pogleda, ker gre vsa preja v graščino in mi moramo hoditi že celo pozimi bosi, ker nimamo kože, da bi si napravili mestve in zaplete. Mislili smo, da bo trajalo to odiranje do tedaj, da se utrdi novi gospodar v svojem posestvu, pa smo se motili, čedalje hujše je. In zato

smo se zbrali, da se danes posvetujemo, kaj nam je storiti.«

»Upremo se, nič več in nikomur ne damo,« se je oglasil glas iz teme.

»Ubijmo jih, pa bo konec stradanja!« je pripomnil drugi.

»Vse to ne bo veljalo,« je ugovarjal Ribič mirno. »Hasberška graščina ima pravico, da dobi svojo tretjino, ravno tako imajo pravico Šteberški gospodje do desetine. Vse drugo pa je krivično odiranje!«

»Elahovim nič,« se je ujezil Čekon.

»Le tiho bodi, Čekon, ti si prvi, ki jim ležeš, če ti le pokažejo gorjačo,« ga je zavrnil Drganec.

»Nobenih prepirov!« je segel vmes Ribič.

»Elahovim nič!« je ponovil Čekon, »dobili so že do zdaj najmanj za deset let!«

»To ne gre,« jih je podučil Ribič. Pravico imajo do desetine, to je ukoreninjena stara pravda graščine; da pa ne damo več kot desetino, to je pa naša stara pravda. Desetino jim moramo odrajtovati.«

»Vzeli so si jo že naprej,« je ugovarjalo nekaj glasov.

»Kar je bilo, za to ne da nobeden nič!« je bil Ribičev odgovor. »Od zdaj naprej pa se hočemo držati naše stare pravde, pa nam bo že pripomogel Rauber, kar se tiče ribolova in cerk-

niškega župnišča, zaradi teh pritepencev pa se bomo obrnili na bisterško gospodo.«

»Do rib nimajo na Šteberku nobene pravice,« je ugovarjal Drganec, »ribe so last druge graščine. Naj dado hasberški gospodje Elahovim kake odškodnino za to, da jim lovimo mi, Šteberški podaniki.«

»To ni tako, premlad si še, Drganec,« ga je podučil Dobravec, »mi, naše delo in vsak prirastek k našemu imetku, vse to je pravzaprav last Šteberške gospode.«

»Kdo pa bo šel k Rauberju in pa v bisterški samostan?« je vprašal Čekon.

»Ribič! Kdo drugi!« se je oglasilo kakor en glas v krogu kmetov.

»Ne vem, kako bi opravil,« se je branil Ribič, »z vami še lahko govorim, z gospodo pa ne znam; še razumeli me ne bodo, kaj hočem.«

»V bisterškem samostanu te že razumejo,« je ugovarjal Dobravec.

»Če hočejo,« se je oglasil Ribičev odgovor.

»Pa bi šel prosit Svetega Jova samega!« je menil Čekon.

»Ta bi bila lepa!« se je zasmel Drganec. »Ravno taka bi bila ta, kakor da prosi tele medveda, naj ga ne raztrga.«

»Kdo bo šel?« se je glasilo malodušno skozi vrste kmetov.

»Že imam,« se je oglasil po kratkem molku glas kmeta, ki do tedaj še ni bil spregovoril besedice. »Ivanu Šteberškemu bi razložili naše želje in ga naprosili, da pojde on okrog gospode. Ti, Ribič, pa pojdeš ž njim, da mu daš pojasnila, če jih potrebuje.«

»Samo če bo hotel,« je dvomil Čekon.

»Stara šteberska korenina je in dober človek skoz in skoz,« je pohvalil Ribič Ivana. »Vse naše babnice so kar zaljubljene v njega in ga ne morejo prehvaliti, kako je priljuden in nič visok. Prav si pogodil. Ivana bomo naprosili, in to prevzamem nase, da ga pregovorim. Prepričan sem, da nam to stori. Še jutri pojdem k njemu in mu povem vse.«

»Za pot vama pa že preskrbimo vse, da ne bosta imela škode od vajinega posredovanja.«

Sklenili so še, kdo da konje za pot in koliko odpade na vsakega, da mora prispevati v jestvinah in drugem, kar je potrebno za tako pot.

Razšli so se potem kmetje vsak na svoj dom. Kakor sence so taval skozi gosto grmičje, suhljad je pokala pod njihovimi težkimi koraki. Noč jih je zagrnila in pokrila. Tiho je bilo v razpadlem stolpu, samo veter je požvižgoval čez razpadajoče mirje starega Šteberskega gradu in se za-

pletal v suho vejevje starih bukev. Na zgornjem strešnem robu okroglega stolpa se je utrgal zdaj pa zdaj kamenček in zdrknil ob zidu navzdol ali pa se je odkrušila plast ometa in se zaprašila v globino. Skovir se je režal v temno noč in škripal svojo vedno enako otožno pesem. Zavrazila so na vasi pod holmom vrata zdaj tu, zdaj tam in utihnila je vsa narava vsenaokrog.

* * *

»Jaz jim zakurim, da bodo pomnili, kdaj so se pritoževali o svojem župniku,« se je jezil Sveti Jovo in rogovilil po sobi gor in dol, od okna pa do vrat in nazaj. Včasih se je ustavil pred široko mizo in pristavil močelni vrč z vinom, edinim tolažnikom v njegovih skrbah. »Pokažem jim, kaj se pravi prerekati se z župnikom o stari pravdi! Mar mislijo, da naj zagrabim jaz sam za mrežo in grem v mrzlo vodo? Motite se, para stekla, če mislite, da vam ostane ta vaš korak nekaznovan!« In zopet se je zibal od vrat pa do okna iz kota v kot. »In ta mlečezobec, ta Ivan Šteborški mora imeti tudi svoje kremplje vmes. No, le počakaj me griža! Plesal boš, kakor ti bom godel jaz!«

Sedel je k mizi in podprl si je rdečo glavo. Premišljeval je, kaj mu je storiti.

28
Ravnokar sta bila odšla Ivan Šteberški in kmet Ribič iz Bočkovega pod Šteberkom. Prišla sta ga bila prosit, da se odpove prostovoljno svoji pravici do petine ujetih rib, da jima ni treba hoditi do Rauberja na Hasberško graščino. »Se grozi mi to mlade, meni, svojemu predstojniku! Ali je svet že slišal o taki predrznosti? To je upor proti cerkvenim odredbam, nepokorščina proti cerkvi! O jaz ti že pokažem, da ti bodo poka-
le kosti! Za staro kmečko pravdo gre, praviš? In za pravice svojega župnika, za pravice cerkve, se ne zme-
niš!«

Zopet se je zamislil župnik Jovo in napravil dolg, globok požirek iz vrča. »K Rauberju gredo, kakor bi mi imel ta kaj zapovedovati; radoveden sem, kako bodo naleteli pri njem. No, vse je mogoče pri njem, tudi da napravi največjo neumnost,« je pristavil po kratkem preudarku. »Dobro pa je vseeno, da se pripravim za vsak slučaj!«

Vstal je župnik Jovo in se zazibal k polici, naloženi z najraznovrstnejšimi papirji in najrazličnejšo šaro. Razmetal je po polici vse navzkriž in končno privlekel velik omot, ki ga je položil na mizo. Iskal je potem naprej po polici in privlekel iz enega kota zveženj gosjih peres iz drugega pa s črnim barvilom napolnjen lon-

ček. Zalil ga je z vodo in pomešal s trščico, na njegovem obrazu pa se je zrcalila zlobna smehljajoča zadovoljnost.

»Čakajte me!« je hihitalo v njem, »čakajte, jaz vam že zakurim, da bo veselje!« In razvil je omot in razgrnil po mizi papir. Od njega je odrezal precejšnen kos, kakršen se mu je dozdeval zadosti velik za njegov namen. Smejalo se mu je celo lice ob tem njegovem delu in pridno je zalival svojim mislim iz vrča. Sedel je potem za mizo in začel pisati z velikimi črkami, postavljajoč vsako črko zase na raskavi papir, ki se je zvi-
jal vsak čas kakor je bil zavit v omo-
tu, dokler ga ni obtežil na zgornjem koncu s težkim vrčem in tako napel na mizi.

Pisal je ovadbo na visoko gosposko na gradu v Ljubljani v roke visokorodnemu milostljivemu grofu Viljemu Auerspergu, deželnemu glavarju.

Dolgo je pisal župnik Jovo in že se je mračilo, ko je odložil pero. Po-
leg ovadbe na deželnega glavarja, je sestavil in končal tudi pismo na škofijskega vikarja v Ljubljano in na patra priorja v Bistri.

Zadovoljen s svojim delom je odložil pero in storil globok požirek iz vrča.

V.

Mrzlično so pričakovali kmetje in ribiči krog jezera, kdaj se oglasi pri Škocjanu v bližini selišča, ki so je imenovali na Jezeru, znamenje, da se odtekajo vode. Na Bočkovem in v podgrajski vasi pri Šteberku, pa so se vršile po kmečkih kočah še vse druge priprave. Nič tako kakor druga leta se niso pripravljali na lov. Mreže so sicer visele razpete na dolgih količih krog hiš, tudi zeleno mladje je bilo zloženo na kupe ob kamenitih stenah, vse kakor druga leta, kadar so se pripravljali na lov, in vendar je ležalo nad vasjo nekaj novega, kar ni bilo do tedaj še nobeno leto. Veselo petje deklet in ukanje mladeničev je umrlo, zbegane so hodile ženice od hiše do hiše in vsaki je stala zapisana skrb na licu. Pač so se ozirala dekleta izza vrat na mimoidoče, a njih pogledi so bili plahi in vprašujoči. Stari so hodili z resnimi obrazi pred hiše ogledovat nebo, ki je bilo razpeto nad vso cerkniško kotlino jasno in čisto, kakor ribje oko. Povsodi je vladala napetost in pričakovanje.

Pred svojo kočo na Bočkovem je sedel Ribič in zrl črez jezero proti Javorniku, a njegov pogled je bil kakor okamenel in pod zgrbančenim čelom so se mu podile nemirne misli. Zganil se ni niti tedaj, ko je stopil pred njega Ivan, kaplan na Šteberku.

»Dobro jutro, oče!« ga je nagoovoril Ivan.

»Da bi bilo dobro!« se je vzdramil Ribič in se vzravnal.

Začela sta pogovor o lovu, ki se brezdvomno začne jutri, če ne že danes.

Znamenja od Škocjanske cerkve sicer še ni bilo, vendar pa se zbira ob jezeru že staro in mlado in čaka z mrežami, kdaj sme v vodo.

»Ne bom se prenaglil to pot,« je menil stari Ribič, »tudi vzamem seboj samo oba svoja sinova, Reziko in malo Franico pustim doma, ne maram, da bi videle vse, kar se bo zgodilo.« Jezno je pljunil pred se, kakor bi hotel izvreči nekaj grdega.

»Preudaren mož si, oče Ribič, dobro si sklenil,« se je razveselil Ivan, »ni vse za dekleta, kar se godi pri lovu!«

»Ni, ne, — danes ne!« je pritrdil Ribič.

»Veseli me, da si to uvidel sam, bil sem ravno namenjen k tebi, da te opozorim na to.«

»Ti veš?« se je začudil Ribič in pogledal Ivana po strani.

»Kaj bi ne vedel, saj sem z vami zrasedel tu do svojega desetega leta!« se je glasil njegov odgovor. »Kako bi ne vedel kaj se godi pri lovu! Povem ti, da me je navdajala že več dni sem skrb, da poženeš vso svojo hišo v jezero.«

»Ovirali bi me, in ne mogel bi nastopati tako kakor se spodobi.«

»Na poti je res mladina in nič kaj prav se mi ne zdi, da so skupaj moški in ženske, stari in mladi in vsi popolnoma nagi. Ni to spodobno in ni zdravo za mlada nepokvarjena dekleta.«

»To ni nič, prav nič, da ti rečem,« je podučil Ribič Ivana, in domislil se je, da je to morda ona skrb, ki je prignala Ivana k njemu in da ne ve ničesar o njegovem in drugih kmetov tajnem naklepu, zato ga je previdno vprašal: »To tedaj je bila tvoja skrb, nič drugega?«

»To seveda,« mu je pritrdil Ivan, »ali ni to zadosti?«

»To ni nič!« je ponovil Ribič in se nasmehnil. »Ne rečem, če bi hodili nagi pod svetlim solncem in brez dela, utegnili bi nastati iz tega pohujšanje. Tedaj že, — gotovo; nezdravo bi bilo to za mlade ljudi in greha bi se storilo še stokrat več kakor sedaj. Nič pa ni, če gredo taki, kakor jih je

rodila mati na ribe. Lahko mi verjameš, da drug drugega ne vidi, in če ga vidi, se ne zaveda, da ga vidi. Paziti moraš pri lovu in zbrati vse čute, da se ne ponesrečiš, ali pa ne pokvariš lova. Le poglej doli na jezero, rjavo je in blatno, in kar je v njem, je zakrito očem. Prazna je bila tvoja skrb, tega ne razumeš kljub svoji učenosti. In potem pomisli, da ima vsaka roka, in naj bo še tako šibka, svoje delo, ne misli pa, da je to delo samo z rokami, tudi misliti je treba pri tem delu, da napneš vse svoje sile kadar potegnejo mrežo na to ali ono stran, paziti moraš, da ne stopiš v ponor, težko bi bilo te izvleči iz vrtinca in ves lov lahko pokvariš s svojo nepazljivostjo. Saj ti je znano, da smeš potegniti z mrežo skozi nekatere pono-re samo enkrat, kadar ima tvoj gospodar pravico. V drugo potegnejo mrežo drugi ribiči drugega gospodarja. To so stare pravice in teh se moramo držati.«

»A drugi, ki tedaj niso na vrsti, gledajo in se naslajajo in zbijajo svoje sirove šale,« je ugovarjal Ivan.

»Naj gledajo, ali ni človek enak človeku, in daleč na bregu so, da ne razločajo obrazov, in ko bi jih, voda jim zakriva telesa. Sicer pa le poskusi enkrat in pojdi se kopat zdajle v to vodo. To ni nič prijetnega in rečem ti, da se mi vsak smili, ki ga vi-

dim na lovu v vodi. Kakor kuhan rak so ti telesa rdeča v tej snežnici.«

»Prav iz srca sem vesel,« ga je prekinil Ivan, »da si ukrenil tako, če pa nisi mislil na sramežljivost, ko si določil, da ostanejo ženske doma, kakoli oziri so bili potem, da si tako sklenil?«

»Vidiš, tega pa ti ne morem povedati; kakor ti tudi zaupam, to je moja skrivnost in skrivnost nekaterih drugih. Nevarno bi bilo tudi za tebe, ko bi vedel, zato pa te prosim tudi, ne hodi danes in jutri na jezero!«

»Kake skrivnosti imaš, Ribič? Poznam te, da si preudaren človek, in vendar me navdaja zla slutnja in skrb za tebe!«

»Ne skrbi zame, kar so sodile rojenice, to se zgodi!«

»O rojenicah mi nikar ne govori« ga je zavrnil Ivan resno in nekoliko ozlovoljen, »sto in stokrat sem vam že dokazoval, da je to le vaša prazna vera in pa morda hudičevo preslepilo, pa vi imate trde glave in si ne daste izbiti, kar so vam pravile stare babe. Varuj se takih vragovih vraž in take vere, to je prvi korak v krivoverstvo! Varuj svojo dušo pred človekovim sovražnikom!« Še dolgo je hotel govoriti Ivan z Ribičem, rad je govoril z njim, ker je bil

nenavadno bistre glave in ker ga je vzljubil na skupni poti v Hasberško graščino in k bisterškim kartuzijanom.

Tenko, kakor vrezan v sinje nebeško obločje je zapel glas čez jezersko plan, visoko, kakor bi se hotel povzpeti v sinje višave. Trikrat je zapelo, trikrat preglasnilo in potem v enakomernih udarcih plulo v gore in v medgorja. V škocjanski kapelici se je naznanjalo, da padajo vode v jezeru. In za Škocjanom se je oglasil sv. Prikt in sv. Felicijan na Otoku, sledil je sv. Križ in sv. Štefan, vmes pa je pogrmevalo iz zvonika pri sv. Marku v Grahovem. In kakor valovi vode, če vržeš v njo kamen, tako se je širil po vsi Cerkniški dolini glas, da pada jezero. Oglasila se je Devica Marija v Grahovem, za njo sv. Pavel in sv. Elija s svojim nestrpnim glasom, sv. Vid ob Martinovem potoku je naznanil novico Mariji Magdaleni in sv. Petru na jezeru. Razlili so zvonovi svečanost nad kotlino in nad vode.

Vstal je Ribič s svojega sedeža, globoko se je priklonil proti jezeru in s težkim vzdihom in rosnimi očmi pokleknil na kamnita tla. Pristopila sta k njemu iz hiše oba sinova, čvrsta, neustrašena junaka, vsak na eni strani sta popadla na kolena. Še Ivan, ki mu je bila ta svečanost tuja, in ki se ni vedel spominjati, da bi bil

videl ta običaj v svoji mladosti, je upognil kolena in vroče molitve so plavale z zvoki zvonov vseh cerkva in kapelic pod sinje nebo.

Mrgolelo je vse obrežje Cerkniskega jezera ljudi, mladih in starih, moških in ženskih, ki so se prerivali po temnorjavi brozgi. Glasno klicanje in vpitje se je mešalo z glasovi zvonov in priplulo sem gor h gruči v pobožno molitev zatopljene družine. Vse obrežje je bilo živo, samo pod Šteberško graščino je bilo obrežje zapuščeno, kakor izumrto.

* * *

Skozi okno v pritlični dvorani novega Šteberskega gradu se je ozirala gospa Elah na jezero, ko je zadonel zvon v Škocjanski kapelici. Vzdolgočasena se je obrnila proti svojemu soprogu, ki je sedel pri drugi mizi v sobi in brez dela strmел v strop. »Tako dolgčas je danes, še ljudi ni nič ob jezeru.«

»Bodo že prišli, Kunigunda!« je bil kratki odgovor in zopet sta se zatopila v molk. Čez nekaj časa pa je vzdihnila Kunigunda, kakor da so jo ogoljufali za kratkočasen prizor, ozlovoljena: »Še jih ni! Ne bi šel pogledat, Henrik, kaj je to.«

»Jaz?« je zarohnel Elah, »jaz pogledat za kmečko drhaljo? Kam pa

misliš? Če jih ni, so šli morda po drugi poti. Pa, da boš pomirjena, pošljem Celestina pogledat!« Vstal je in odpahnil vrata ter zaklical v hodnik Celestina s tako grmečim glasom, da si je tiščala gospa Elah prestrašena ušesa še ko je zopet sedel na svoj prostor. Kakor bi ga bil prinesel veter, se je pokazal Celestin na vratih in obstal kakor pribit, pričakujoč nadaljna povelja.

»Ali so šli naši kmetje že na jezero?« ga je vprašala gospa Elah.

»Niso še, preblagorodna gospa« je odgovoril Celestin.

»Kaj, niso šli?« je zatulil Elah. »In tega nisi mogel že prej povedati? Pazi se, bratec, saj poznaš moje temnice!« Vstal je gospod Elah in se približal Celestinu, da je ta pobledel do ustnic, meneč, da ga zdaj pa zdaj zadene trda gospodarjeva pest; prebledel je, a ni se zganil niti za ped in poteze v njegovem obrazu so ostale brezбриžne in neizpremenjene kakor poprej. »Stopi doli k čuvaju in reci mu, da mu zaukažem, da požene to prokleta kmečko paro takoj v jezero!«

»Ravno prihajajo!« se je oglasila v tem trenutku Kunigunda.

»Celestin!« je zaklical gospodar za brzo odhajajočim služabnikom. »Čakaj še malo!« mu je zapovedal, ko je stopil zopet v sobo, sam pa se je

sklonil skozi okno, da opazuje pod gradom mimo idoče ribiče.

Pa kaj je bilo to? Oblečeni in s težkimi mestvami na nogah so korakali počasi drug za drugim proti jezeru, kakor da se jim prav nič ne mudi. In žensk ni bilo videti nikjer, ko so vzbujale vendar druga leta največ smeha pri njem in njegovi soprogi, kadar so le napol oblečene tekle za moškimi in nosile globoke vreče in dolge mreže, da so se vlekly za njimi po tleh. Danes pa so korakali moški sami na lov in sami so si naprtili mreže in vreče. Vsi so bili oblečeni, kakor da se odpravljajo na pot čez deželo, zdaj je stopil eden izza meje s koso na rami, tam eden s sekiro, — kaj je neki to.

»Znoreli so« se je obrnil proti svoji ženi.

»Puntajo se« je plaho omenila ona.

»To bi se puntalo, ta svojat?« se je razjezil Elah.

»Ali veš ti, Celestin, kaj name ravajo kmetje?« je vprašala gospa Kunigunda služabnika.

»Ne vem, preblagorodna gospa, samo znano mi je, da so kmetje zelo nezadovoljni.«

»Vidiš, Henrik,« se je obrnila gospa Elah po tem odgovoru proti svojemu soprogu, »vedela sem, da se puntajo. Sanjalo se mi je, da sem vi-

dela veliko kačo, ne kač), — pravega zmaja. —«

»Pusti me s svojimi sanjami,« jo je prekinil soprog in zapovedal potem Celestinu, naj mu prinese meč in naj pokliče čuvaja, da ga spremi z dvema oboroženima hlapcema, ki ju je privedel s seboj iz nemških dežela v novo domovino, h kmetom na jezero.

* *

Za Otokom proti Stanovniku se odteče jezero najhitreje. Tja so se napotili vsi oni, ki so imeli od lastnikov ribolova pravico ribariti v ponoru, ki ga imenujejo Mali Oberh. Ob robu jezera so se pomikala krde la ribičev proti vasi Vrhjezera, od koder vodi širok lesen most čez jezerski jezik v kotlini, obrobljen od Stražišča na severovzhodni strani od Gole gorice in Loma na južni in zahodni strani. Kar leži jezera na južni strani tega mostu, je prosta last kmetov iz okolice in tam sme loviti ribe, kdor hoče. Na jezeru samem pa je dovoljeno loviti le nekaterim graščakom in dostojanstvenikom, posebno pa še v ponorih, v katerih je pravica razdeljena celo po dnevnih časih in omejena celo na določeno število delavcev.

Rauberjev lov je bil v Malem Oberhu to pot popoldne. Dopoldne je

imel pravico do lova deželni glavavar kranjski grof Auersperg. Zato se tudi kmetom, ki so bili ribiči za Rauberja, ni nič mudilo. Počasi so prihajali izpod Šteberske graščine, na čelu jim stari Ribič, najizkušenejši ribič vse okolice s svojima sinovoma. Zadržano so jih gledali ljudje, ko so jih videli prihajati, vse oblečene in brez žensk, ki bi bile lahko lovile cel dan med bičevjem na spodnjem koncu jezera. Nikdar se to še ni zgodilo, da bi bili pustili šteberski kmetje svoje žene doma, vselej so bili tudi oni med prvimi, ki so razpoložili svoje mreže v prostem kraju. Danes pa so prikorakali drug za drugim v dolgi vrsti molče in kakor bi bili namenjeni v cerkev in bi zbirali med potjo svoje misli, tako zamišljeno so zrli pred se na jezero. Ko so stopili na most, ozrle so se na nje oči vseh onih kmetov, ki so bili na delu v prostem kraju in zastal je za hip lov. Še celo malo bolj dorasli dečki, ki so se podili med bičevjem, so obstali in zijali z odprtimi usti na to nenavadno prikazen. Kaj takega ni videlo še oko ob Cerkniskem jezeru, da bi postopal kmet, opravičen do lova, brez dela na bregu, med tem, ko si nabirajo drugi živo hrano v koše in pletenice.

»Ošabni so,« so sodile ženske in se prerivale skozi blato.

»Stradajo rajši, kakor da bi se trudili za krvoloka!« so pogodili možje.

»Ribič, kje imaš svoje babe?« je zaklical eden pod mostom.

Ni mu odgovoril vodja ribiške čete, zamahnil je samo z roko in korakal naprej z umerjenimi koraki, samo glavo je potegnil še globlje med ramena in zareza na čelu mu je bila videti še za spoznanje ostrejša. Korakali so čez most in prikorkali na drugo stran jezera nasproti Otoku, ter zavili mimo selišča Laz ob vznožju Loma proti Zadnjemu kraju. Na skalovitem obrežju, kjer se vzdiguje temni Javornik v sinje nebo, so se ustavili in odložili mreže in vreče, potem pa so zasedli skale ob bregu, razložili pred-se kole in sekire, kose in cepce in drugo orodje ter čakali, kdaj pride na nje vrsta, da love za gospodarja Rauberja. Zdaj pa zdaj je hotel pričeti ta ali oni pogovor, a resni obrazi tovarišev so mu kmalu zavezali jezik. Molče so sedeli po skalah in zrli preko Otoka proti vrhovom krog Šteberka in proti dolgi Slivnici.

Pri Sv. Leonu na griču nad Lazami se je oglasil zvon, znamenje, da se menja lov. Zadnjič so se pogrezni-le metalnice, na dolgih drogih pritrjene goste mreže, v globino ponora, nad katerim se je vrtela rjava povr-

šina v velikih krogih, zadnjič so se krčevito oklenili nešteti dolgega vlaka in ga potegnili proti obrežju. Z mrzlično hitrostjo so segale roke žena, ki so stale v vodi med obrežjem v polkrogu, ki ga je tvoril vlak, v rjavo brozgo in metale ribo za ribo v pripravljene koše. Bil je to konec lova za glavarja Auersperga in začel se je sedaj lov za pravega posestnika Cerkniskega jezera, za gospodarja Hasberške graščine.

Kmetje so se bili slekli do golega in začelo se je delo. Dolgi, gosti vlak je zdrsnil v blatno jezero. Na opolzkem mlinu so izpodričavale noge in do kosti jih je premrazila rjava jezernica. Otrpli prsti so se krčevito oprijemali dolge vrvi na zgornjem robu vlaka, ki so ga nosili veliki leseni plavalci na površju jezera. Na vrhu je korakal Ribič s kratkimi koraki stopicajoč in meril z dolgim drogom pred seboj globino jezera. Drugi vlak se je bližal od druge strani in oba sta se strnila v polumesecu obrnjenem z rogovi proti skalovitemu obrežju, kjer sta čuvala dva kmeta prinešeno gospodarsko orodje, skrito za skalami in po grmičevju. Počasi sta se jela pomikati oba vlaka proti bregu in vedno bolj živo je prihajalo v zamreženem kotu. Ko so dospeli že skoro popolnoma do brega, ni bilo več mogoče zožiti kro-

ga. Ker ni bilo žensk, ki bi sproti lovile in pospravile ribe v koše in vreče, se je napolnil prostor med mrežo in bregom tako z ribami, da se je bilo bati, da se potrga mrežetina. Skočila sta tedaj oba mlada Ribičeva v zamreženi kot in zajemala s koši ribe iz jezera. Enkrat samkrat so bili potegnili mreže in so se jim napolnile vse vreče in vsi koši skoro do zadnjega. Še majhen krog z vlakom in opravili so delo, ki je dalo celo vrsto mernikov gospodarju Rauberju in dvakrat toliko njim samim.

Veseli so bili svojega plena in marsikateremu so prihajale skomine po še bogatejšem lovu. Kakor hitro vidi človek uspeh svojega dela, kaj lahko se polakomni po še večjem uspehu, in le naravno je bilo, da je prihajalo marsikomu na misel, da bi imel lahko še mnogo večji dobiček, ko bi bile šle tudi ženske z njimi na lov. Marsikak pogled je zadel po strani starega Ribiča, in ko se je tudi v drugo trlo v mreži rib, so postali obrazi še resnejši. Temne sovražne misli so se zrealile na obrazih in oči so govorile, kar so zamolčala usta. Čutil je Ribič te poglede in čutil misli, ki so se skrivale v njih, — za hip je bil v izkušnjavi, da bi bil pritrdil v svojem srcu njihovim mislim. Polastila se ga je malodušnost, ko je videl, da so dosegli s primero-

ma malim trdom bogat plen, ki je daleč prekašal plen drugih let in žal mu je bilo nešteti rib, ki so jih morali pustiti, da izginejo v nenasitnem vrtincu ponora pod zemljo. Potrt bolj kakor vesel, je preštel vreče in koše in odločil tretjino za gospodarja Rauberja.

»Ti, Čekon, in moj sin poneseta te vreče na Hasberški grad,« se je obrnil Ribič proti kmetom, »pa vrnita se mi o pravem času, jutri imamo lov že rano v jutru!«

»In drugo ponesete vse na Šteberški grad!« je zarohnelo nenadoma izza skale, ki je zapirala razgled proti Lazam. »Tebi, Ribič, pa postrizem ušesa!« je rjovel gospod Elah nad presenečenimi kmeti, od katerih niti eden ni razumel trdega jezika gospodarjevega. »Prestavi jim, Celestin, tem psom!« je zaukazal svojemu služabniku.

»Gospod pravijo, da morate poslati vse ribe na grad in da morate priti vi k njemu, ne vem že zakaj . . .« je prestavljal Celestin v zadregi, da mora tolmačiti svojemu izbranemu tastu Elahove sirovosti.

»Kaj gobeždaš tako dolgo?« ga je nahrulil Elah.

»Ničesar ne dobe na gradu,« se je razljutil Ribič.

»Kaj grozi?« je vprašal Elah Celestina in zaiskrile so se mu oči,

kakor risu v temnih notranjskih gozdovih, kadar misli popasti srno.

»Ne grozi,« je odgovoril Celestin, »tako le govore v teh krajih; prosi, da sme obdržati nekaj za kmečke družine.«

»Nič, vse v grad!« je zapovedal Elah in se obrnil.

* * *

Pred Ribičevo kočo je ostal Ivan sam in gledal za odhajajočimi kmeti. Čudno se mu je zdelo obnašanje starega Ribiča in še bolj čudno vedenje kmetov, ko so se odpravljali na lov. Zdaj so dospeli na greben Bukovega vrha in izginjali drug za drugim v svetlem zelenju poganjajočega gozda. Dolgo se je še oziral za njimi in globoko sočutje se je vzbudilo v njem s kmeti, ki ne morejo imenovati niti najmanjše stvari, da niti samega sebe, svojo izključno last. Zdaj gredo na delo za druge, za krute gospodarje, ki jim je mar samo svojega nenasitnega žrela in ki ne razumevajo in nočejo razumeti trpljenja uboge pare.

Krenil je proti hiši in stopil na prag. Ribičev dom se ni odlikoval od drugih kmečkih hiš v ničemer drugem, kakor v večji snažnosti in v tem, da se je videla v vsaki malenkosti skrb gospodarja za red. Zgrajena je bila napol iz kamnja, napol iz

surovo obtesanih težkih debel. Majhna okna, ki so se odpirala na vrtu podobni, s kamenjem in dračjem zagrajen prostor, so imela lesena vrata iz tenkih deščic, iz katerih je bilo izrezljano hišno znamenje, visokohrbta riba, krog nje pa so se vili okraski, predstavljajoči srca in štiriperesne cvetove, vsi pobarvani s kričečimi barvami. Slamnata streha, ki je ležala nad precej visoko hišo, je bila skrbno krita in obtežena na severni strani s težkimi kamni. Znotraj v hiši je bila, kakor tedaj navadno, ena sama velika izba, ki je služila obenem kot kuhinja, spalnica in deloma tudi shramba. Zadaaj ob steni pod malim okencem je bilo ležišče gospodarja po tleh postlano na senu in pokrito s težko, doma izdelano odejo. Na desni blizu vhoda je bilo skupno postlano za oba sinova in blizu ognjišča v drugem kotu izbe, predeljeno od drugega prostora z latovjem, podobnim čelešniku, za obe hčerki, Reziko in njeno sestro Franico. Na lesenih klinih po steni je viselo najrazličnejše orodje, gospodarska in kuhinjska oprava in nad gospodarjevo posteljo metalnice za ribji lov v različni velikosti. Ob kamniti steni je stalo čedno iz velikih in malih kamnov zloženo ognjišče in zraven njega je bila nakopičena v butaro zvezana suhljad. Na drugi strani izbe je vodi-

la ozka lestvica na visoko pod slamnato streho ležeči peter, to je na skladnico, kamor so pospravljali poljske in vrtné pridelke. Posebnega poda namreč ni bilo pri hiši, kakor nikjer na kraški zemlji. Oder nad izbo je bil pod in shramba obenem, pod tem odrom pa, ki so ga imenovali petra, je bila v zemljo ali bolje med skalovje izkopana hramba za plen, ki so ga prinašali ribiči iz jezera.

Napol tema je vladala po izbi, samo žareče oglje se je svetilo na ognjišču in tenek dim se je vzdigal ob sajasti steni pod streho. Ko je stal Ivan tako na pragu in motril notranjost hiše, se mu je zdelo popolnoma izumrta. Stopil je naprej in sedel na klop, ki je bila postavljena pred ognjišče. Tu tedaj so živeli Ribiči, tu je živela in delala Rezika. Težko mu je bilo, ko se je spomnil na njo in si slikal njeno življenje v tej koči brez vsake najmanjše udobnosti. Zdelo se mu je, da se Rezika nikakor ne more čutiti srečne v tej okolici. Rad, neizrečno rad bi ji pomagal, rad bi delil z njo vse, kar mu nudi in kar mu obeta življenje. Pa kaj, ko mu je pot njegovega življenja tako ostro začrtana. Drugi seveda tudi ne drže svojih obljub in svojih priseg, prisege so le formalnost, za katero se ne zmeni nihče, ki jih ne izpolnuje niti vrhovni poglavar cerkve. Tudi nimajo

prisege one misli, ki jo izražajo besede, samo za javnost so namenjene in pa častitljive so kot starodavna ceremonija. Drugega pomena nimajo. Nobena kazen ne zadene duhovnika, ki prelomi prisego, niti pred posvetno, niti pred cerkveno gosposko. — Dal bi Reziki vse svoje življenje, pa kaj, ko je sam odvisen od toliko gospodarjev, da jim ve komaj sam vsem imena. Če bi bil na mestu Svetega Jova, potem bi se dalo že kaj ukreniti, tako pa, kot odvisen kaplan, ni upanja in ni izhoda. Zaglobil se je Ivan v svoje misli tako, da naprej sklonjen in naslonjen na ognjišče ni čul lahkih korakov bosih nog, ki so se bližali izpod petra iz shrambe za ribe. Pospravljala je bila tam Rezika in je stopila sedaj v izbo po končanem delu. Tudi ona ni opazila takoj gosta; šele ko je bila tik zraven nje, je zapazila Ivana, ki je slonel zatopljen v svoje misli na ognjišču. Presenečen vzklik Rezike ga je vzdramil in pogledal je s široko odprtimi očmi mlado dekle, ki v prvem hipu prestrašeno ni vedelo kaj naj stori.

Vsa v zadregi je stala pred Ivanom; razpleteni lasje so ji valovili preko golih ramen v gostih kodrih čez nedrija, poteze njenega vitkega deviškega telesa je le napol zakrivala lahka srajca iz ohlančnega domačega

platna, ki jo je zakrival čez nedrija ozek prsnjak iz presnega blaga. Bosa in goloročka in globoko razgaljena vsled napornega dela, ki ji je razgrela mlado kri, si je sramežljivo zakrivala v dlani oči in se ni upala ganiti. Temna rdečica ji je zalila lica in burno ji je utripalo srce. Še ko je Ivan vstal in stopil k nji ter ji položil drhteč roko na golo ramo, se kakor omotena ni ganila.

Kakor da nima nič svoje volje se mu je dala prevesti do klopi, kamor je sedla na lahen pritisk njegove roke. Sram jo je bilo pred Ivanom, da jo je videl tako razgaljeno; pred drugim bi se ne bila sramovala, samo on, ki se ga je oklenila od prvega trenutka, ko sta se spoznala, z vso svojo hrepenečo dušo, samo on bi je ne smel videti take. Zdelo se ji je, da ga žali s tem, da je ob njegovi strani tako malomarno oblečena in skrbelo jo je kaj si bo mislil on o njej, da hodi taka po svojih opravkih. Rada bi bila skočila v kot, kjer je imela shranjeno v veliki skrinji praznično obleko, da se preobleče. Najboljše, kar premore kmečka hiša, se ji je zdelo komaj dobro dovelj za njega. Poprosila bi ga, naj potrpi nekaj trenutkov, a izpregovoriti ni mogla niti besedice in ganiti se ni mogla; na ozki klopi je obsedela kakor priklenjena.

Ivan pa je stal pred njo, tudi sam v največji zadregi in neodločen, kaj naj stori, kaj spregovori k njej. V očeh in na obrazu pa mu je risala do dna razburjena duša njegove želje in njegova čuvstva. Kakor je bil sicer vajeu brzdati svoje občutke, da niso prekipevali v naglem razpoloženju, tako se je tu zaman upiral nenadno in z vso silo prodirajočemu spoznanju. V tem hipu je izpregledal in videl je, da mu Rezika ni ljuba samo vsled svoje nedolžnosti in zaupljivosti, skoro otroške odkritosrčnosti. Spoznal je, da ga ni vlekle sočutje in hrepenenje storiti kaj dobrega vedno v njeno bližino. Videl pa je obenem pred seboj ravno začrtano pot, ki so mu jo bili odločili drugi in od katere ni smel niti za korak ne na desno in ne na levo. Spoznal je, da ni izhoda, da mora ali zatajiti svoja čuvstva ali pa prelomiti prisego, ki jo je storil pred oltarjem, prisego, ki jo je storil napol nevede, ki mu je bila po prevari drugih takorekoč vsiljena, če ni hotel zapasti bedi in pomanjkanju. In zakaj bi zatajeval svoja čuvstva, zakaj bi igral on svetnika, ki si ni izbral svojega stanu iz proste volje, ko se je čutil v svoji duši že ob sami misli, ki je ni mogel in ni maral prepoditi, grešnika. Sklonil se je k Reziki in ji potegnil roko raz lice, da bi ji videl v njene temne oči.

Molče sta si gledala oko v oko in skoro slišno sta jima utripali srci. »Rezika?« je vzkliknil Ivan napol tiho in z zamolklim glasom, ker je čutil, da bi izdal prost vzklik iz polnih prsi vso njegovo razburjenost. Vprašujoče jo je poklical z imenom in v to vprašanje je položil vse, kar je hotel izvedeti od nje, iz njega pa je zvenel tudi dvom in bojazen pred odločilnim odgovorom.

Še bolj je zardela Rezika v lice in roka, ki je ležala v Ivanovi dlani, je vztrepetala.

»Kar te hočem vprašati, Rezika, naj te ne prestraši, odgovor pa zahtevam od tebe točen in brez pomisleka.« Negotovost in neodločnost ali naj razkrije, kar je bilo skrito za njunim molkom, se je zrcalila v teh njegovih besedah in že mu je hotelo biti žal, da je poskusil odkriti, po čemer je hrepenel iz vse duše. Ni še padla odločilna beseda, še je čas, da ne izpregovori, kar mu je ležalo na jeziku in kar utegne razrušiti nedolžni mir najdražjega bitja, ali pa uničiti z enim hipom vse njegove lepe sanje. Ni dolgo premišljeval, sklonil se je k Reziki in počasi, tiho, z glasom, ki se mu je poznalo, da prihaja iz globine prsi, ji je stavil usodepolno vprašanje, vprašanje, ki odloča za življenje in stoji kakor mejnik, onkraj katerega se odpira široka neznana poljana.

Slutila je Rezika od prvega trenutka, da se pripravlja nekaj velikega in resnega, slutila je to z ono negotovostjo, s katero sluti vsaka ženska, kako se pripravlja oni, ki mu je zaslužnila misli in čuvstva, da izgovori odločilno vprašanje; premlada, prenedolžna in preveč neizkušena pa je bila, da bi bila mogla presoditi v tem hipu z vso resnostjo, kako odgovornost ji nalaga njen odgovor.

»Kako rada!« je vzkliknila, a drugo so ji zadušile vstajajoče solze, »pa ti si duhoven,« je nadaljevala, ko so jo prenehale dušiti solze.

»Duhoven, da tudi to sem premislil,« je odvrnil on z mirnim glasom in ji privzdignil povešeno lice.

»Kako te smem imeti rada?« so ga vprašale drgetajoče Rezikine ustni.

»In rekla si, da pojdeš z menoj po svetu!«

»Pojdem, kadarkoli me kličeš, — nič ljubšega — kot biti ti dekla in ti pomagati!« je zatrjevala ona z žarečimi očmi. Dolg, strasti poln poljub ji je zaprl ustni. Objel jo je Ivan krog pasu, privzdignil jo od klopi in privil k sebi tesno kakor bi je ne hotel spustiti nikdar več. Vdala se je uživanju prve ljubezenske sreče z ono gorljivostjo, ki jo najdemo le pri naravnih ženskah, ki jim ni še družabna obzirnost pokvarila naravnega

uživanja. Vzdrgetalo je njeno telo v slasti njegovih poljubov, z vso močjo so se ga oklenile njene gole roke in burno je utripalo njeno srce ob njegovih prsih, ko mu je vračala z zaprtimi očmi strastne, goreče poljube. V tem hipu sta pozabila vse, kar je stalo med njima, a kmalu sta se vzdramila.

In kakor se vrsti plima in oseka, kakor se menjavata dan in noč, tako je sledil tudi v njunih dušah mir brezmejni razburjenosti. Sedla sta na klop ob ognjišču in molče roko v roki zrla predse.

»Kaj zdaj?« je izpregovorila najprvo ona in sklonila glavo še globlje na prsi. Začutila je z naravno bistrostjo, da sta prestopila oni mejnik, za katerim se odpira novo neznano življenje.

»Kaj zdaj?« je ponovil on in se ozrl na njo. »Ne skrbi, Rezika, vse se bo uredilo.« Sam pa ni verjel svojim besedam več v tem trenutku, ker je videl pred seboj še bolj ostro začrtano pot, ki mu je bila sojena v življenju.

»Tako ne more ostati, tako ne bo ostalo!« je sodila ona in se naslonila boječe na Ivana. »Bojim se življenja, in živeti ne morem več brez tvojih poljubov in brez tebe.«

»Živela bova tako, kakor do sedaj,« je odločil Ivan, »samo vedela

bova drug o drugem, kaj sva si priznala to uro.«

»To ne pojde, Ivan,« je ugovarjala ona, »pomisli, poreče me Celestinu!« Obupno se ga je oklenila in skrila svoj obraz na njegevih prsih!« »A njega ne maram, nikdar — nikdar,« je zatrjevala ihte, »ljubša mi je smrt pri tej priči.«

»Pusti to skrb!« jo je tolažil Ivan in ji pogladil žametastomehka lica. »Pusti to, to uredim že jaz. Pregovoril bom gospo Elah, da opusti svojo namero.«

»O ti ne poznaš naše gospe, Ivan, — ne veš kako trdosrčna in sebična je. Prav taka je proti nam, kakor da ni nikdar vzrasla v teh krajih. Kaj ne, naša zemlja ne rodi takih trdosrčnežev, to je mogoče le tam med tujimi ljudmi. Naši ljudje ne morejo biti nikdar taki. Reci, Ivan, da je tako!«

»Otrok neizkušeni!« je vzkliknil on, »kako dobro sodiš o ljudeh!«

»Nisem več otrok, Ivan, odkar sem tvoja . . .« beseda ji je zastala v grlu, široko so se ji odprle oči in kakor bi lovila sapo je odprla za hip drobna ustka, da je dobil ves njen obraz izmučen izraz.

»Kaj sem? Ivan, kaj sem?«

Ni ji vedel v tem trenutku odgovora, njemu samemu je prišlo to njeno vprašanje prenenadno. Molčal je

in povesil oči, ker ni mogel gledati njenega vprašujočega pogleda, v katerem je čital skrito, še neizrečeno očitanje.

»Ivan!« se je izvilo zopet bolestno iz njenih prsi in skočila je plaha po konci. »Kaj? Kaj? Govori Ivan!«

»Nevesta si, Rezika, nevesta moje duše!« je odgovoril Ivan.

»In kaj je to? Imate morda vi, ki ste učeni, tudi za tako razmerje svoje postave?«

»Potolaži se, Rezika, tako razmerje, kakršno je med nama, ne potrebuje svojih postav. Glej, moja duša je vzljubila tvojo dušo in našla je odmev v tvojem srcu. Zvezani ste najini duši za vse veke. Našli sta se po oni postavi, ki jo je cerkev določila za predpogoj zakona. Sklenjena je med najinima dušama čistavez, nerazrušljiva kakor zakon, ker sta privolili v to brez vsakega vpliva od zunaj. Da ne moreva stopiti s tem sklepom pred oltar, temu je krivo edino moje razmerje k svetu. Pred svetom sem duhoven in sem dolžan storiti to, kar mi zapovedujejo cerkvene postave. Ni pa mogoče svetu in nobena oblast nima moči, da bi mi vsilila misli in čuvstva. Hočeš biti pod temi pogoji moja?« je zaključil Ivan svojo razlago, ki ni bila nikakor povsem napačna in je odgovarjala celo deloma zahtevam cerkve glede zakona,

sklenjenega pred vestjo, pač pa je šepala na enem velikem nedostatku, da je jemala ozir edinole na duševno razmerje. Pri tej svoji razlagi pa Ivan ni imel nikakor namena preslepiti neizkušenega dekleta, celo sam je bil vesel, da je našel način, ki vsaj deloma opravičuje njegovo ljubezen, in to njegovo veselje se je razlilo po vsem njegovem obrazu, tako da je bila Rezika povsem pomirjena, ko mu je zopet pogledala v oči. Sicer zelo bistro dekle vendar ni moglo slediti njegovim mislim, samo toliko je razbrala iz njegovih besedi, da se to njuno razmerje Ivanu ne zdi niti pregrešno. Zaupala mu je popolnoma in rada in vsa blažena se je zatopila v sanje, saj jih je odobraval on, ki ve ločiti dobro od slabega, on, ki je bila vsa njena duša njegova last.

»Ne razumem, Ivan, tvojih besed,« mu je odvrnila ona, »previsoke so za kmečko dekle, vendar pa vem zdaj, da se smem vdati z vsem svojim srcem misli na tebe. Pa reci mi, — ali se me ne boš naveličal, ker sem tako priprosta in neumna?«

»Pojdi, Rezika, kakšne skrbi si delaš!« se je nasmehnil, »komaj sem te potolažil zaradi ene, že prihajaš z drugo!«

»Daj, pokaži mi, kako se bere in piše!«

»Kaj ti bo to, Rezika. To je precej težavna stvar in potem tudi nima

za tebe nobenega pomena. Naučiti bi se morala še nemško ali latinsko, predno bi ti tvoje znanje kaj koristilo.« Tako je podučil Ivan zvedavo Reziko. Njej pa ta razlaga še ni zadoštovala, zato se je obrnila iznova do svojega učitelja.

»Ali se slovensko ne da pisati in brati?«

»Težko je to in menda se tudi ne da nič prav napisati, nisem še poskusil, in kolikor vem, tudi drugi še niso pisali razen nekaj cerkvenih stvari.«

»Čudno je to, res zelo čudno; pa veš, latinsko bi se še hotela naučiti, tako veličastno se glasi, če slišim kako molite v cerkvi, zdi se mi, da ni težko. Ono pa, kar govore doli na gradu se mi zdi tako trdo, kakor bi mlatil. Glava bi me menda začela boleti, ko bi morala dolgo govoriti nemško.«

Dolgo sta se še pogovarjala Ivan in Rezika in čas jima je tekel tako hitro, da sta se ozrla začudena drug na drugega, ko se je zopet oglasil zvon pri Škocjanu in je zabrenčalo po vsej cerkniški kotlini poldan ter naznanjalo obenem ribičem na jezeru, da se menjajo opravičenci do lova.

»Lepa gospodinja sem,« se je nasmehnila Rezika, »pozabila sem popolnoma na sestrico, ki se igra za hišo in tudi nič južine nisem pripravil-

la. Zadovoljiti se bova morale s kruhom in mlekom!«

»In tega vsega sem kriv jaz,« je povzel Ivan, »tvoja sestrice bo huda na mene!«

Z dolgim, vročim poljubom sta se poslovila. Rezika je spremila Ivana pred hišo, še enkrat sta se ozrla drug drugemu v oči, še enkrat je stisnil Ivan deklici roko in stopil potem na ozko stezo, ki je vodila izpred Ribičevega doma v dolino. Zakrilo ga je robidovje in mlado zelenje bukovja. Počasi in oprezno stopajoč čez skale v poti se je bližal Šteberku.

Rezika pa je zrla za njim, dokler ga je mogla še videti in težko ji je bilo pri srcu, da bi se bila najraje zjokala. Spomnila se je tudi v onem trenutku, ko je zakrilo Ivana temno robidovje in ko ji je zamahnil z roko zadnji pozdrav, kako malo in slabo je bila oblečena. Zardela je po vsem obrazu in pohitela v hišo kakor bi se hotela skriti pred njegovimi pogledi.

* *

»Vse v grad!« je zapovedal razljučeno Elah in se obrnil v stran od kmetov, ki so stali vsi stisnjeni v eno gručo krog starega Ribiča pri vrečah in koših, polnih rib iz jezera.

»Niti ene plavute!« je jezno zarohnel stari Ribič in zagrabil težko vrečo, ki je ležala pred njegovimi no-

gami. Z naporom jo je vzdignil visoko nad glavo in v velikem loku jo je zagnal v jezero. »To je moj delež,« je siknil skozi zobe, »vi drugi storite kakor jaz, če nočete imeti poleg škode še sramoto.«

Sklonila sta se še oba Ribičeva sinova, in vsak je zagrabil en koš in stresel vse ribe v vodo. Koše pa sta vrgla z vso močjo za odhajajočim gospodarjem, da so odskakovali od tal in se preobračali po zraku.

»Orodja sem in sekire!« je zapovedal Ribič v tem hipu in se obrnil proti kmetom; mislil je, ker je bil vaje, da so ga drugi vedno poslušali, da so pometali ves plen v jezero. Strašno se je motil. Plašno so se stiskali drug k drugemu, kakor čreda ovac, kadar se bliža požrešni volk in na obrazih jim je stala zapisana groza.

Ko je zaslišal Elah lop rib na jezeru, se je ozrl na kmete in se je komaj ognil košem, ki so prileteli za njim. Ves zaripljen v obraz in peneč se jeze je zagrabil za bodalo, ki mu je viselo ob boku. Oči so mu izstopile iz jamic, da je bila groza pogledati mu na lice. Par korakov in bil je pri kmetih.

»Puntate se?« je zarjovel nad njimi, oni pa so se strahopetno umaknili za par korakov nazaj.

»Mi ne,« se je oglasil Čekon in pokazal s prstom proti Ribiču in njegovima sinovoma, ki so stali kraj jezera, odločeni od drugih, vsak s težkim kamnom v roki.

»Ti tedaj! Po njih!« je zapovedal Elah.

Čuvaj in dva težko obložena hlapca so se postavili proti Ribiču in mislili z vso silo vdreti na nje.

»V jezero!« je zaklical stari Ribič svojima sinovoma in vsi trije so stopili v vodo, najprej stari Ribič, za njim pa oba mlada. Počasi, vedno se ozirajoč, so vzeli smer proti Otoku.

Neodločni so postali zasledovalci na bregu, nobeden se ni upal stopiti v vodo, zavedajoč se, da je to njegova gotova poguba. Elaha pa je ujezilo čuvajevo obotavljanje tako, da je stopil ves se tresoč pred njega in zavpil nad njim: »Zapovedal sem, za njimi, mrcina!« in mu pripeljal tako vročo, da se je čuvaju zmajala glava.

»Naprej!« je malodušno zaječal čuvaj in sunil hlapca, ki je stal ob njegovi desni s tako močjo pod rebra, da je telebnil kakor je bil dolg in širok z glavo naprej v jezero, ki pa je bilo na tem koncu k sreči zelo plitvo. S težavo sicer, pa brez škode se je hlapec zopet izkobacal iz vode in vsi trije so stopili nato v rjavo brozgo za umikajočimi se Ribiči.

Dočim pa so oni nagi in dobro poznavajoč vse nevarnosti jezerskih tal se mogli še dokaj hitro umikati, so Elahovi hlapci le s težavo prodirali. Izognili so se Ribiči žrelu Malega Oberha v velikem loku in onstran ponora nadaljevali svojo pot, Elahovi pa so zašli, ker so jo krenili prehitro zopet naravnost proti Otoku v vrtinec. Desni hlapec se je začel potapljati; zdrsnilo mu je in zagrabil ga je val. Strašno je zarjovel Elah na bregu, škodeželjno pa je poskakovalo kmetom srce. Nič ni pomagalo, da sta pomolila čuvaj in drugi hlapec potapljajočemu se tovarišu svoji dolgi sulici. Dvakrat ga je obrnilo v vrtincu, še enkrat se je prikazala roka nad rjavo brozgo in zagrabila v zrak, kakor bi se hotela oprijeti, potem se je vrtelo mirno naprej in enakomerno nad ponorom.

»Nazaj!« je zapovedal Elah ostalima in se obrnil nato zopet proti kmetom ter jih meril roke v boku od glave do nog s tako sovražnim pogledom, da niti eden ni več dvomil, da se vlije vsa njegova maščevalnost nad nje.

Ko sta prisopihala čuvaj in ostali hlapec na breg, ni se zmenil gospod Elah več za ~~utonelega~~ *utopljenega*, zapovedal je samo s pogledom, ki je obetal najhujše, da se postavijo kmetje, nagi, kako so stali pred njim, v vrsto,

si nalože ostale vreče in koše in odneso vse na grad.

»Z onimi pa bom že še obračunil!« je zagrozil proti Otoku, kjer so si ubežni ravno odpočili.

Sklenil je strašno maščevanje nad Ribičem in njegovo družino.

* *

Prispeli so kmetje iz Bočkovega pod Šteberkom, vklonjeni pod težkim bremenom, vsi potni in izmučeni na dvorišče Šteberške graščine. Mnogim je krvavelo lice od udarcev, ki so jih prejeli od razljučenega čuvaja in neusmiljenega hlapca. Enega je bil hlapec usekal na poti s svojim mečem, ker je od utrujenosti zaostajal. Zavalili so ga za skalo kraj pota in ga prepustili njegovi usodi in naključju, da se ga morda usmili mimoidoči človek. Njegov tovor so pa porazdelili med najkrepkejše.

Odložili so svoje breme pred vrati kleti, ki je služila za shrambo in so hoteli oditi vsi poparjeni in težko prikrivajoč ihtenje, ki jih je dušilo v grlu.

»Stojte!« je zapovedal Elah, »vso sodrgo v zapor! Naučil jih bom! V najtemnejše ječe z njimi! Jutri gredo ženske loviti!«

Brez odpora in s sklonjenimi glavami so poslušali kmetje gospodarjeve besede, a razumeli ga niso,

ker je govoril s svojim čuvajem nemško. Vedeli so sicer, da jih ne čaka nič dobrega, vendar pa ni pričakoval nobeden od gospodarja tolike krutosti in to že iz tega vzroka, ker so mislili, da jih potrebuje še za nadaljni lov. Poznali so njegovo nenasitno blagohlepnost, mislili so, da odloži svoje maščevanje vsaj do končnega lova ter upali, da se do tedaj njegova jeza že malo ohladi.

Zarožljaj je čuvaj s težkimi, ogromnimi ključi, dva hlapca sta pristopila k prvemu kmetu, eden ga je prijel za desno, drugi za levo roko in suvala sta ga s težkimi mestvami.

»Milost!« je zakričal kmet, »gospod, milost! Nisem storil ničesar! Milost!« in vrgel se je na tla pred gospodarja.

Sirovo se je zasmeljal Elah in ga sunil z nogo v usta, da se mu je poecedila kri po zmršeni bradi in gosto porastlih prsih.

»V ječo z njim!« je zapovedal in vzdignile so ga štiri krepke roke, pesti so ga suvale v hrbet, da je odletaval zdaj na desno, zdaj na levo naprej. Izginil je koncem dolgega hodnika čez stopnice, ki so vodile v grajsko klet. Tam je bila tudi prostorna ječa, visoko obokana in z enim samim majhnim oknom, skozi katero je prihajalo le malo, zelo malo zraka,

luči pa skoro nič, ker je bilo zunaj zaraščeno z gostim grmičevjem in je gosta, med mogočnimi železnimi drogovmi razpeta, zaprašena in s pajčevino zadelana mreža branila luči prodreti v to temnico.

Kakor s prvim kmetom, tako se je zgodilo zapored z vsemi. Dva hlapca, oborožena do zob, sta čuvala izhod z dvorišča, čuvaj pa in oni hlapec, ki se je rešil še iz jezera, sta gnala kmete v ječo. Obupani so se naslanjali kmetje na zidovje in čakali, kdaj pride vrsta na nje. Po enega in tudi po dva, če se jima nista zdela premočna in če nista preveč upirala, sta jih gnala pred seboj. Ostal je edinole še Drganec in videlo se mu je na odločnem obrazu, da ga ne bodo spravili izlepa v klet. Ko sta se prikazala čuvaj in hlapec na stopnicah pred ječo, kamor sta bila ravnokar spravila predzadnjega kmeta, je prijel Drganec čuvaja z vso močjo za jopič in ga treščil z vso silo po stopnicah navzdol, predno je mogel še ogroženemu tovarišu priskočiti na pomoč hlapec, ki je ravno porival težki zapah pred vrata na ječi. Spodaj pod stopnicami je obležal čuvaj brez zavesti. Zdaj se je obrnil Drganec zopet nazaj na dvorišče. Na oknu v prvem nadstropju sta slonela gospod in gospa Elah in gledala ves ta prizor. Zadovoljen nasmev je ležal

gospe okrog usten, videlo se ji je, da ji ugaja to razburjenje. Kakor obseden je tekel Drganec proti izhodu, a sulice stražajev so mu zaprle pot, za petami pa mu je bil hlapec ječar. Dvakrat sta že obkrožila v diru dvorišče, parkrat je že mislil hlapec, da mu je prestrigel pot, a vselej se mu je Drganec umaknil in stekel za njegovim hrbtom na drugo stran. Zdaj se je ustavil in čakal na svojega preganjalca. Očividno se je hotel spoprijeti z njim, zato je zapovedal Elah iz prvega nadstropja enemu hlapcu, ki je stal na straži pred izhodom, naj gre pomagat ječarju. Komaj pa je videl Drganec da so vrata zasedena samo od enega stražarja se je zakadil kakor blisk proti izhodu, zagrabil stražo za dolgo sulico, s katero mu je ta hotel zabraniti beg, in ga v velikem loku zasukal na dvorišče, sam pa pobegnil skozi vežo na plano ter podrl še dve dekli po tleh, ki sta prestrašeno bežali pred divjim ubežnikom.

Srdito je zaklel Elah, ježno je pogledala gospa na nerodnega hlapca in preklinjajoč sta jo mislila ubrati ječar in oba hlapca za Drgancem.

»Stojte!« jim je zaklical Elah, »tega danes ne dobite več, nerode strahopetne!«

Med tem je prišel počasi čez stopnice iz kleti tudi čuvaj, ki je bil

tako nemilo izkupil od Drganca. Držal se je za glavo in tiščal za obe senci, kakor bi mu hotelo raznesti glavo. Stopal je počasi in previdno, kakor bi se bal, da se preveč ne pretrese in stokal je tako bridko, da se je smilil celo trdosrčnim hlapcem.

Gospa Elah pa se je zvonko zasmejala, ko je zagledala njegovo žalostno postavo. »Pošteno si jo dobil!« se mu je rogala, on pa se je samo ustavil in počasi pokimal z glavo.

Ves ta prizor je opazoval iz drugega nadstropja tudi Ivan, in parkrat že je hotel zaklicati doli na dvorišče, naj prenehajo s to nečloveško gonjo. Ko pa je zaslišal Elahov glas in krvočni smeh gospe, ki se mu je zdel v tem hipu zopern, kakor rezgetanje podivjanega konja, si je premislil, ker je vedel, da bi s tem le podnetil odpor in k večjemu zbegal in premočil Drganca, da bi se ne čuval več s toliko pazljivostjo. Stopil je tedaj od okna stran na hodnik in od daleč opazoval, kako se konča ta neenaka borba. Pravo zadoščenje mu je bilo, ko je videl, kako je ušel Drganec svoji usodi. Mislil je, da je končana sedaj tragedija in že je hotel stopiti h gospodarju, da ga poprosi za Ribiča, o katerem je mislil, da je tudi med jetniki. Ni mu bilo namreč še znano, kaj se je zgodilo na jezeru. Naenkrat pa se je prikazal na dvorišču gospod

Elah sam. Zbral je krog sebe hlapce, ki so bili na dvorišču in poslal še po druge, ki so prihajali drug za drugim oboroženi skozi velika vrata. Ko jih je imel zbranih osem, jih je postavil v vrsto, parkrat je še stopil po dvorišču gor in dol in se zlobno smejal, potem pa se je ustavil pred krdelom. Razkoračil se je na široko in začel jim je dajati navodila z mogočnim glasom, da je odmevalo od grajskih zidov.

Najprvo jim je zapovedal, da gredo k Drgancu in mu zapalijo kočo, če ga dobe v svoje pesti naj ga pripeljejo živega, potem pa naj gredo gori v reber do Ribičeve kočice.

»Tudi Ribičevo kočico mi zapalite. In da zadenem tega vraga v živo, pripeljite mi tu sem na dvorišče njegove hčerke. Vam jih dam, da storite ž njimi kar hočete in povrh vam še podarim sod vina, da ne bo zabava predolgočasna.« Zasmejal se je in se udaril z dlanjo po okroglem trebuhu, in zasmejali so se hlapci, da je odmevalo po dvorišču.

Ves besen nad tako zlobnostjo pa je zaklel v drugem nadstropju Ivan. Niti trenutek ni premišljal, kakršen je bil je zdirjal po stopnicah navzdol in ven iz gradu.

»Stojte, prijatelj Ivan!« je zaklical za njim Elah.

»Vrag stoj tebi, hudič!« mu je odvrnil Ivan in pljunil pred njega. potem pa v urnem teku krenil proti stezi, ki vodi do Ribičevega doma.

»Le čakaj me, tiček!« se je razjezil maščevalnosti pijani Elah, »tudi s tabo se bo menda dalo obračunati!« Obrnil se je potem do hlapcev in jih napodil iz gradu, izpreminjajoč svoje povelje v toliko, da naj gredo najprvo k Ribiču in zažgo šele potem Drgancu hišo.

* * *

Podgorelo nebo, kakor razbeljeno od poslavljaljočega se solnca, je žarelo skozi bujno zelenje bukovja, ko se je bližal Ival koči na hoľmu. Zdelo se mu je, da vidi, kako liže plamen po strehi in divje kričanje, ki se je razlegalo od Ribičevega doma mu je povečalo strah, ki mu je kljuval v duši. Prehiteli so ga bili Elahovi hlapci, — prepozno pride njegovo svarilo. Kolena so se mu ušibila, ko je na to pomislil. Prepozno! Izgubljen na Rezika, uničeno njegovo življenje.

Z gosto zaraščene steze, ki se je odpirala, kakor vrata obdana z bujnim zelenjem, je stopil Ivan ves izmučen na planoto, kjer je stal samotni dom. Veličastno je rdelo nebo proti večeru, da se je videlo kakor da vstajajo izza gora velikanski plameni v sinje višave. Robovi gora so bili videti nedoločni in megleni v mlečno-

vijolčastem svitu, v zeleno in rume-
no se je pretakal visoko na obzorju
svit zahajajočega solnea in izplavel
v svinčeno modrino.

Gost dim se je valil izpod slam-
nate strehe Ribičevega doma, čulo se
je pokanje in hreščanje tramov in
prečnic od one strani sem, kjer so
imeli Ribičevi shrambnico. Gosto čr-
nosivo se je privalilo tudi iz razbitih
vrat in praznih lin. Pa, kakor da ne
more na prosto, se je ustavil dim v mo-
gočnih kepah tik pred vrati in pred
linami in le tenek trak se je vil na
streho, plezal tam po kadeči se slami
do slemena in se šele tam razlezel in
vzdignil proti nebu. Gostejši in tem-
nejši vedno je bil dim, ki se je suko-
ma valil iz vrat in zdaj je buknilo za-
molklo, a tako silno, da se je stresel
zrak daleč naokrog, razlezel se je dim
po vrtu in vrglo ga je skozi vrata in
line na travnik, obenem pa je zago-
rela streha z dolgimi sajastimi pla-
meni. Kakor bi trenil je bila vsa stre-
ha v živem plamenu.

Zatulili so Elahovi hlapci, kakor
divji in poskočili veselja. Vzgojeni za
moritev in požiganje so občutili naj-
večjo radost, če se jim je nudila pri-
lika dati duška svoji podivjanosti. In
tam sredi zbesnele tolpe je zapazil
Ivan Reziko in njeno sestrico, malo
Franico.

»Izgubljena!« je zaječal Ivan in malo da se ni zgrudil pod udarcem usode. »In naj stane življenje, rešiti jo moram ali pa umreti ž njo!« —

Tudi Rezika je zagledala Ivana in vzbudilo se ji je zopet upanje na rešitev. Zastonj je bila poklekovala pred temi požigalci in morilci, zastonj jih je prosila s sklenjenima rokama, naj izpuste njo in njeno sestrico. Prosila je neobčutna srca, bolj trda kot najtrša kraška skala. Posmehovanje ji je bil odgovor in bolj trdo so jo prijemale sirove pesti. Niso razumeli njenega jezika in ko bi ga bili tudi razumeli, vse njene prošnje bi bile zaman, to je razbrala raz spačena lica svojih mučilcev.

Med hlapce je stopil Ivan in se ozrl na nje s strogim pogledom.

»Izpustite dekleta!« jim je zapovedal in položil roki Reziki in njeni sestri na rame.«

»Elahova last ste, ne smemo jih izpustiti«, je bil osorni odgovor, ki ga je dobil od hlapca s kozavim dolgim obrazom.

»Povem vam, da jih izpustite!« je zarohnel Ivan nad njim. »Zapovedi cerkvenih služabnikov gredo pred zapovedmi posvetnikov.«

»Mi smo v službi posvetnega gospodarja, smo njegova last in izpolnjujemo le njegova povelja!« se je vmešal drug hlapec.

»Deklet ne damo!«

»Vesela noč bo to!«

»Skomine ima!« Tako je vršelo vseprek med Elahovimi hlapci.

»Daj mu po buči!« se je oglasil eden za Ivanovim hrbtom.

Ozrl se je Ivan na onega, ki je bil izpregovoril te besede, sedaj popolnoma miren, ko je čutil nevarnost, ki preti njemu in obema dekletoma. Pogledal ga je strogo in zaničljivo in vzrasla je navidezno njegova postava. »Kdor se dotakne duhovnega, ga kaznuje bog pri tej priči!« je zagrozil s povzdignjenim glasom v tujem jeziku, potem pa se je obrnil nazaj proti Reziki in ž njo spregovoril par besedi, ki jih pa ni razumel nihče, ker niso znali Elahovi hlapci domačega jezika in pa ker je prikipelo nezadovoljno vpitje do vrhunca.

»Edina pomoč je to!« so bile zadnje njegove besede, ki jih je govoril Reziki in njeni sestri potem pa se je obrnil nazaj do vedno bolj divje rohnečih hlapcev.

»Cerkvena last ste obe deklici, in izročiti jih morate meni, da se izvrši na njih cerkvena sodba!«

Utihiilo je v krogu hlapcev in napeto pričakovanje se je bralo vsem na licih. Ivan pa je nadaljeval.

»Obtoženi ste, da ste čarovnici, in z vidnim znamenjem jih je zaznamenoval vsemogočni. Rdeče oči so,

kakor vam je znano nedvomen dokaz, da so vešče! Prepričajte se sami!»

Bojazljivo se je priklonil oni, ki je držal malo Franico, da ji pogleda v oči in kakor bi ga bil pičil gad, jo je izpustil in zdirjal v stran.

»Čarovnica!« so zavpili hlapci in stopili par korakov nazaj.

»Ta nima rdečih oči!« je ugovarjal eden.

»Ima jih!« je mirno odgovoril Ivan. »Poglej!« in obrnil je Reziko proti zahodu, kjer je izžarivalo nebo v zadnjih rdečih pramenih. »Poglej!« je zapovedal še enkrat in porinil hlapca, ki je prej na dvorišču zasledoval Drganca, pred Reziko.

»Čarovnica!« je zaklical ta in se prekrizal.

Rdeči rob v Rezikinem očesu se je blestel, ko so padali žarki podgorelega neba na njeno oko, kakor plamen, in prestrašile so se trde narave v grehah in zlobnosti vzrasle drhali. Tudi trde in neusmiljene duše so dostopne babjeverstvu, in so posebne vrste vraž, ki vplivajo pred vsem na vse mišljenje in nehanje najbolj zakrknjenih grešnikov.

Nepopisen strah pred čarovnicama se je zrealil vsem na obrazih, obenem pa tudi radovednost in nevolja nad izgubljeno zabavo in strastnim uživanjem.

»V ogenj ž njima!« je odločil kozavi.

»Na grmado!« so se oglasili za njim drugi.

»V gorečo hišo!« so vpili zopet drugi.

Zopet se je prebudila zver v njih srcih; s penastimi ustmi in stisnjenimi zobmi so se bližali od vseh strani ubogima deklicama, počasen in plazeč je bil njih korak, kakor bi se hoteli naslajati ob trepetu do skrajnosti razburjenih ubožic. Tako se priplazi volk k svojemu plenu kadar mu ne more več uiti. V blaznem obupu je padla Rezika na kolena in vzdignila roke k vroči molitvi proti nebu, toda hitro jo je prijel Ivan za roko in jo dvignil od tal.

»Zdaj ne to!« ji je zašepetal in se ozrl na hlapce.

»Cerkvena last ste deklici, nikdo se jih ne dotakne!« jim je zapovedal z žugajočim glasom.

»V ogenj ž njima!« se je glasilo v krogu, ki je postajal čedalje ožji.

»Gorje onemu, ki se jih dotakne! Še danes ga doleti zla usoda!« je grozil Ivan, a že sam je obupaval, da mu bo mogoče rešiti dekleta.

»V ogenj ž njima!« mu je donelo za odgovor.

»V Cerknico jih moram pripeljati k Svetemu Jovu!« se je lagal Ivan trdovratnim krvoločnikom in težek

kamen je priletel mimo Rezike in se zatrkljal po travniku navzdol.

»Spremimo jih!« so se oglasili glasovi.

»K Drgancu morate zapalit hišo. Slabo izpolnjujete zapovedi svojega gospodarja. Bojim se, da vas doleti njegova jeza.«

»In dekleta?« so vpraševali eni.

»Recite mu, da sem jih odpeljal jaz. Recite mu, da ju peljem k Svetemu Jovu, jutri naj pride na sodbo.«

»Spremimo jih!« so se oglašali eni.

»K Drgancu!« so silili drugi.

»Dajte mi vrvi, da ju zvežem«, se je obrnil Ivan k najbolj nasilnemu kozavemu hlapcu.

»Jih zvežem jaz, da bo veselje,« se je ponudil ta.

»Ne smeš se jih dotakniti, škodilo bi ti, samo blagoslovljena roka je varna pred vročenjem.«

Vzel je vrvi, ki mu jih je dal kozavi in se obrnil proti deklicama, kakor da ga prešinja kruta sveta jeza je zarohnel nad ubožicama in jima grozil s pestmi in vrvmi.

»Vpijta, kadar vaju zvežem, kakor bi vaju bolelo! Padajta po tleh, kadar vaju odpeljem. Preslepiti moramo te zveri!«

Pristopil je k Reziki in ji zavil roke na hrbet, ona pa se je zgrudila po tleh in se zvijala krčevito, kakor

v neznosnih bolečinah. Zvezal je Reziko in malo Franico, potem pa se je mislil posloviti še s primernimi besedami od Elahovih hlapcev.

Ko je vstal in se ozrl, so izginjali ravno zadnji med gostim robidovjem na spodnjem koncu travnika. Šli so v vas požigat. Samo kozavi je ostal še na planoti.

»Škoda jih je, deklet,« se je obrnil proti Ivanu, »škoda noči; — ne poznate zelišča, ki bi obvarovalo človeka pred uročenjem?«

»Kaj misliš?« ga je s studom vprašal Ivan.

»E saj veste, človek s tako spačnim obrazom, kakor jaz ne pride izlepa do deklet.«

»Sram te bodi, izpridena zver!« se je razljutil nad njim Ivan in ga prijel za vrat, ko se je mislil približati Reziki, ter ga stisnil s tako močjo za goltanec, da se je kozavi klesteč po zraku s svojimi širokimi rokami opotekel in zleknil po peščeni poti.

»Poberi se!« mu je velel Ivan, ko je dobil kozavi zopet sapo, in obstal z dekletoma. Hlapec pa se je s težavo postavil zopet na noge in z ostudnimi kletvami odšel za svojimi tovariši.

»Le do onega gozda še!« je tolažil Ivan Reziko in njeno sestrice, potem smo rešeni.

In Rezika se je opotekla in padla po peščeni stezi ravno, ko se je koza-
vi ustavil na vrhu brda in še enkrat
pogledal za odhajajočimi.

* * *

Udrla se je streha na goreči hi-
ši med zidovje, zloženo iz kraških
skal. Črn dim, pomešan s pepelom in
sajami je buknil iz pogorišča. Dogo-
reval je dom Ribičev. — Na zahodu
pa je umiral dan. Kakor s črnimi
prsti se je priplazila od jutra
sem tema po dolinah, spenjala se po
brdih navkreber in ogrinjala vrhove.
Potemnelo je nebo, le proti zahodu
nad gorami se je vlekla svetla lisa.

Tajinstveno so pošumevale buk-
ve in kakor v sanjah so stresale snre-
ke svoje igličje. Mir je legel po nara-
vi, niti petja mladih ljudi ni bilo čuti
na vaseh. — Mir v naravi, nemir v
srcih, obup, kletve in molitve!

Po vsej Cerkniški dolini se je bi-
la raznesla novica o kmečkem puntu
na Šteberku in njegovem žalostnem
koncu. Dospela je celo do samotne
ogljjarjeve kočje v temnem lesu za
Križno goro.

»Od vraga si, Drganec,« je segel
stari osiveli ogljar nagemu, od napo-
ra, trudnosti in mraza po celem živo-
tu drgetajočemu možu v besedo. »Za-
vij se v moj kožuh, — tam visi na ste-
ni, in potem vzemi česna, da se te ne

prime mrzlica, saj veš, kje ga dobiš, star sem in vesel, da mi ni treba vstajati. Veš, včasih presedim cel večer tako-le sam pri peči in ne vstanem niti, da bi si šel kruha iskat.«

Drganc si je poiskal česna in kruha in se zavil v kožuh, sešit iz nešteti polhovih kož z nerodno roko in dolgimi neenakomernimi ševi.

»Hvala bogu, da sem pod Turjaško gospodo«, je kimal naprej stari ogljar, »malo se zmenijo za mene, le vsake svete čase pride kdo pogledat, če še živim. Malo se pokregajo, da lenuharim, malo dobrih, malo slabih besedi mi dado in malo mi vzamejo, in to je glavna stvar. Za kruh mi vedno še ostaja in več mi treba ni, tu in tam se vjame kak zajec v zanko, no in polhi in saj veš kako se živi. Z malim mora biti človek zadovoljen, pa ne da bi se puntal. Bo že, če ne tako, pa tako, če ne dobro, pa slabo, to je kakor amen v očenašu. Vi pa mislite, da boste kar na svojo roko obrnili. Hudiča boste! Zdaj imaš! Nag se boš potepal po gozdovih, sram te bo srne, ki ima svojo suknjo. To imaš od svoje prevzetnosti. Koreninice boš glodal, kakor zajec, no — no — rokovnjač boš. Nimaš prav?« Ni počakal stari ogljar Drgančevega odgovora, marveč se je kregal naprej, kakor store radi ljudje, ki po cele tedne nimajo človeka, da bi spregovorili z njim par

besedi. Radi se poslušajo sami govoriti in obesijo potem prvemu, ki jim pride v pesti vse, kar so ves ta čas premišljevali, vse svoje malenkostne skrbi in še bolj malenkostne doživljanje. Tako je tudi stari ogljar Tomažek razkladal Drgancu, kako se mu je užgal kup oglja in kako je ogenj le s trudom pogasil, razkladal mu je svoje sanje, pravil mu je o kaplanu Ivanu, ki ga je že parkrat obiskal, vmes pa se je kregal nad Drgancem, nad nepokornostjo kmetov in se zlasti čudil Ribiču.

»Zmerom je bil pametna glava, zdaj pa gre počenjat take stvari, kakor bi ne bil še v svojih letih!« se je jezil nad Ribičem, »pa rečem ti, to ni vzraslo na njegovem zelniku, ni, pa ni, tiste babnice so vsega krive, saj veš, tista dekleta. Stara je bila taka, bog ji daj večni mir in pokoj,« in prekrižal se je, »in mlade so ji čisto podobne.«

»Kaj gobezdaš?« ga je godrnjaje prekinil Drganec.

»Res je res, pravijo celo, da je v petič porodila kačo.«

»Zdaj je pa dosti,« se je ujezil Drganec in udaril s plosko roko po ognjišču, da je odletel pepel na vse strani. »Moja baba je iz tiste hiše, kakor stara Ribičevka.«

»Brez zamere,« je nadaljeval starec ravnodušno, »pa je vendar res;

sam na sebi izkušáš, star si že dosti, pa uganjáš take, kakor bi bil šele snoči izlezel.«

»Kaj imajo pri tem babe?«

»E no, kaj imajo? Če napravi ona greh, ga imaš tudi ti, kar ona skuha, moraš pojesti ti, in odgovor boš dajal na sodni dan od njenega življenja kakor od svojega lastnega.«

»Imaš prav, pa samo, če sem ji kaj zapovedal,« je ugovarjal Drganec.

»Ne boš!« ga je poučil ogljar. »Le pomisli, — ti si se uprl danes svojemu gospodarju, — danes še, ali pa jutri, bo občutila to tudi tvoja baba.«

»Gospodar in bog sta dva!« se je odrezal Drganec in naslonil na komolce.

»Dva sta, pa vendar je podobno,« je trdovratno trdil starec svojo.

Ni še izgovoril stari ogljar teh svojih zadnjih besed, ko se prikaže pri vratih visoka postava oboroženega Elahovega hlapca. Prebledel je Drganec in skočil pokonci, da podere zasledovalca na tla, sam pa pobegne v gozd. V tem hipu pa se prikaže v vratih še drugi hlapec. Nikjer ni bilo več rešitve. Majhno okno je bilo preozko, da bi ušel skozi nje, izhod pa sta mu zastavila hlapca, in bilo je pričakovati, da jih čaka zunaj še več.

»Ujeli smo tička!« se je nasmehnil kozavi, ki se je bil prikazal prvi v vratih, proti svojemu tovarišu.

»Turjaška zemlja je to!« je zaklical Drganec vojščakoma, »tu nimajo Šteberžani pravice nikogar zasledovati!«

Smejala sta se Drgancu oba hlapca v obraz, nista razumela, kaj jima ugovarja.

»Turjaki so tu gospodarji,« se je postavil sedaj stari ogljar, toda kozavi je le skomiznil z rameni in stopil k Drgancu ter ga prijel za desnico.

»Turjak, Aušperk!« je hitel ponavljati stari ogljar in mahal s pestjo pred nosom kozavega. »Nič Elah, — Aušperk!« je silil v vojščaka, a ni mu mogel dopovedati, da kršijo pravice njegovega gospodarja.

Kozavemu Elahovemu hlapcu sta prišla še dva druga na pomoč, ko sta videla, da on sam ne opravi ničesar proti Drgancu. Zvezali so mu roke na hrbet, in da jim bolj gotovo ne uide, so mu dali še vrv krog vratu.

»Aušperk, Aušperk, nič Šteperk, nič Elah,« je ponavljal starček in hodil iz kota v kot, toda Elahovi hlapci so se njemu in njegovi jezi le smejali.

»Pusti jih, saj te ne razumejo,« je malodušno opomnil Drganec, a komaj je izpregovoril te besede, že mu je priletela težka pest kozavega v obraz.

Umolknil je Drganec in povetil glavo. Oni trenutek, ko so mu zvezali roke na hrbtu, je bilo, kakor da ga je zapustila vsa moč. Topo je zrl pred se v tla in niti poskusil ni, da bi raztrgal vezi. Z onim trenutkom je izginila tudi njegova srčnost. Vdal se je popolnoma svoji usodi in le težke solze, ki so se mu ulile po licih, so pričale o njegovi potrnosti. Sunil ga je hlapec od zadaj pod rebra in potegnil je kozavi za vrv, ki mu jo je bil zavezal krog vratu, a Drganec se ni upiral, stopil je za hlapcem na prag in se dal brez ugovora odpeljati.

»Moj kožuh!« se je domislil tedaj ogljar in s hitrim korakom stopil za odhajajočimi.

»Dobiš ga...« mu je odgovorilo iz teme, druge besede pa so zakrile ostudne kletve odhajajočih hlapcev.

»Moj kožuh!« je tarnal ogljar in se umaknil zopet v hišo.

Poiskal je iz kota popotno palico in veliko torbo iz polhovine ter položil oboje na ognjišče. »H gospodu Turjaškemu pojdem se pritožiti, kar so storili meni, so storili njemu. On jih že nauči! Še kožuh so mi pobrali! Na Turjak pojdem, ko se napravi dan!«

Ves razvnet je hodil ogljar po izbi gor in dol, privlekel zdaj iz tega kota česna in kruha, zdaj pobrodil v

drugem kotu po stari šari in se vračal vedno k ognjišču.

»Ni dobro, če se upre človek gosposki«, je modroval sam pri sebi »od boga je postavljena, Sveti Jovo to ve dobro, — in poslušati je treba gospodarje. Če odločijo slabo zate, — dobro, — poslal je bog nad tebe to izkušnjo, samo ne delaj po svoji neumni glavi.« Premislil je malo, stopil za ognjišče in se pripognil do tal. Tam je odvalil velik kamen in izvlekel iz odprtine majčken lonček, do vrha napolnjen z drobnim peskom. Smejalo se je starcu po vsem licu, ko ga je ogledoval od vseh strani. Poveznil ga je na ognjišče in s tresočo roko zravnal. Kovan denar različne velikosti se je zasvetil med kamenčki in odbral ga je ter zložil skupaj na majhen kup. Poiskal je potem dolg platnen pas, vanj zavezal svoje bogastvo in se opasal ž njim po golem telesu. Postavil je potem lonec zopet na svoje mesto in ga pokril s ploščnatim kamnom.

»Ne smem ostati tu,« je premišljeval pri tem svojem delu. »Pridejo lahko še nazaj in za vselej je po mojem bogastvu.« Kadarkoli se je odpravljaj stari Tomažek na daljšo pot, vedno je jemal s seboj svoj zaklad, ker se je bal, da ga kdo v njegovi odsotnosti iztakne ali pa celo kaka večša začara, da se izpremeni v sam pe-

sek. Petkrat po pet velikih belih tolarjev si je bil prihranil v svojem dolgem življenju in ta denar je hotel obrniti v prid svoje duše. Sveti Jovo, ki je vedel edini za njegovo bogastvo in za skrivališče, kjer je imel shranjen Tomažek denar, je pošiljal večkrat v hosto pogledat ali stari ogljar še živi. Večkrat mu je tudi že prigo-varjal, naj izroči svoj zaklad njemu, pa stari ni hotel vedeti ničesar o tem, pretežko bi se bil ločil od svojih prihrankov.

Tudi sedaj, ko se je opravljal na pot na Turjak, je vzel svoje bogastvo s seboj in skrbelo ga je edinole to, da ga kdo na poti napade ali pa, da ga izslede Elahovi hlapci in mu vzemio denar. Za svoje življenje se ni tresel toliko, kakor da izgubi zaklad in se mu potem ne izpolni njegova srčna želja, da bi oskrbel svoj dušo po smrti. Sklenil je tedaj, da gre na Križno goro v kapelico prenočit. Kapelice in cerkve so bile namreč zavetišče, kamor ni smela seči posvetna roka, kamor so se smeli zateči celo največji hudodelci in kjer so bili varni pred svojimi zasledovalci. Tja je bil namenjen Tomažek.

Ni pa še prestopil praga svoje bajte, ko je zaslišal, da se bližajo koraki njegovemu domu.

»Hvala bogu, da smo tu!« je slišal glas skozi temo in spoznal je po

glasu Ivana Šteberškega, kaplana na Križni gori. Veselo se mu je nasmehnil obraz, ko je spoznal, da mu ne preti nevarnost in stopil je poznim gostom nasproti. Ni se začudil, ko je prestopil Ivan njegov prag v spremstvu Rezike in njene sestre. Znana mu je bila usoda starega Ribiča, in ni ga presenetilo, da hoče Ivan obvarovati dekleta pred maščevanjem gospoda Elaha.

»Prosit smo te prišli prenočišča«, je izpregovoril Ivan, ko pa je videl starca pripravljenega na pot, se je nemalo začudil in ga vprašal, kam je namenjen ob tej pozni uri.

In Tomažek je pravil, kar mu je bil povedal Drganec. Dolga je bila njegova povest, kako se je postavil Ribič s svojima sinovoma proti Elahu, kako je utonil eden Elahovih hlapcev v jezeru, kako so zaprli kmete in kako jim je ušel Drganec. Na dolgo in široko je potem opisoval, kako so pri njem zasačili in odpeljali Drganca in razkladal kaj namerava sam storiti, da dobi zadoščenje on in njegov gospodar, on sam pa še svoj kožuh.

»Pojdimo od tod«, je silil in se plaho oziral po deklicah. Ni jih videl rad v svoji hiši, kajti prepričan je bil, da so vešče.

»Pojdimo,« je silila mala Franiča in se obesila Reziki za krilo.

»Kruha nam daj, Tomažek«, se je obrnil Ivan do starca potem pa je odločil tudi sam, da zapuste ta nevarni kraj.

Po stezah, ki so bile znane samo staremu ogljarju, so se bližali Križni gori.

»Gremo iskat očeta in brate?« je izpregovorila Rezika proseče in se prijela še bolj trdno Ivanove roke.

»Pojdemo, pa danes ne več, jutri na vse zgodaj se odpravimo na pot,« je tolažil Ivan.

»Vem, kje se skrivata na Javorniku«, je pripomnila Rezika.

»Ne morem več,« se je oglasila mala Franica in potegnila Reziko za roko, da se je sklonila. »Tako sem trudna, da obležim ta trenutek.«

»Še malo potrpi,« ji je prigovarjala sestra, »čakaj, vzamem te na roko.« Spustila je Ivanovo roko in se sklonila, ko pa je videl Ivan, kaj namerava, stopil je sam k mali Franici in jo vzdignil na roko, potem pa se je obrnil proti Tomažku: »tu nekje mora biti jama,« ga je vprašal.

»Da, takoj tam za ono skalo, ki se nam sveti nasproti, na levo,« je bil ogljarjev odgovor.

»Trudni ste, prenočili bomo v jami! Pojdi še ti ž nami!« je prigovarjal Tomažku.

»Ne gre to, gospod, veš, namenil sem se, da pojdem v kapelico in treba je to zaradi moje duše.«

»Svojo molitev opraviš lahko tudi v jami, ali pa morda misliš, da je tam nevarno?«

»Nevarno ni, saj ve za to jamo le malo ljudi, tudi je vhod preveč skrit, in vendar je za mene edino prav, če grem na Križno goro. Spravljam se na težko pot in za to se je treba dobro pripraviti. Z gospodo govoriti ni tako lahko.

»Ne bom te silil,« mu je odgovoril Ivan. »Dekleta pa so trudna, malla je že onemogla. Mi ostanemo tu! Pa bog s teboj, Tomažek!«

»In z vami«, je odvrnil ogljar in zastavil gorjačo krepko na kamenito pot.

»Dobro opravi,« je zaklical Ivan še za odhajajočim, potem je ostal sam z Reziko in njeno sestrico.

»Daj mi roko, Rezika«, je opozoril Ivan svojo spremljevalko in stopil na skalo, »dobro se drži, da te potegnem sem gor.«

»Ni treba, Ivan«, je odvrnila ona, »toliko moči še čutim v sebi« in splezala je za Ivanom na skalo.

Molče sta stopala naprej, Ivan spredaj z malo Franico na roki, za njim Rezika naprej sklonjena vsled nenavadnega napora.

Še par korakov in stali so pred jamo. Poševna razpoklina v kamenju se je odpirala pred njimi, široka le toliko, da je mogel človek skozi njo.

Ustavil se je Ivan pred jamo in položil malo Franico, ki mu je bila zaspala na rokah, oprezno na tla.

»Kako hvaležna sem ti!« je vzkliknila Rezika in se oklenila Ivana. Par trenutkov sta stala oba v tesnem objetju, potem je začel znašati Ivan suho vejevje in listje v jamo, nalagal vse na kup ter ukresal ogenj. Tako oprezno, kakor jo je položil pred jamo na tla, je vzdignil potem malo Franico in jo ponesel v jamo, kjer jo je položil zraven ognja na tla, da ji blagodejna toplota ogreje otrple in premrazene ude. Enakomerno dihanje je kmalu pričalo, da je legel mir v dušo male mučenice.

Ivan in Rezika pa sta sedla na drugo stran ognja in se dolgo razgovarjala o dogodkih preteklega dneva. Povedal je Ivan Reziki, kaj so hoteli Elahovi hlapci ž njo in zdaj blede, kakor bleščeči se kapniki, ki so se spuščali s stropa in plazili ob stenah jame, zdaj prepadena vsled groze, zdaj zopet škrlatno zardela v obraz sramu, je skrivala svoja lica na Ivanovih prsih.

»Rešil si mi življenje, rešil si mi čast, brez tebe bi bila pogubljena, kaj naj storim, kako ti poplačam kar si storil z menoj?!« mu je šepetala na uho in naslonila svoje lice na njegovo.

»O plačilu tu ni govora, Rezika, ohrani mi samo, kar si mi darovala, ohrani mi svoje srce in svoja čuvstva. Reci mi, da si moja, in da hočeš ostati moja!«

»Ivan!« je vzkliknila Rezika in se tesno privila k njemu. »Veš, da sem tvoja za vedno, in ne samo moja duša, moje misli in moja čuvstva, vsa hočem biti in ostati tvoja!«

Strastno jo je pritisnil Ivan k sebi, drgetajoč se je ovila njegova roka krog njenega pasu.

Tišje in tišje so prihajale njune besede. Ogenj je dogoreval in prasketalo je živo oglje, v enakomernih presledkih je kapalo s stropa v tisoč in tisočletni delavnici narave. Tajinstveno je šumelo v ozadju prostorne jame. Utihnilo je vsenaokrog, kakor da pridržuje narava sapo v začudenju nad strastjo dveh mladih sre.

VI.

V kartuzijanskem samostanu ob Bistri je vladalo velike razburjenje.

Žalostna poročila so prihajala iz cerkniške župnije. Strahovito se je širilo čarovništvo po Cerkniški dolini zlasti pa na spodnjem kraju. Poročila so prihajala od cerkniškega žrpnika, Svetega Jova, in ljubjanski škofov vikar je že parkrat odločno zahteval pojasnila, kaj se je ukrenilo proti razširjenju te strahovite nesreče. Bisterški patri so bili v nemalih skrbah. Opetovano že so se bili obrnili do gospoda Rauberja na Hasberški graščini, naj uvede strogo preiskavo, a gospod Rauber jim je vsakikrat odvrnil, da ne najde povoda nastopiti proti kmetom, ker ne more verjeti pravljam starih bab in babjevernih bojazljivcev. Zdaj pa so se celo spuntali kmetje, očitno je, da je bil ta kmečki upor le posledica čarovništva.

Bil je ravno četrtek, dan, ko so si smeli očetje in bratje razodeti svoje misli. Stali so v gručah po obokanem

mostovžu, ki je vodil po celi notranji strani obširnega samostana in lele dopetače, prepasane z dolgimi vrvmi, so izginjale zdaj v tej zdaj v oni lavri, samotni celici, kjer je preživel vsak izmed očetov večji del svojega življenja, zdaj zopet so se zbrali v refektoriju in bradati bratje so tekali zdaj sem, zdaj tja. Veliko razburjenje je vladalo povsod, kamor si pogledal. Še celo brata kuharja se je polastilo, da ga ni trpelo v kuhinji in je prišel vsak trenutek pogledat v refektorij.

Od škofovega vikarja v Ljubljani Žorža Kerchberga je bilo pismo na očeta priorja, da naj uvede takoj strogo preiskavo po vseh podrejenih župnijah zaradi čarovnikov in čarovnic in poroča o uspehu svoje preiskave škofijstvu in vicedomstvu v Ljubljani. Težke skrbi je imel pater prior. Tiho je sedel v svojem visokem naslanjaču v refektoriju in zrl predse izpod namrdenih obrvi, kakor človek, ki ne ve, kaj je počel. Poslušal je zdaj tega, zdaj onega očeta, ki se mu je približal z dobrim svetom in vedno globlje mu je klonila glava na prsi. Nekaj posebnega je moralo biti, kar je tako potrla tega sicer tako odločnega moža. Spogledavali so se očetje in zmajevali z glavami. Vsem se je zdel prior za najmanj deset let postaran.

»Kdo bi bil mislil, kdo bi bil mislil!« je tarnal, če je bil sam in so ga

očetje in bratje le od daleč opazovali, in sklonil je glavo naprej kakor bi pričakoval, da ga udari kdo za tilnik. »Kdo bi bil mislil«, je ponavljal poltiho in vil roke, da so pokali prsti v sklepih.

»Pojdem jaz pogledat, kaj je,« je pristopil visok suh pater s šiljastim nosom in ostrimi očmi in se vzravnal pred patrom priorjem, kakor bi hotel pokazati svojo moč. Fanatična gorečnost mu je gorela v licih.

»Kaj bo, kaj bo!« je jadikoval pater prior, potem pa se je obrnil proti bratu, ki je stal s ponižno prekrižanima rokama zraven njegovega stola in mu velel: »Skliči vse očete k posvetovanju sem v refektorij, vi bratje pa ostanete zunaj.«

Odšel je brat v posamezne lavre, in koder je dobil očeta, mu je naročil, naj gre v refektorij na posvetovanje. Od vseh strani so prihajali patri in se zbrali krog dolge mize v obednici. Pater prior pa je slonel v svojem stolu s sklonjeno glavo in se plašno in bojazljivo oziral izpod sivih obrvi na desno in levo.

»Vsi so zbrani, prečastiti pater prior!« je javil brat pri vratih, potem stopil čez prag na dolgi mostovž in zaprl za seboj visoka vrata, sam pa sedel na stopnice, da čuva vhod v refektorij pred nepoklicanimi poslušalci.

Utihiilo je polglasno govorjenje v refektorju in napeto so pričakovali zbrani očetje, kaj izvedo groznega iz priorjevih ust.

Nemirno je mencial pater kletar na svojem stolu in vlekel čelo v gube. Prepadel je sedel mladi pater Avguštin na sprednjem koncu mize in prekladal roke iz naročja na mizo in zopet v naročje. Debeli pater Ciril si je otiral z rokavom pot raz čelo in pomenljivo drezal svojega soseda, patra Caharija, s komolcem pod rebra, pater Caharija pa je sedel kakor skesan grešnik, vase obrnjen na svojem stolu in nepremično zrl predse na tla, kakor da se ne upa ozreti se po drugih svojih tovariših. Sedeli so tu še debeli pater Fortunat in Hilarij, pater Joahim in Bernard, pater Cefirin in Nikomed in še Fabjan, Polikarp in najmlajši, pater Anzelm. Vsi so sedeli nepremično, kakor priklenjeni krog mize, resni so bili njih obrazi, a dobro so znali zatajevati svojo radovednost, noben pogled, nobena kretnja ni izdala, da komaj pričakujejo začetka posvetovanja.

Tiho je molil prior, pater Silverij, kakor bi molil sam zase, zadrževali so patra glasovi pri odgovarjanju. Sključeno je sedel na zgornjem koncu mize in počasi je izgovarjal besedo za besedo. Umirale so

na njegovih ustnah in le kakor dih so splavale po dvorani.

»Libera nos a malo,« je vzkliknil glasno koncem svoje molitve in njegov tresoči se glas je bil nestrpen in skoro zapovedujoč.

»Amen,« mu je odgovorilo v ubranem akordu krog mize.

Začelo se je posvetovanje.

»Znano vam je, kako žalostna poročila nam je pošiljal župnik Jovo iz Cerknice.«

»Znano nam je,« je odgovoril debeli pater Fortunat latinsko, kakor se je vršilo vse posvetovanje v latinskem jeziku.

»Preberi, oče Joahim, zapisnik onih, ki jih dolži župnik Jovo čarovništva,« je zaprosil prior Silverij patra, ki je sedel na njegovi desni strani in je bil očitno zapisnikar ali kancelar samostana.

Razgrnil je pater Joahim pred seboj po mizi dolg zavitek, ga obtežil na zgornjem koncu z velikim bronastim križem, ki je stal na mizi in začel čitati pismo župnika Jova. Kadar je prišel do kakega imena, se je ustavil in pogledal z važnim pogledom preko mize, če so ga tudi prav razumeli.

Bili so v pismu navedni kot skrajno sumljivi čarovništva: kmet Čekon iz Sela pod Šteberkom; jahal je baje na kosišču k čarovniškemu se-

stanku na Slivnici. Priče njegovih izletov so bili Celestin na Šteberku in neka stara ženica iz Grahovega, ki je videla, kako je prišel v podobi plamena izpod strehe svojega doma, koder se kadi iz hiše dim od ognjišča. Nadalje je osumil župnik Jovo čarovništva Ribiča in vso njegovo družino, oba sinova in obe hčerki. O teh je prepričana vsa okolica, zlasti pa o deklicah, da so vešče. Mati je umrla, ko je porodila kačo, jasno znamenje, da jo je kaznoval bog. Zapustila pa je deklicama svoje znanje s peklenščekom, ki jima je pritisknil že ob rojstvu svoje znamenje in jima dal rdeče ali vsaj rdečkaste oči. Oba dečka pa imata brez dvoma tako hudičevo znamenje na kakem drugem delu telesa, saj ni možno misliti, da bi rodila mati, ki se je zapisala peklenščeku, bogaboječe otroke. Ribič sam pa, če ni zapadel tudi on čarovništvu, česar pa do zdaj z vso gotovostjo ne more trditi, je trpel to početje svoje družine, ker ne ve nobeden njegovih sosedov povedati, da bi bil kdaj pretepal ali vsaj ozmerjal svojo ženo zaradi njenega počenjanja. Če že ne dejansko, vsaj s tem, da ni branil, se je okrivil tudi on čarovništva.

»Čarovnik je!« se je odločno glasilo krog mize.

»Čarovnik je!« je potrdil pater prior.

»Prinesel pa mi je jahač sel iz Cerknice snoči še drugo pismo župnika Jova,« je povzel prior besedo. »Jahal je potem naprej v Ljubljano in danes je oddal tu povelje škofovega vikarja, prečastitega gospoda Žorža Kirchberga.«

Grobna tišina je zavladala po refektoriju, le šumenje trdega papirja pod tresočo se priorjevo roko, se je slišalo po obednici. Razgrnil je dolgo polo pred patrom Joahimom.

»Beri!« mu je velel in sedel nazaj v svoj stol ter prekrižal z globokim vzdihom roki v naročju.

In pater Joahim je bral. Dolgo je bilo pismo in njega vsebina strašna obtožba. Celestin, služabnik na Šteberku, je videl v noči pred Tiho nedeljo na mirju starega Šteberskega gradu plamen, ki je izginil v podrtem stolpu in potem švignil zopet pod oblake. Drugo jutro je našel v bližini starega gradu Ribičevo palico, jasno in neovrženo znamenje, da se je vozil Ribič po zraku. S tem pa je podan tudi dokaz, da je v Cerkniški kotlini toliko čarovnikov in vešč, da že nimajo več prostora na Slivniškem vražjem plesišču in so si nekateri zlodeji izbrali že nova zbirališča. Opisoval je potem župnik Jovo še na dolgo in široko, kako so se uprli

kmetje iz Sela svojemu gospodarju, in kako jim je poveljeval Ribič, ki je bil v to brez dvoma podučen od samega peklenščka. Ko se je umikal Ribič s svojima sinovoma proti Otoku v jezeru in je videl, da ne uidejo zasledujočim Elahovim hlapcem, uporabil je najmlajši njegov sin hudičevo zvijačo, obrnil se je in dal hudiču znamenje z rokama, obenem pa tudi zažvigal in vrtinec, ki je bil prej daleč na desni strani, se je zasukal na levo, ponor je premenil svoj prostor in požrl enega izmed hlapcev. Videli so to pa gospod Elah sam, njegov čuvaj in en hlapec, ki sta stala v jezeru in pa Celestin in kmetje, ki pa trdovratno taje, da bi bili kaj videli in slišali, ker se boje Ribičevega maščevanja.

Završalo je krog mize v refektoriju in sodili so patri: »čarovniki so!«

In nadaljeval je pater Joahim. »Visokorodna gospa Elahova, sorodnica rajnega škofa ljubljanskega, je videla na svoje oči, ko je ušel Drganec z dvorišča, zraven njega nekaj temnega, kar je bilo videti kakor velika praznота v zraku. Da bi bila to črna postava peklenščka, tega sicer ne more trditi, samo zdelo se ji je, da je videla, kje se neha svetloba in kje se začenja nič, prostor, kamor ne prodre svetloba

solnce, velika praznota, v kateri biva sam hudič. Znano je namreč, da hudič ne ljubi božjega solnce in razširja zato krog sebe tak prazen prostor.

Kimali so patri z glavami in pri-trjevalno mrmranje je šlo krog mize.

Ogljar Tomažek, je čital pater Joahim dalje, se je zapletel v vražo in veščanstvo s tem, da je sprejel v svojo hišo ubeglega Drganca. Ko so prišli Elahovi hlapci nazaj, da odpeljejo še njega na Šteberški grad v ječo, so našli hišo prazno, slišali pa so popolnoma razločno, kako se jim je režal ogljar iz višave v zraku. Razumeli niso, kaj je govoril, ker Elahovi hlapci ne razumejo govorice kmetov, vedo pa, da je letal po zraku nad hišo in se jim čudno posmehoval.

»Čarovnik je!« je zagrmel ubran akord krog mize .

»Čarovnik je!« je potrdil pater prior.

»Dokaz je to, v koliki nevarnosti so vsi pošteni ljudje in verno ljudstvo,« se je obrnil prior Silverij na zbrane očete.

In zopet je nadaljeval pater Joahim. Drgančeva žena je sestra umrle Ribičevke. Tudi ona ima eno oko rdeče in znana je po vsej okolici, da kuha iz čudotvornih zelišč različna mazila in čudezne pijače.

»Vešča je!« se je glasilo krog mize.

»Našteli smo jih do sedaj devet,« je povzel pater Silverij besedo, »devet, o katerih smo vsi edini, da so čarovniki. Kolika nevarnost za vero! Koliko pohujšanje! Kako strašna šiba božja!« — Pomislil je nekoliko in potem začel zopet: »Predno pa pride-mo do glavnega dela pisma, zberimo svoje misli in pripravimo svojo dušo, da ne omaga pod udarci šibe božje, ki nam jo je poslal gospod. Molimo!« In začel je dolgo molitev in patri so mu odgovarjali v ubranih akordih. Tih in trepetajoč je bil njegov glas, patri pa so odgovarjali z močnimi, samozavesti polnimi akordi. Končali so molitev in prešli na sklepni očenaš. Počasi vsak zlog izgovarjajoč je molil tiho, napol same-mu sebi, pater Silverij, samo ko je prišel do sklepnega stavka, mu je glas mogočno narasel.

»Libera nos a malo,« je zapovedal njegov glas.

»Amen,« mu je odgovorilo v akordu okrog mize.

»Beril!« je zapovedal pater prior očetu Joahimu in vstal s svojega stola ter se naslonil z obema rokama na mizo. Njegovemu vzgledu so sledili vsi drugi očetje.

In pater Joahim je bral naprej v pismu Svetega Jova, spočetka mirno

in tiho, čedalje pa glasneje in z naglasom, iz katerega se je čula vsa njegova razburjenost in sveta jeza. Glasilo pa se je pismo tako:

»Resnica je jed, ki je ne smemo podati nežnim ušesom niti v ostrem kisu, niti v grenkem pelinu. Ublaziti jo moramo s prijaznostjo in zaviti v blagohotno svarilo, da se prikupi onemu, ki mu je namenjena, in da je ne pogoltne z gnusom. Zato tudi ne maram podati vam, prečastiti prior, vsega v oni ostudnosti, kakor jo vidim pred seboj. Zamolčati pa tudi ne smem, kar sem izvedel po dolgem trudu in naporu. Ne delamo, da bi izginili učinki naših del, marveč, da koristimo sveti stvari cerkve in s tem stvari človeštva. Pohujšanje pa se ne umakne niti za ped pred onim, ki hodi sam z jezo po svetu, zato sem dobro preudaril predno sem napisal to pismo vam v svarilo in poučenje, sebi samemu v uteho vesti. Slab pastir bi bil, ki bi naprtil izgubljeno ovco drugemu na ramo, sam pa korakal prost in neobtežen, za to se ne obračam do vas. Težko je breme, ki mi je je naložilo spoznanje, a odvaditi ga ne maram, samo posvariti vas hočem, da ne potare tudi vas. Komaj četrť leta je preteklo odkar je bil poslan pod moje varstvo na prezentacijo prečastitega očeta priorja Ivan Šteberški na kaplanijo na Križni gori.

Namesto pa, da bi se pobrigal za duševni blagor nevednega in zabitega kmeta, se druží z onimi in zagovarja nje, ki se vežejo s hudičem zoper svoje gospodarje in zoper gospostvo svete cerkve. Molčal sem dolgo in si prizadeval z dobrim vzgledom pripeljati izgubljeno ovco zopet v hlev, zavedal sem se, da je moja naloga težka in zato nisem štedil niti s svarili niti z dobrimi vzgledi. Osem Elahovih hlapcev lahko pritrdi, da jim je odpeljal na čudovit način že vjeta Ribičeva dekleta. In sam je vedel, da ste čarovnici ter to dokazal hlapcem. S pomočjo peklenščeka pa se mu je posrečilo preslepiti verne in bogaboječe Elahove hlapce in izginil je z dekletoma bog vedi kam na sestanek vešč in čarovnikov. Še več! S svojim dejanjem in v besedah, ki jih je govoril k preblagorodni gospe Elah, je razodel, da se mu zdi prav, če bi se duhovni ženili, meneč da je prepoved ženitve antikristovega izvora ter s tem samega vrhovnega poglavarja cerkve nazval Antikrista. Očito je tedaj, da je zapadel Ivan Šteberški krivoverstvu in po krivoverstvu tudi čarovništvu in bati se je, da pri znaní zabitosti, — rekel bi skoro živalski neumnosti — našega kmečkega ljudstva dobi precej privržencev, ki bi slednjič začeli požigati hrame božje in moriti duhovnike v dar svojemu maliku.«

Dolgo še je čital pater Joahim in pot mu je stal na obrazu. List za listom je prekladal, razvijal in zavijal in polagal pred priorja Silverija, ki je sedel sključen in s povešeno glavo v svojem naslonjaču.

»Krivovernik je!« so se čuli glasovi.

»Anathema sit!« je z rezkim glasom vzkliknil pater Cefirin.

»Preiskati je treba zadevo!« so se oglasili zmernejši očetje.

»Vrhovno sodnijsko oblast je pred dolgimi leti odstopil samostan proti desetini Hasberškim gospodom,« se je oglasil zopet pater prior, »zdaj jo ima gospod Rauber, a on ne veruje, da bi bili v njegovem pravdnem okolišu čarovniki in vešče. Ne preostaja nam drugega, kakor da naznanimo zadevo deželnemu glavarju in poprosimo vicedoma, da pritisne na gospoda Rauberja ali pa vzame zadevo sam v roke.«

»Naznaniti je pa treba tudi deželnemu glavarju samemu glede Ivana Šteberškega,« se je oglasil pater Joahim. Duhovščina kranjske dežele je bila namreč dobila že leta 1399 od nadvojvode Viljema izjemno pravico, da jo je smel soditi v posvetnih stvareh samo deželni glavar sam in ne, kakor je bilo v navadi v drugih deželah, njegov namestnik ali vicedom.

»Ali pa je njegova krivda dokazana?« je ugovarjal prior.

»Izkaže se pri preiskavi,« je odgovoril eden patrov.

»Na natezalnici,« je vzdihnil pater Silverij.

»Če treba tudi na natezalnici,« je bil trdi odgovor patra Joahima.

»In ne pomislite kaka sramota je to za ves duhovski stan?« je vpraševal nadalje prior. »Duhoven, ki je stal pod nami in na natezalnici kot čarovnik?« Zakril si je oči in nagnil glavo.

»Pokličimo ga na odgovor sem v samostan!« je predlagal eden očetov.

»Če pride?« so dvomili drugi in zmajevali z glavami.

»Poskusiti je treba vse,« je menil pater prior. »Še danes hočem sestaviti poziv, ki naj se prebere na prižnicah vseh naših cerkva. Obljubim mu varno pot.«

»V pozivu pa je treba samo omeniti, da zahtevamo pojasnila glede dogodkov na Šteberški graščini,« je svetoval pater Joahim. »Bog ne daj omeniti, da se bo moral zagovarjati za svoja lastna dejanja.«

»To bi bila prevara!« se je napol tiho oglasil pater Anzelm.

»V verskih stvareh se ne more govoriti o prevari,« ga je zavrnil pater Joahim. »On se je izkazal nezvestega napram cerkvi, ali naj jemlje cerkev obzir na njega? Ali je preva-

ra če se zamolči, česar človek noče povedati?»

»In kaj se zgodi z njim, če pride,« je vprašal pater Anzelm nadalje.

»Poskrbimo, da ne more več razširjati krive vere med ljudstvom.«

»Z umorom?« je jezno vprašal zopet najmlajši pater.

»Kam misliš? S krvjo se ne onesnaži roka duhovnika!«

»Tem hujše za njega!« je vzdihnil pater Anzelm in se obrnil v stran, oči patra Joahima pa so visele nepremično na njem s tako srepo strastjo, kakor bi mu hotel pogledati pod v težkih vzdihih se dvigajoče oprsje.

Končano je bilo posvetovanje, storjen je bil sklep, ki ga niso hoteli imenovati z besedami. Težko kakor mora je ležalo na očetih, samo pater Joahim je zrl po refektoriju s plamenčimi očmi.

»Molimo!« je vzdihnil prior Silverij in začel je dolgo molitev in patri so mu odgovarjali v ubranih akordih. Tih in trepetajoč je bil njegov glas in umirali so akordi odgovora pod visokim stropom refektorija.

»Libera nos a malo!« je vzkliknil pater prior.

»Amen« mu je odgovorilo okrog mize.

VII.

Nevarna so bila pota na Javorniku in na Slivnici. Niso to bila pota ki si jih je napravil človek, da pride lažje k svojemu sosеду. Lovec jih je izhodil zasledujoč brzega jelena, potok jih je vrazil v zemljo, ko je drvil spomladi s hudournο močjo proti Cerknīškemu jezeru. Debele smreke so trohnele izkoreninjene ali ulomljene od silne burje med gostim, skoro neprodornim grmičevjem. Solnce je prodiralo le poredko skozi temno iglevje. Težka sopara se je vlekla med omahovljenimi debli in bradičastimi lišaji ki so upogibali dolenje veje stoletnega hojevja. Divji gozd se je razprostiral na zahodu in na jugu Cerknīškega jezera, zavetišče zverem in od poštene družbe izgnanim ljudem. Neštevilne doline so odpirale za Kozjekom na široki planoti svoja žrela, visoke skale so se vzpenjale iz temnega zelenja, poraščene z gostim bršlinom. Globoke razpoke in črne jame so se odpirale v nedostopnih višavah, zavetišče divjim golo-

bom. Visoko nad temnim prepado in na vrhu navpične skale na Debelem kamnu se je bil nastanil lovec v nizki, iz sirovih debel zgrajeni koči. Od tod je hodil na lov za svojega gospodarja Auersperga. Nastavljal je lisicam in z risi in divjimi mačkami je živel v večni vojni. Preganjal je volka in izsledoval stopinje medveda.

Tam je našel Ribič s svojima sinovoma zavetje. Tja se je napotil Ivan z Reziko in malo Franico.

Težavna je bila pot, težavna tem bolj, ker so morali ubežniki tavati po najgostejšem lesu. Le težko so se prerili korak za korakon skozi gosto suho vejevje, ki jim je kakor mreža preprežala pot.

* * *

Pri lovcu Jurju so se zbirali ubežniki čez dan. Rezika in mala Franica sta mu pomagale pri delu v hiši, oba Ribičeva sinova sta ga spremljala na lov in Ivan je iskal in prinašal zelišča. Samo stari Ribič je posedeval čez dan v solncu na robu skale in gledal predse v valoveče oblake. Kadar pa se je napravljal večer in so se začeli plaziti po dolinah mrakovi, je vrgel čez ramo veliko vrečo in zganil obširno rarežo. Brez slovesa je obhodil ogromno skalo in izginil v temnem gozdu proti Cerknškemu jezeru.

Tako so se preživljali ubežniki. Ob nedeljah pa je hodil lovec Juri v Cerknico k božji službi in poizvedoval, kaj govore ljudje po dolini. Trije tedni so že bili prešli. Lov na jezeru je bil končan in pozabljeno je bilo že skoraj, kar je pred nedavnim časom še razburjalo vso Cerkniško kotlino.

Tretja nedelja se je bližala že večeru.

Pred kočo na Debelem kamnu je sedel stari Ribič in imel je čelo nabrano v globoke gube. Skrbelo ga je to življenje in skrbela ga je prihodnost. Z veseljem je bil izpočetka gledal s kako zaupljivostjo se je Rezika obračala do Ivana, sedaj mu je to delalo težke skrbi.

»Nimam več moči nad dekletom,« take so bile njegove misli. »Kar reče on, to je prav, kar zapovem jaz, mora potrditi on, sicer nima veljave. Dve nedelji že odlaša, zakaj ne gre k Rauberju, da reši nas in dobi sebi odpuščenje?«

Rezika in Ivan pa sta hodila roko v roki pod visokimi smrekami za kočo. Naslonjena na njegovo ramo mu je zrla v obličje in pritiskala svoje drhteče telo k njemu. Čutila je nerazrušno vez, ki ju je vezala za vse življenje. Premagan je bil strah pred prihodnostjo odkar ji je stopil Ivan tako blizu. Videla je, da čuti on isto kakor navadni ljudje, in odkar je vi-

dela vse njegovo vsakdanje življenje, je čutila, da je premosten tudi oni globoki prepad, ki loči kmeta od gospoda. Včasih se ji je zdelo ponižanje, da je živel z njimi kakor član družine, potem pa je prevladalo zopet veselje, da more biti vedno v njegovi bližini in da sme skrbeti za njega kakor za svojega. Želje, ki jih mu ni bilo treba niti izgovoriti, mu je izpolnila vse s srcem poskakujočim radosti. Danes pa je zaslutila, da ju veže še tesnejša vez. Osupla in prestrašena je bila, ko ji je prišlo to spoznanje, strah jo je prešinil, ko se je zmisllila svojega očeta in rdečica ji je stopila v lice. Poiskala je Ivana, da mu razodene skrivnost. Od njega je pričakovala tolažbe, — on naj odloči ali naj se veseli ali naj obupa. Že enkrat jo je rešil neusmiljenega očitavanja vesti, že enkrat ji je rešil življenje, še to pot mu hoče zaupati vse svoje skrbi. Stopila je pred Ivana blede, s pričakujočim strahom v široko odprtih očeh. Mislila je, da ji mora čitati skrivnost raz lice. Težko sopeč je pričakovala, da izpregovori on. Ko pa je Ivan le molčal in ji začuden gledal v oči, je zardela po vsem licu in solze so ji stopile v oči. Zaupala mu je svojo skrivnost, razkrila mu svojo bojazen. On pa jo je tolažil.

»Še jutri pojdem na Hasberško graščino,« se je odločil končno. »Zdaj

bolj kot kdaj čutim dolžnost, ki mi jo je naložila usoda! Tako bi itak ne moglo ostati, to je življenje zavrženih ljudi, brez pravic.«

»S teboj pojdem, brez tebe bi poginila koprnenja!« mu je odločno zadržala Rezika.

»To ne gre, draga moja,« je branil Ivan, »še za očeta in brate moraš delati tu, jaz pa se lahko hitreje vrnem, če grem brez tebe, tudi opravi ložje, če nimam skrbi, kaj je s teboj!«

»Ne vrneš se Ivan!« je obupno vzkliknila Rezika.

»Vrnem se kakor hitro morem in prinesem vam vsem srečo!« je zatrjeval Ivan in jo strastno poljubil.

»Ne pozabi na mene in na najinega otroka, Ivan!« se ga je oklenila ona in vsa zardela v glasnem ihtenju skрила svoja lica na njegovih prsih.

Temna modrina je prilezla izza smrek na vzhodnem obzorju na nebo in se pomikala kakor senca vedno više in više. Mračiti se je začelo. Utihnilo je življenje po vejah in nad vrhovi.

»Gospod Ivan!« je zaklical od koče sem hripavi glas loveca Jurja. »Gospod Ivan!« je zaklical na drugo stran stari Ribič.

»Ločiti se je treba, Rezika!« ji je šepnil Ivan na uho. »Ne obupavaj, Rezika!«

Še en dolg, strasti in ljubezni poln poljub, in Ivan je stopil iz gozda na plano.

Vsa razburjena sta mu prišla stari Ribič in lovec Juri naproti.

»V Bistro moraš, gospod Ivan!« mu je zaklical že od daleč lovec Juri.

»V Bistro!« je vzklikal stari Ribič in opletal z rokama po zraku.

»V Bistro?« se je prestrašil Ivan, med tem ko se je bleščalo na licih Ribiča in Jurja zgolj veselje. »Kaj hočejo od mene v Bistri, v samostanu?« je vprašal lovca.

In lovec je začel praviti kaj je izvedel v dolini in kaj je slišal v cerkniški cerkvi.

»Bisterški menihi te kličejo, gospod, da izpoveš, kar ti je znanega o zadnjih dogodkih na Šteberški graščini.«

»Naprej, naprej, Juri!« je silil Ivan.

»To je vse,« je odgovoril lovec. »Vedeti hočejo kako se je vse godilo, da ne bodo trpeli nedolžni. Tako, da, tako je bilo zapisano!«

»Kličejo me na odgovor, kaj ne?« je vprašal Ivan.

»Kličejo te, to že, -- ono od odgovora pa ne vem, če je bilo zraven, čakaj, gospod, še nekaj je bilo, — saj pravim, kako pozabljiv je človek, če ni študiran. — Še nekaj je bilo — «

»O veščah?« je vprašal Ivan boječe.

»Ne, o veščah ne!« je odgovoril lovec.

»Kako ime morda?«

»Ne, tudi to ne. Že imam. Boje se, da se ti je zgodila kaka nesreča, če bi te našel kdo mrtvega, naj to sporoči samostanu, če bi pa živel, pa ne mogel priti sam, ti pride streč eden iz samostana.«

»Moraš tja,« se je začel vmešavati sedaj tudi Ribič, »dobro hočejo tebi in nam! Saj ne boš pozabil na nas?«

»Ne bom, oče Ribič« mu je odvrnil Ivan. »Samo ne vem, ali grem lahko brez skrbi.«

»O, brez skrbi pa že,« je menil lovec, »ravno tako stoji zapisano, brez skrbi, naročeno je, da te nikjer ne zadržujejo.«

»Čudno!« je zmajal Ivan z glavo. »Dobro je treba premisliti.«

»Ni dobro dolgo premišljati, Ivan,« se je oglasil zopet Ribič. »Jasno je kot beli dan, da ti hočejo bisterški očetje dobro. Kako svarilo, ki ti ga dado morda, tudi ne bo nič hudega, ti pa lahko pomagaš nam, ki smo v taki stiski.«

»V stiski, to je res,« je potrdil Juri. »Čekona in Drganca imajo še vedno zaprte v Šteberškem gradu. Predsnočnjem so vtaknili pa še starega Tomažka izpod Križne gore.«

»Tomažka?« je vprašal Ivan prestrašen.

»Tomažka,« je ponovil lovec, »ponoči so ga prišli iskat Elahovi hlapci in odpeljali s seboj v grad. Živa duša ga ni več videla od tedaj.«

»Pa kaj nam hočejo?« je vprašal Ribič.

»Sam živ krst ve kaj, dobrega gotovo nič!«

»Če je tako, bom moral vendar iti, že da preprečim krivice, ki se pripravljajo,« se je odločil Ivan.

»Potrebno je!« je pristavil Ribič. »Pa ne pozabi na nas, reši nas tega pasjega življenja brez pravde!«

»Ne bom pozabil, — ne boj se,« mu je odvrnil Ivan in stopil v kočo, da se pripravi za pot. Med vrati se je še obrnil in odločno zagotovil. »Jutri na vse zgodaj pojdem.«

Razjasnil se je Ribiču obraz in mel si je roke kakor človek, ki mu je prišla presenetljiva vesela novica. Z nemirnimi koraki je hodil gor in dol in le na kratko je odgovarjal Jurju, ki je sedel pred hišo in trgal trske.

VIII.

V hosti pod Križno goro je bilo vse tiho in mirno. Tenkega, prozornega dima, ki se je dvigal sicer nad visoke vrhove smrek, ni bilo več videti, utihnilo je petje širočke in težke klade so ležale razmetane pred razdrapanimi kopicami. Stari ogljar Tomažek je bil na Šteberški graščini za težkimi hrastovimi vrati, obdolžen, da je pomagal delati krivico gospodu Elahu s strani kmetov. Stokrat težja obdolžitev pa je visela še nad njegovo glavo.

Po stezi, ki je vodila mimo Križne jame proti ogljarjevemu domu, je prihajal župnik Jovo iz Cerknice. Kakih deset korakov za njim je sopihal cerkovnik s težko, šest palcev globoko podolgasto lempo, polno žlahtne kapljice, obešeno na dolgem jermenu preko ramen. Globoka torba se je bočila ob njegovem pasu, napolnjena z jestvinami in iz prostornega pletenega cekarja je gledal konec orehovega štruklja. Težko je sopihal cerkovnik pod svojim bremenom, župnik Jovo pa se ni zmenil za njega. Oprt

na grčavo palico je krepko racal svojo pot ne oziraje se ne na desno, ne na levo in okroglo lice se mu je smejalo zadovoljnosti.

Tam se je svetila oglarjeva koča izza redkega grmičevja. Župnik Jovo se je ustavil in počakal cerkovnika.

»Tu smo,« se je oddahnil Sveti Jovo in si otrl z rokavom pot raz čelo. »Pripravi tamle na oni skali za južino«, se je obrnil do cerkovnika, jaz sam stopim v bajto, da poiščem sledove Tomažkovega čarovništva.«

»Zgodilo se bo, gospod, kakor ste zapovedali,« jesvečano odgovoril cerkovnik in se priklonil, kakor se je sicer priklanjal pred oltarjem.

»In zapomni si,« je nadaljeval župnik, »če bi me dolgo ne bilo, smeš priti kakih deset korakov do koče, pa ne delj. In potem me pokličeš. Šele, ko bi ti ne odgovoril, smeš stopiti na prag. Ne daj se premagati izkušnjava, utegnilo bi biti v pogubo tvoji duši.«

»Vem, prečastiti gospod,« je odvrnil cerkovnik in se zopet globoko priklonil. Župnik Jovo pa je stopal s počasnimi, umerjenimi koraki proti koči. Tedaj se ni niti poznalo, da ima eno nogo krajšo, ker se je trudil, da da kolikor možno važnosti svoji osebi. Počasi je stopal Sveti Jovo proti koči in mrmral polglasno neko la-

tinsko molitev. Nekoliko strah ga je bilo vendar izpeljati svoj naklep, pohlepnost pa mu ni dala več miru. Bliže in bliže je prihajal župnik Jovo oglarjevi koči; zdaj se je obrnil nazaj k cerkovniku, ki je klečal na poti in si neprestano trkal na prsi, zraven pa majal z zgornjim telesom zdaj na desno, zdaj na levo stran.

»Še pozabil bo, kar sem mu naročil,« se je ozlovoljil župnik Jovo, potem pa še sam pokleknil na ploščnat kamen. »Ne gre drugače, saj hočejo sami, da se jim nasuje peska v oči,« je godrnjal in se začel priklanяти. Nekaj časa je klečal tako Sveti Jovo, potem pa je vstal in z umerjenimi koraki prestopil prag, ter izginil v temni izbi. Zdaj, ko je vedel, da ga cerkovnik več ne vidi, se mu ni zdelo več potrebno, da bi se delal pobožnega. Hitro je premeril s pogledom ves prostor in stopil potem k ognjišču.

»Tretji kamen na desni strani,« je mrmral polglasno in oči so se mu zasvetile. Sklonil se je k tlom in odvalil velik kamen. Iz votline pa, ki se je odprla pod kamnom, je izvlekel majhen lonček, do vrha napolnjen z drobnim peskom. Smejalo se mu je po vsem licu, ko ga je ogledoval od vseh strani. Poveznil ga je na ognjišče in s tresočo roko zravnal pesek. Kovan denar različne velikosti se je zasvetil med kamenčki in odbral ga je, ter zložil skupaj na majhen kup.

»Dobro si hranil« se je zasmeljal sirovo in pospravil denar v majhno torbico, ki jo je izvlekel izpod ohlapne srajce in na kateri je bila vpletena s krvavordečo nitjo velika morská noga, znamenje, ki obvaruje s svojo čudotvorno močjo človeka more in urokov. Tako se je družila v Svetem Jovu vera s hinavstvom in babjo vero. Povezal je torbico v veliko ruto in jo shranil potem zopet za srajco.

»Gospod Jovo, gospod župnik!« je zakričal v tem hipu cerkovnik pred kočó, »fiat voluntas tua!«

»Gospod Jovo, gospod župnik!« je zaklical cerkovnik v drugo.

»Že pridem!« se je odzval župnik in stopil na prag.

Cerkovnik pa je klečal zunaj na kamnu, kjer je bil prej pokleknil sv. Jovo, in hitel se je trkati na prsi, zraven pa v enomer ponavljal: »Liberá nos a malo!«

»Sem že opravil!« je rekel sveti Jovo. »Ali je pripravljena južina?«

Cerkovnik je vstal, otepel si je prah raz kolena, vzravnal se je in potem zopet priklonil, ter zmajal z zgornjim telesom enkrat na desno, enkrat na levo.

»Vse je pripravljeno, gospod župnik, kakor ste naročili.«

In šla sta južinat.

* * *

Zopet je bil četrtek, tretji, odkar se je vršilo posvetovanje patrov v kartuzijanskem samostanu ob Bistri.

Od ponedeljka pa do četrтка sta potovala Ivan in lovec Juri izpod Javornika do samostana. Ivan ni hotel, da bi ga videli ljudje in izpraševali o njegovih doživljajih. Ni se hotel ustavljati po vaseh, ki so prijazno vabile utrujenega potnika k odpočitku; le če sta prišla do kakega samotnega selišča, sta se odpočila od naporenega pota in se pokrepčala z mlekom. Vasi pa sta se ogibala v velikih ovinkih. Sram je bilo Ivana te svoje slabosti, da ni hotel stopiti med ljudi, težila pa ga je misel, da mu bero ljudje raz obraz razorana njegova čustva. Več kot enkrat, če sta se bila z Jurjem zopet ognila skupini hiš, je sklenil sam pri sebi, da se pri prihodnji vasi ne ogne več zvedavim pogledom in radovednim vprašanjem. Ko pa sta se približala zopet kakemu večjemu selišču, ga je obšla vedno iznova malodušnost in skoraj nevede je krenil v velikem loku v stran. Tudi njegovega spremljevalca se je polastila s časom malodušnost. Ugibal je o Ivanovem čudnem vedenju in ker si ni vedel prav tolmačiti njegove potrnosti, je upadlo tudi njemu srce. Zdelo se mu je, da teži Ivanovo vest nekaj, za kar je za-

služil kazen in sklepal je iz njegovih pritajenih vzdihov, da se boji povračila za svoj greh.

Tri dni sta rabila izpod Javornika pa do prostranega Ljubljanskega barja, tri dni sta tavalala po temnih goščah, po stezah, ki jih je izhodila brzonoga divjačina in njen neusmiljeni zasledovalec. Nezaostno oborožena, sta bila vedno v nevarnosti, in večkrat je dajal Juri duška svoji skrbi, da srečata rjavega kosmatina, medveda, ki bi mu bila le težko kos. Brez konca se je vila pot, zašla sta večkrat v neprodorne goščave in se morala vrniti ter poiskati zopet pravo pot. Zato je bilo njih potovanje tudi tako počasno in optovano že je bil lovec godrnjal, da je nesmiselno iskati takih potov, ko bi bila vendar po široki cesarski cesti prišla mnogo prej in brez vsake nevarnosti na svoj cilj. Zato pa je bil lovec tembolj vesel, ko se je začel redčiti gozd in se je zasvetila tu pa tam skozi temno zelenje hoj in smrek mlečna belina nad barjem valoveče megle. Kakor razburkano morje, ki mu je zaklicala Vsemogočnost zapovedujoči »Stoj!«, je ležalo meglevje nad globinami. Dvigale so se kepe iz meglenega morja, bele kakor da so se skopičile iz svežega snega, in se prelivale v težke širokogrebenaste valove, tenke plasti so plavale tam

nad ravnino, ki se je svetila modrikasto izpod čada, tam zopet so se strnile v mogočno steno in oblizavale temno pobočje starega Krima ali pa so plavale raztrgane v male cunje nad čudесnim in v svoji mirnosti veličastnim morjem.

»Počakam te v mlinu, da se vrneš iz samostana,« je prekinil lovec molk. »Starega znanca imam v mlinu, pogovorila se bova o starih časih.«

»Daneč se najbrže še ne vrnem,« mu je segel v besedo Ivan.

»Počakam še jutri, ali pa mi dajte vedeti, kdaj pridete.«

»Pošljem ti brata kartuzijana, če bi ne mogel priti sam.«

Zopet sta pomolčala in z umerjenimi koraki sta stopala v dolino. Pred mlinom ob Bistri sta se poslovila, Juri je šel klicat svojega znanca, Ivan pa je krenil po široki poti ob Bistri navzgor proti samostanu.

V velikem loku se je vila Bistra krog samostana, deloma utrjenega proti sovražnim napadom s prilično visokim obzidjem, deloma z zidovjem samostanskih gradnic, vendar pa bi se ne bil mogel ubraniti sovražnega navala. Zidovje je bilo večidel preperelo in široke razpoke so pričale o njegovi slabosti. V osemoglatem zvoniku pri devici Mariji je ravno utih-

nil mali zvonec, naznanjajoč, da se morajo zbrati očetje kartuzijani k molitvi v koru. Takrat se je bližal Ivan štirioflatemu stolpiču, skozi katerega je vodila pot v kartuzijanski samostan.

Zapuščeno je bilo selišče, zdelo se je izumrlo, da ni pričal dim, ki se je valil ponekod izpod slamnatih streh zanemarjenih kmečkih bajt o življenju; tudi iz širokega dimnika, ki se je dvigal na strani proti cerkvi na samostanski strehi izpod desk, je kleno sivo se svetlikajočih, od starosti in dežja, se je valil gost dim. Že je hotel stopiti Ivan v samostanska vrata, da oglasi svoj prihod, ko mu zadoni izza napol odprtih cerkvenih vrat mogočen akord nasproti.

»Libera nos a malo!« — —

Vstopil je v cerkev in težke misli so legle v njegovo dušo.

Čutil se je zapuščenega in nesrečnega kakor oni dan, ko ga je pri-nesel brat Avguštin domov k Mandlovim.

Spomin na one čase mu je stopil zopet živo pred oči in zazdelo se mu je, da je bilo to pred nedavnim časom, morda takrat, ko se je poslavljajl izpod Javornika. Hotel se je poglobiti v iskreno molitev, toda čuvstvo zapuščenosti je bilo tako močno, da je zadušilo vse njegove sklepe. Stal je nepremično v temi pod

cerkvenimi vrati in topo zrl pred se. Zdaj je videl pred seboj stari Šteberski grad in resni obraz svojega brata, zdaj zopet je bil v mislih pri Mandlovih v Ljubljani. Mehko mu je postajalo srce, prevzelo ga je domotožje, domotožje človeka, ki ni poznal v svojem življenju nikdar doma, ki je bil svoje žive dni tujec med tujci. Spomnil se je tedaj Rezike, ki je čakala v strahu in upanju na trenutek, ko se vrne. Edino ona na vsem širnem svetu je bila, od katere se je nadejal, da mu stori življenje znosno, ki je bilo brez nje sivo in pusto in okamenelo, kakor megla na širnem barju. Zamislil se je v svoje občevanje z njo, premislil je vse podrobnosti od prvega trenutka, ko se je branila proti njemu v kapelici na Križni gori, pa do tedaj, ko se ga je zadnjič oklenila okrog vratu in ga s solzami v očeh prosila, naj ne hodi na to negotovo in nevarno pot.

Utihnilo je po cerkvi in Ivan je slonel še vedno ob steni pri vhodu in topo zrl pred-se.

Po ladji je prišel mlad kartuzijanski brat, začudeno se je ozrl proti Ivanu in postal, kakor da čaka navedenega. Stopil je h kamnu, v katerem je bila nekdaj blagoslovljena voda, prekrižal se je, upognil kolena in stopil skozi vrata na plano.

Ivan pa je slonel še vedno ob zidu in težko mu je bilo srce. Dolžnosti mu je naložilo razmerje z Reziko, in nobenega upanja ni imel, da jih more izpolniti.

Drug brat kartuzijanec je prišel po ladji in njegove oči so iskale po temi. Prišel je do vrat, ozrl se je na Ivana in ga srepo gledal, kakor da čaka ogovora. Pokrižal se je in izginil skozi vrata.

Ivan ni videl niti prvega, niti drugega. Daleč proč so bile njegove misli in vsa okolica je bila mrtva za njega. Tedaj se mu je odkrilo spoznanje greha in prestrašeno se je zavedal, kako se ruši vse njegovo modrovanje, da je kot človek upravičen živeti kakor drugi. Takrat mu je prišla jasnost, da je storil neodpustljivo lahkomišljenost. Trpeti in popraviti je sklenil v svojem srcu.

Po ladji so se bližali trdi koraki. Zganil se je Ivan in pogledal v resni obraz patra Joahima.

»Prišel si, Ivan Šteberški, na naš poziv,« ga je ogovoril pater Joahim v latinskem jeziku.

»Prišel sem,« je odgovoril Ivan in mu prožil desnico.

Pater Joahim pa se je umaknil za korak in prezrl je roko, ki mu jo je hotel podati Ivan.

»Pojdi z menoj!« je rekel pater Joahim mrzlo.

Šla sta s težkimi koraki skozi cerkveno ladjo. Votlo so odmevale njih stopinje na kamenitem tlaku. Pred velikim oltarjem je uklonil pater Joahim koleno, tudi Ivan se je priklonil globoko in negotov strah ga je prešinil. Še je bil čas, da pobegne, lahko bi se bil zagovarjal pismeno! Tako pa je bil izročen patrom na milost in nemilost. Spomnil se je v tem hipu vseh onih temnih pripovedk, ki so krožile med mladimi duhovni o samostanskih kaznih in obhajala ga je nedoločna slutnja, da okusi tudi on vso krutost zaslepljene nestrpnosti. Že se je hotel obrniti do patra Joahima z vprašanjem; vzravнал se je in pogledal patru v obraz. Tudi izraz je bil kakor vklešan v njegove poteze, zapovedujoče so zrle njegove oči na Ivana, kratko se je okrenil in šel proti žagradu. Umrlo je vprašanje Ivanu na ustnih, šel je za patrom Joahimom. Težko so se zaprla vrata za njima.

Skozi visoka in široka vrata sta stopila iz žagrada po širokih mostovžih in utihnil je njih pogovor, ko so spoznali nepričakovanega gosta. Odprl je pater Joahim pred Ivanom celico in ga povabil s seboj.

»Tu ostani, da naznanim tvoj prihod očetu priorju!« je zapovedal in že so se tudi zaprla vrata za njim in zaškripal je zunaj težek zapah.

Sam je bil Ivan, jetnik kartuzijanov, pater Joahim pa je hitel čez široki mostovž povedat priorju Silveriju novico. Na vsa vprašanja svojih radovednih soočetov je molčal s stisnjenimi ustnicami. Potrkal je na vrata priorjeve celice. Počasni koraki so se bližali od znotraj vratom.

»Kdo je?« je vprašal pater Silverij.

»Joahim,« mu je odgovorilo zunaj.

Zaškrtal je zapah, zavrazila so vrata in pater Joahim je vstopil.

V refektoriju so bili zbrani očetje, sedeli so okrog dolge mize in napeto pričakovanje se jim je čitalo raz obraze. Skozi zamrežena okna je sijalo solnce v širokih pramenih in risalo po tleh velike štirikotne lise. Težek je bil zrak v refektoriju in dišalo je po vlažnosti.

Prior pater Silverij je sedel sključen v svojem naslonjaču yrh mize, na njegovi desni strani je sedel pater Joahim in je imel pred seboj razvite dolge pole. Sedeli so tu še pater Avguštin in Ciril, pater Caharija in pater Hilarij, Fortunat in Bernard, pater Cefirin in Nikomed, Fabijan in Polikarp in najmlajši, pater Anzelm. Zraven Anzelma in patra Caharije pa je sedel Ivan Šteberški. Skrbni poln je bil njegov pogled in čelo ubrano v težke gube.

»Libera nos a malo,« je zapel akord pod obokanim stropom.

»Amen,« je odgovorilo zategnjeno in svečano.

Začela se je preiskava.

Dolga in grozna je bila obtožba, ki jo je čital pater Joahim. Bled in bledejši od trenutka do trenutka je prihajal Ivanu obraz. Vzbudila se mu je gotovost, da je za vselej uničeno vse njegovo upanje. Bral je to raz obraze zbranih očetov, slišal je svojo obsodbo iz trdo poudarjanih besed obtožnice. Obtožen krivoverstva in čarovništva pred forom fanatičnih in babjevernih kartuzijanov! Brezupnost se je polastila Ivana in s široko odprtimi očmi je zrl topo pred se na mizo.

»Ni res, grozna laž je!« je vzkliknil komaj slišno, ko je končal pater Joahim.

»Kako se drzneš oporekati resnici obtožbe?« je zagrmel nad njim pater Joahim.

»Dokaži svojo nedolžnost,« je pristavil prior Silverij.

»Kdo me dolži teh prokletstva vrednih dejanj?« je vprašal Ivan in tresel se mu je glas razburjenosti.

»Dolži te obtožba,« mu je odgovoril pater Joahim.

»A kdo me je ovadil?« je vprašal Ivan dalje in pritajena jeza se je čula v njegovih besedah.

»Za to ne skrbi, obdolžitev ni neutemeljena,« se je oglasil zopet pater Joahim. »Ali nisi želel, da bi se smeli duhovni poročiti, in da bi zamenjali tako nebeško blaženost s posvetno razuzdanostjo?«

»Ni to razuzdanost, če občuje človek z ljubljeno ženo,« je ugovarjal Ivan odločno. »Bog ni ustvaril človeka, da bodi sam, ni mu dal čustva in poželenja, da bi jih zatajil. Ne zahteva, da se bori oni z izkušnjavi in trpi peklenške muke, ki jim ni kos. Kdor se čuti dovolj močnega, naj zataji svojo človeško naravo, od slabejših tega ne zahtevajte!«

»Ti nisi zadovoljen z naredbami cerkve?« je zarohnel pater Joahim.

»Dajte mi posestvo mojega brata, ki mi gre po vseh posvetnih in vseh večnih postavah, in odpovedati se hočem duhovskemu stanu. Kot veren služabnik in branitelj vam hočem služiti, a odvzemite mi breme, ki ga ne morem nositi.«

»Smele so tvoje besede in velik greh pred bogom. Srečnega bi se moral čutiti, da smeš stati v vrstah božjih služabnikov, a strahopetno je tvoje srce, in na posvetnem vise tvoje misli! Zamenjal bi nebeško kraljestvo za posvetno blago,« je žalostno pokaral pater Silverij Ivana.

»Kakor Judež Iškarijot si, tudi on je bil služabnik božji in je prodal

svojega mojstra za trideset srebrnikov. Grozen kakor je bil njegov konec, bo tudi tvoj!« je pristavil pater Joahim.

»Anathema sit!« se je oglasil pater Bernard.

»Anathema sit!« je ponovil pater Joahim.

»In ne priznavaš sam, da si ugrabil Elahovim hlapcem Ribičeva dekleta?« je nadaljeval pater Joahim in brala se mu je sveta jeza raz obraz.

Jezno se je dvignil Ivan s svojega sedeža. »Nisem otrok, s katerim lahko delate po svoje, kakor se vam zljubi. Zbrali ste se tu, kakor bi hoteli soditi o meni, prisvajate si pravice, ki vam ne pristojajo in posebno pater Joahim se vede, kakor bi bil on postavljen za sodnika mojim dejanjem. Tirajte me pred vicedomsko sodišče v Ljubljano, kateremu edinemu sem dolžan odgovarjati, vam pa, kakor ste zbrani tu ne odgovarjam več ker nimate pravice staviti na mene vprašanja.«

Ves rdeč v lica je skočil po konci pater Joahim. »Celo cerkvenim ukrepom se upaš ustavljati?« se je zadržal, da se mu je glas izprevrgel.

»Ti nisi cerkev!« mu je odvrnil Ivan.

Preplašen in s tresočo roko se je dotaknil prior Silverij Joahima. »Prav ima Ivan Šteberski« mu je za-

šepnil na uho »oddati ga moramo vicedomskemu sodišču.«

»To ne gre, vlačiti cerkvene zadeve v javnost!« se je ujezil pater Joahim.

»Star sem, in razburjenje mi škodi,« se je obrnil prior Silverij do patrov, »prepuščam patru Joahimu, da vodi zborovanje.« Obrnil se je in s počasnimi koraki se je bližal vratom.

»Tudi jaz nimam ničesar več opraviti z vami«, je menil Ivan in krenil proti izhodu.

»Držite ga!« je zapovedal pater Joahim in že sta ga prijela Caharija in Anzelm vsak na eni strani ter posadila nazaj na stol.

Prior Silverij je stopil sključen skozi vrata na hodnik, v refektoriju pa je vladalo nepopisno razburjenje.

Nadaljevali so preiskavo.

Tiho je sedel Ivan in ni odgovarjal na nobeno vprašanje.

»Odvežem ti jezik!« je zagrozil pater Joahim in se zlobno nasmejal. »Pokliči dva brata, da ga zvežeta in potem doli ž njim v mučilnico!« je zapovedal pater Joahim Anzelmu.

V brezmejni grozi so se razširile Ivanu oči, skočil je s stola in hotel pobegniti, a že so ga zgrabile zopet trde pesti in tiščale nazaj na stol. »Vragovi ste!« je kriknil v obupu, Joahim pa se mu je zlobno smehljal.

* * *

Gospodov dan! Po cerkniški kotlini so plavalı svečani glasovi nedeljskih zvonov. Iztrgal je veter zamolklo donenje velikega zvona v farni cerkvi iz brnečega valovanja in ponesel je je gori v temne gozdove v vas divjačini in iz človeške družbe pregnanim.

Pod Javornikom na Debelem kamnu se je vselilo nestrpno pričakovanje. Zdaj je prišel Ribič, zdaj eden njegovih sinov pred hišo pogledat na ozko stezo, ki je vodila iz doline skozi gosto lesovje k lovčevi bajti.

»Za nobeno rabo ni več«, je zinajeval stari Ribič z glavo in pogledal čez rob skale. »Odkar je Ivan odšel, ne prime za nobeno delo več; kakor začarana je, cele dneve presedeva na skali. Kaj bo, kaj bo, če se ji ukoreninijo take neplodne misli? Škoda dekleta«, je modroval naprej, »dobra gospodinja bi bila, kakor njena rajna mati, — da bi vsaj Ivan spoznal to nevarnost. Rad ga imam sicer, kakor svojega sina, in vendar ga moram opozoriti, naj ne hodi k nam. Škoda bi bilo dekleta, da bi se zatelebalo v njega. Opozoriti ga hočem, duhoven je in me bo razumel.«

Med tem, ko je modroval stari Ribič tako sam pri sebi, je sedela Rezika visoko gori nad kočo na skali in strmela v dolino proti Cerknici. Presedevala je tu po cele dneve in se

ozirala po poti, ki vodi med Cerknico in Šteberkom. In vselej, če je zagledala samotnega potnika, ji je začelo tolči srce hitreje. Kakor drobne pičice so bili videti popotni ljudje in vendar si je domišljala Rezika, da ji mora razodeti trepet njenega srca prihod ljubljenega Ivana. Meglilo ji je pred očmi od naporenega gledanja in zalile so se s solzami. Segli so ji odtrgani glasovi cerkniškega zvona v dušo in vzvalovil je obup. Roke stisnene ob prsi v srčni boli, ki jo je občutila, kakor telesno bolečino, je sedela nepremično na skali in solze so ji drčale iz temnoobrobljenih oči po licih na sunkoma se dvigajoča nedrija. Sedmi dan že je tekkel, odkar je vzel Ivan slovo. Sedmi dan, in še vedno nobene vesti! Tesno ji je bilo in nemir ji ni dal počitka, — gor in dol je začela hoditi na robu skale, izprva počasi in zamišljeno, čedalje bolj pa je pospešila korake, kakor da hoče prehiteti čas, ki se je vlekel tako leno in počasi.

Na robu gozda pod skalo je stopil lovec Juri iz temnega igličevja. Počasi je stopal po poti in se ustavljal, kakor človek, ki se obotavlja iti naprej in ki bi se najraje vrnil od koder je prišel. Pa že ga je zapazilo oko Rezike. Prestrašena je postala za hip in se ozirala po poti, potem pa je hitela prišlecju naproti vsa v strahu, kaj izve

in vendar tudi polna veselega upanja. Lovec je bil tu, Ivan ne more biti daleč, morda se je zamudil na poti, morda urejuje njih zadevo na Šteberškem gradu.

»Kaj prinašaš, ljubi oče Juri?« je zaklicala z zvonkim glasom, ko se je približala lovecu.

Nemo je odkimal lovec z glavo, ni se mu dalo govoriti, tiščalo ga je v grlu, težko je požiral sline in z odprtimi ustmi je gledal s povešeno glavo v tla, kakor bi bil on kriv strašne novice, ki jo je prinašal.

»Kaj je? Kje je Ivan?« je ponovila Rezika svoje vprašanje.

Le s težavo ji je odgovoril Juri in hotelo ga je zadušiti, ko je izpregovoril: »Grozno je, neverjetno grozno!«

»Ivan?« je vzkliknila Rezika v obupajočem vprašanju.

Samo pokimal je lovec, odgovoriti ni mogel, težka solza se je utrnila na njegova razorana lica.

»Govori Juri!« je velela ona zapovedujoče in oči so se ji svetile sovražno, kakor da hoče dolžiti Jurja nesreče, ki se je zgodila Ivanu.

»Kaj je?« se je oglasil sedaj tudi starejši Rezikin brat, ki je prišel po poti, obložen s težkim srnjakom.

»Govori!« je zakričala še enkrat Rezika in potegnila z vso močjo utrujenega lovca na kup kamenja.

Tedaj je premagal Juri svojo slabost in začel je pripovedovati.

Zmedena je bila njegova povest. Pripovedoval je zdaj o svojem potovanju z Ivanom, zdaj kar je slišal sam v samostanu ob Bistri, zdaj zopet je pripovedoval, kar mu je pravil njegov prijatelj mlinar.

Dva dni je čakal na Ivana pri mlinarju in ker ga le ni bilo, je šel v samostan vprašat po njem. Pozvonil je pri očetu vratarju. »Kje je moj gospod?« ga je vprašal. »Tvoj gospod?« se je začudil debeli vratar. »Kateri gospod?« »No saj veš, častiti oče, pred dvema dnevoma je prišel, Ivan Šteberški.« Aaa je odprl menih usta in ga pogledal po strani. »Ivan Šteberški ni bil v samostanu, pravijo, da so ga videli v cerkvi, v samostan pa ni prišel.« Pristopil je drug oče kartuzijan. »Po kom sprašuje?« je vprašal. »Častiti oče, po Ivanu Šteberškem«, je ponovil lovec. »Ti si prišel ž njim?« ga je vprašal pater. »Spremil sem ga,« je odgovoril Juri. »Aaa« se je začudil menih in pogledal očeta vratarja, ta pa je dajal različna znamenja. »Tega ne boš videl več,« je menil menih. Potem pa sta se začela oba patra kregati in sta se zmerjala v latinskem ali nemškem jeziku. Juri pa, ki se mu je zdelo to obnašanje sumljivo, je porabil priliko in izginil.

Šel je nazaj k mlinarju in mu povedal, kar je doživel.

Ni bil še dolgo pri svojem prijatelju in je ravno imel nekaj opraviti med vrečami, ko so vstopili oboroženi samostanski hlapci pod vodstvom onega patra, s katerim je bil govoril Juri pri vratarju. »Zapomni si, mlinar,« je dejal njegovemu prijatelju, »nekdo hodi tu okrog in išče Ivana Šteberškega, ki ga imamo zaprtega v samostanu, ker je velik čarovnik.« Tistega kmeta, ki ga je pripeljal tu sem, pa moramo na vsak način tudi dobiti. Potem mu bomo že zavezali jezik. Če pride k tebi, zadrži ga in pokliči naše hlapce. Veliko zaslugo si pridobiš za sveto cerkev!« Zaleputnil je menih vrata in rožljaje z orožjem so odšli hlapci.

»Že vem,« je godrnjal mlinar, ko so odšli, »zadnjič so spravili pri meni tudi mlado dekle. Prišli so je potem iskat in čez teden so jo izvlekli iz Ljubljanice.«

Jurja je skril potem mlinar pod streho. Popoldne pa je prišel zopet oni menih s hlapci in odpeljali so mlinarja s seboj v samostan.

Pod večer se je vrnil mlinar, pa kakšen je bil! Pijan, da se je opotekal od enega konca v drugi in povaljan in blaten! Napojili so ga v samostanu. »Veš Juri,« je začel pripovedovati, »prisegel sem, da ne bom nikoli no-

benemu nič povedal. Pa taka prisega ne velja nič, če držiš z drugo roko figo. Kaj ne, da ne velja?» »Seveda ne velja«, mu je odgovoril Juri, »no in kaj ste imeli v samostanu? »Ne vem, če ti smem povedati,« se je obotavljal mlinar, a s časom je vendar prišel z besedo na dan.

Ko je prišel mlinar v samostan, je moral najprej priseči, da ne bo nikdar nikomur pravil, kaj se bo godilo v samostanu. Potem so ga peljali menihi v klet. Globoko so vodile stopnice, zdaj je moral iti na desno, zdaj na levo, nazadnje so mu zavezali oči in ga obračali v krogu, tako da se mu je začelo vrteti v glavi. — V prostoru, kjer je bilo temno kot v rogu so mu ukazali, da naj zazida okno, ki je vodilo na hodnik in pa vrata do polovice. Vse je bilo pripravljeno in lotil se je dela pod nadzorstvom dveh menihov. »Bog te kaznuje, če izdaš najmanjšo malenkost o tem, kar delaš«, mu je grozil eden. »Lep pest bo to,« se je norčeval drugi. »Molči«, ga je posvaril zopet prvi kartuzijan. Mlinar pa, ki je bil obenem samostanski zidar, pa je zidal in zidal in skladal kamen na kamen. Okno je bilo zazidano, vrata so se ožila. »Le delaj, delaj!« ga je priganjal prvi menih. »Plačilo ne izostane, je obljubljal drugi, »za cerkev delaš in za vero. Stotero ti bo povrnjeno tvoje bo-

goljubno delo.«Nosili so mu fratri vina in jedi in začelo se je mlinarju vrteti po glavi. Samo ozka špranja še je ostala v zidu, kjer so bila prej vrata. »Nehaj,« so mu ukazali menihi in ga odpeljali z zavezanimi očmi na drug konec kleti, kjer je zopet ostal pod nadzorstvom dveh menihov.

Po širokem hodniku pa se je čez kratek čas začulo glasno petje, vmes pa je bilo slišati rožljanje verig in zdelo se je, kakor bi se kdo prepiral z menihi. Prišli so na oni konec, kjer je bil zazidal okno in vrata. Za trenutek je zavladala grobna tišina po kleti, potem pa je slišal patra Joahima, kako je nekaj glasno pripovedoval, vmes pa mu je nekdo kričeč ugovarjal. Zopet je utihnilo po kleti in potem se je začulo zmedeno govorjenje in psovanje, kakor bi se bili menihi stekli med seboj. Glasno jih je slišal preklinjati in upirali so se ob nekaj težkega. »Potegni za verigo!« je vpil eden »Izpodnesi mu nogo!« je kričal drugi. »Grize tudi še, ta hudič!« »Daj mu po roki!« Tako so klicali vsi vprek in se ruvali po kleti. Končno so menda opravili in priklicali so zopet mlinarja. Zazidati je moral špranjo, ki jo je bil pustil pri vratih. Roke so se mu tresle pri njegovem delu in pot mu je stal na čelu. In kadar se je zganilo v kleti, je zapel menihov kor. Vendar pa je razumel mli-

nar toliko, da je notri v kleti nekdo priklenjen in klical je v eno mer Reziko in preklinjal in psoval menihe, ki so peli zunaj na hodniku svete pesmi.

»To je brez dvoma«, je končal Juri svoje pripovedovanje, »zazidali so Ivana.« Počasi in boječe se je ozrl na Reziko in tudi njen brat jo je pogledal.

»Rezika!« je zakričal mladi Ribič in jo stresel za ramena. »Rezika, kaj ti je?«

Nemo in topo je zrla Rezika pred se v nedoločno daljino. Široko so se ji odpirale oči in v odprtih ustih so se ji penile sline. Groza je šinila v lovca, ko je pogledal v njen obraz.

Strašno je zatulila Rezika in skočila kvišku, prste je zarila med črne kite in s kratkim sunkom si jih je razmršila in napol razpledla, da so valovili gosti vranji kodri čez njena ramena. In predno jo je mogel zgrabiti njen brat za roko, je stekla kakor srna po ozki stezi navzdol in izginila med temnimi smrekami.

* * *

Na Šteberškem gradu so imeli važno posvetovanje.

Zbrali so se tu Rauber s svojim centenarjem, majhnim možicem s kremežljivimi očmi, ki je bil na Hasberški graščini za sodnika. S seboj je bil privedel Rauber še tri gospode. Bila

sta to dva brata Palmberga z graščine v Lokah blizu Cerknice, tretji pa je bil župnik Jovo. Sedeli so krog težke mize v pritlični dvorani Šteberskega gradu.

»Rečem vam, da je najbolj pametno, če pokličemo dva kmeta, podložnika Šteberskega posestva,« je razlagal Rauber Elahu.

»To bi še manjkalo!« se je jezil Elah »da mi moji kmeti nasprotujejo še pri posvetovanju!«

»Pokličimo koga iz Grahovega,« je svetoval župnik Jovo.

»Jaz pa pravim, da morata biti dva kmeta, ki sta podložna Šteberski graščini«, ga je jezno zavrnil Rauber. »Treba je bilo te pravde! Če pa že mora biti, pa hočem, da sodijo tudi oni, ki so prizadeti. Ko bi imeli Ivana Šteberskega tu, bi bilo drugače, tako pa nesrečneži nimajo nobenega zagovornika.«

»Nesrečneži!« se je nasmehnil Jovo in pljunil na tla.

»Rad bi vedel, kaj je z Ivanom,« je nadaljeval Rauber. »Čudne stvari se govore o samostanu ob Bistri.«

»Greh je razširjati take govori-ce«, se je razsrdil župnik Jovo. »Najsvetejši ljudje so kartuzijani in vse govori-ce, ki gredo o njih, je raztrgal sam hudič, da bega ljudi in jih preslepi. Greh je poslušati take govori-ce in neodpustljiv greh stori, kdor to

verjame, hudiču pa je zapadel, kdor širi te vesti.«

»Ne razburjaj se, Jovo«, se je vmešal mlajši Palmberg. »Po mojem mnenju pa je najbolj pametno, če pokličemo h krvosodni pravdi dva kmeta Šteberske graščine.«

»Večino imamo, gospod Elah«, se je obrnil Rauber do gospodarja, »vam pa prepuščam, da izberete kogar hočete.

* * *

Sestavilo se je krvosodno sodišče. Predsedoval mu je Rauber kot pravdni gospodar vse okolice, njemu ob strani je sedel njegov centenar kot izveden sodnik in potem so prišli prisežniki kot prisedniki in presojevalci krivde obtožencev. Elah, kot gospodar je bil prvi, drugi in tretji sta bila oba Palmberga in potem sta bila prisežnika še dva podložnika Šteberske graščine, kmeta Andrej in Gorjan, ki se nista bila udeležila kmetske vstaje. Župnik Jovo je sedel kot priča med sodniki. Cerkvena postava mu je branila udeleževati se posvetovanja in sodbe, vendar pa ni hotel zapustiti sodne sobe, ker se je bal, da se pravda sicer ne konča tako, kakor je hotel on. Nikdo mu ni branil udeležiti se zasliševanja, ker so si bili sodni gospodje vsi med seboj prijatelji in ker je vedel tudi župnik Jovo na zvit način utemeljiti svojo prisotnost.

»Lahko se zgodi, da potrebujete duhovnega sveta,« se je obrnil na Rauberja in sedel k oknu, od koder je bil razgled po Cerkniški kotlini.

Začelo se je zasliševanje prič. Drug za drugim so prihajali v dvorano kmetje in hlapci, kmetice in otroci. Izpraševal jih je Rauberjev centenar in si delal opazke. Izpraševal jih je v nemškem jeziku in Celestin, ki je opravljal tedaj posel tolmača, jim je prestavljal vprašanja in razložil njih odgovore. Redko le je posegel vmes Rauber sam, ki je edini razumel nekoliko kmečko govorico.

Dognati je bilo treba, da so obtoženi kmetje čarovniki in nevarni obstoju svete cerkve. Obtežilno so odgovarjali hlapci, razbremenilno so govorili kmetje. Zmedeni in negotovi, deloma pa tudi škodljivi za obtožence so bili odgovori ženic in otrok.

Ko je bilo zasliševanje prič končano, se je začelo izpraševanje obdolžencev. Prvi je prišel na vrsto ogljar Tomažek.

Ves sključen in z rdečimi, globoko vdrtimi očmi, je pristopical za hlapci, ki so ga vleкли ukovanega v močne verige za seboj, pred sodnika.

»Usmili se, gospod,« je prosil Tomažek obrnjen proti gospodarju Elahu. »Polovico denarja, ki sem ga hranil za svojo dušo, vam dam, če me izpustite,« in hotel je poklekiniti pred graščaka.

»Predrznost nesramna!« je zarohnel nad njim gospod Elah in starec se je prestrašil tako, da mu je začela šklepetati spodnja ustnica.

»Pomirite se,« je prigovarjal Rauber Elahu in dostavil skoraj osorno, »varovati moramo dostojnost sodišča.«

»Ali priznaš, da si se shajal s čarovniki na Slivnici in da si zasmehoval z zraka sem, ko si jezdil na dolgem drogu, Elahove hlapce, ki so te prišli iskat,« ga je vprašal centenar in raztolmačil mu je vprašanje Celestin.

»Jaz na drogu?« mu je odvrnil Tomažek, »blede se ti pač, gospod Celestin.«

»Priznati moraš«, je tolmačil naprej Celestin, »če nočeš izkusiti vprašanja na natezalnici.«

»Že tedne me imate tu, in vsak mi prigovarja, naj priznam, jaz pa ne vem, kaj bi priznal. Nisem moril, nisem kradel, še redko sem preklinjal, svojo gosposko sem spoštoval in sem ji odšteval vedno pošteno desetino. Ni dobro za nas preproste ljudi, da bi se stavili gosposki po robu, vedno sem bil poslušen, kaj hočete še od mene? Vem, dobro vem, — denarji vam dišijo! Polovico vam dam, če me izpustite, druga polovica bo za mojo dušo.« V tem hipu je zagledal Svetega Jova in žarek upanja je prešinil

njegova lica.« Priča si mi, častiti gospod župnik, da imam denar, da se lahko odkupim.«

»Ne vem nič, sanja se ti najbrže Tomaž,« je odvrnil Jovo.

»Pri spovedi sem ti povedal.«

»Kar se govori pri spovedi, o tem kot človek ne vem ničesar,« je mirno odvrnil Jovo in se naslonil na okno.

»Nam odgovarjaj!« se je zadril nad Tomažkom krmežljavi centenar. »Ali si hodil na sestanke vešč in čarovnikov?«

»Ne bodi bebast, gospod Celestin,« je odgovoril Tomažek tolmaču, in Celestin je verno prestavil centenarju odgovor.

»Tretjič stavim na - te slovesno vprašanje, ali si hodil na sestanke vešč in čarovnikov, kakor to vedo priče, ki so pod prisego izpovedale. Tretjič te pozivljam, da priznaš svojo krivdo sicer...«

»Priče? Kake priče? Lažnjivci in obrekovalci so!« se je razburjal Tomažek.

»Tiho!« je zarjovel gospod Elah: »Kdo so priče, to tebi nič mar!«

»Tretjič te pozivljam«, je nadaljeval centenar mirno, »da priznaš svojo krivdo, sicer sem primoran staviti na tebe to vprašanje v mučilnici.«

»Kaj je to, gospod Celestin?« je vprašal Tomažek, »kako naj odgovorim, da se gospod Elah ne bo drl tako nad menoj? Zlagal se nisem še dostikrat v svojem življenju, kako bi mogel priznati potem nekaj, o čemer niti ne vem kaj je.«

In Celestin je prestavil ogljarjev odgovor centenarju.

Slovesno se je dvignil centenar s svojega stola.

»Na trikratno opominjanje«, je dejal, »je ostal trdovraten in si ni hotel olajšati vesti s priznanjem. Primoran sem vprašati obdolženca v mučilnici. Odvedite ga nazaj in pripravite ga za vprašanje na natezalnici!«

Zagrabili so hlapci Tomažka in suvajoč ga so ga tirali iz dvorane.

»Zdi se mi,« je povzel besedo Rauber, »da je ogljar nedolžen, da celo bolj nedolžen, kakor nas eden. Mi vsi vemo, kako more vplivati peklenšček na človeka, Tomažek pa očitvidno niti tega ne ve.«

»Ni tako, gospod Rauber«, se je oglasil sveti Jovo pri oknu, »in greh je misliti tako. Sicer pa je sam priznal že napol, da je v zvezi s peklenščekom. Ponudil vam je denarja, in vi vsi veste dobro, da ogljar ne more imeti denarja.«

»Ponudil je polovico tega kar ima,« je ugovarjal Rauber, »mnogo gotovo ne bo.«

»On pa se je delal, kakor bi imel veliko bogastvo,« je trdovratno trdil Jovo. »Od kod naj ima Tomažek, ki je živel svoj živ dan v uboštvu, zdaj nankrat zlato in srebro, če bi ne upal na hudičevo pomoč.«

»Tako je«, se je oglasil Elah.

»Meni pa se vendar ne zdi tako«, je pripomnil zopet Rauber.

»Glasujmo!« je odločil centenar. In oddali so glasove o vprašanju ali taji Tomažek s pomočjo hudiča ali pa je res, kar trdi.

»Hudič mu je narekoval, kako naj odgovarja«, se je razvnel župnik Jovo, »in greh, smrten greh stori, kdor tega ne verjame.«

»Jaz sem prepričan, da taji s pomočjo hudiča«, je odgovoril prvi Elah, »in moja podložnika morata glasovati z menoj. Celestin raztolmači to tem zarobljenim ljudem!«

»Reči morate, da je res, kar je potrdil — gospod!« jih je nahrulil Celestin.

»Greh je, če ne rečete, da je res!« je s povzdignjenim glasom zaklical župnik Jovo, in kmetje so prikimali.

»Res je!« je rekel Andrej.

»Res je!« je strahopetno pritrdil Gorjan.

»S hudičevo pomočjo!« sta pritrdila tudi oba Palmberga.

»Moj glas potem ne zaleže«, je menil Rauber, »vendar pa nisem pre-

pričan. Sploh pa se mi zdi, da ni prav, če se vmešavaš ti, župnik Jovo, v naše glasovanje!»

»Kadar je cerkev in vera v nevarnosti, je to moja sveta dolžnost, sploh pa si imel tudi ti priliko, da si povedal svoje mnenje. Zmagala je cerkev in pravica!»

Ni še končal župnik Jovo in hotel še na široko razplesti svoje utemeljevanje, da je upravičen vtikati se v postopanje krvosodne pravde, ko se je začulo pred vhodom v dvorano kričanje in prerivanje.

»Celestin, pogledat pojdi, kaj je že zopet!» je osorno zapovedal gospodar. V tem trenutku pa so se že odprla vrata in v dvorano sta pridrvela dva hlapca prestrašena in vsa blebda ter se zatekla k župniku Jovu.

»Čarovnica! čarovnica!» sta ponavljala v eno mer. »Pomagajte, prečastiti gospod! Vse nas pogubi vešča!»

»Kakšna vešča?» je vprašal Rauber mirno. Tedaj pa so se odprla vrata v drugo na stežaj in pritekla je v sobo Rezika z odprtimi lasmi in razgaljenimi prsi. V cunjah je viselo od nje krilo in obraz je bil ves zamazan in marogast. Strjena kri se je držala njenih lic in umazane proge so črtale pot solza. Zakadila se je vsa besna v gospoda Elaha, s prsti mu je segla v goste lase, pljunila mu je v

obraz in vlekla ga z vso močjo k sebi. S krepkimi svojimi pestmi se je branil Elah njenega napada, sunil jo je s pestjo v prsi, da je odletela na drugo stran in naravnost pred župnika Jova.

Zakričala sta oba hlapca, ki sta se skrivala za Svetim Jovom, in zbežala sta iz dvorane, župnik Jovo pa je padel na kolena in razprostrl roke: »Reši me, gospod! Libera me, domine!« je klical na vso moč.

»Čarovnica, vešča sem!« je vpila Rezika: »Ivana mi dajte nazaj! Zazidali ste ga v samostanu! Čarovnica sem!« je vpila in suvala in pljuvala na klečečega župnika. »Tudi ti si ga zazidal! Oči ti izključem in jezik ti iztrgam!«

»Libera me, domine!« je kričal župnik Jovo in se valjal na tleh, zraven pa je delal z roko križe proti zbesneli deklici.

Vzravнала se je Rezika in s povzdignjeno glavo in hreščečim glasom je zakričala med sodnike, ki so se plaho zbrali na drugem koncu dvorane. »Hudič je moj bog, — boga ni, — na Slivnici me čaka glavar vseh peklenščekov, da mu pripeljem Ivana, ki ste ga vi zazidali, nad vas pa pošljem lakoto in kugo. Čarovnica sem!« In zopet se je lotila preklinjajoč nesrečnega župnika Jova. Tedaj pa je pristopil od zadaj Rauber,

prijel jo je kakor medved krog pasu in položil po tleh. Ni se zmenil za to, da ga je opraskala in opljuvala, prekrižal ji je roke in jih zvezal z vrvjo, ki mu jo je podal centenar.

»V mučilnico z njo! Na nateznico z veščo!« je kričal Sveti Jovo, ko se je pobral s tal in videl, da je Rauber deklico premagal.

»V mučilnico!« so vpili Elah in oba Palmberga.

»Zaslišati jo moram prej,« je menil Rauber.

»Priznala je, izvedeti pa moramo vse! V mučilnico!« je vpil Jovo in prišepal do Rezike. Dva koraka od nje se je ustavil in ji pljunil v obraz.

»To je podlo!« se je ujezil Rauber. »Prej si se zvijal in klical boga in vse svetnike na pomoč in zdaj pljuješ na zvezano žensko, ki se ne more braniti in je povrh najbrže zblaznela.«

»Čarovnica je in sovražnica Vsemogočnega!« je odvrnil Jovo.

»Dajte mi Ivana!« je prosila Rezika.

»V mučilnico z njo!« je vpil Jovo in »v mučilnico!« so zahtevali Elah in oba Palmberga.

Obveljalo je, kar je zahteval župnik Jovo. Dva hlapca sta odvedla Reziko iz dvorane.

IX.

Osem križev je bilo postavljenih ob bregu Cerkniškega jezera na kraju, kjer se je videlo daleč po Cerkniški kotlini. Iz neotesanih suhih smrekovih hlodov so bili zbiti, štirje visoki in močni, štirje pa manjši in iz šibkih mladih smrek. Krog križev pa je bilo nastlano suho vejevje in listje in praprot in zložena so bila ob vznožju križev velika bukova drva v mogočne grmade.

Celi dan že je prezvanjalo po vseh cerkvah in kapelicah, kar jih je bilo raztresenih ob severnem bregu jezera. Mnogo odličnih gostov je bilo tedaj v dolini in na važno opravilo so se pripravljali.

Plaho so gledali kmetje izza polzaprtih lin na mimo prihajajoče. Šklepetaje z zobmi so presedevale stare ženice ob ognjiščih in s tresočo roko so si brisale solze, ki so jim stopale vsak čas v oči. Ves dolgi dan so se pripravljali gostje na svoje opravilo po cerkvah in kapelicah, ko se je pa nagnil popoldan k večeru, so se zbrali na Šteberški graščini.

Zadnji solnčni žarki so obsevali vrh Javornika. — Utihnilo je zvone-

nje po vsi dolini. Kakor izumrta je mirovala vsa dolina, le pod križi ob robu jezera je bilo življenje.

Gospod Elah s svojo ženo in odličnim spremstvom je zasedel klopi, ki so jih bili postavili krog križev po travniku. Bil je v njegovem spremstvu Paradajzer in vicedom Hertenfelser. Prišla sta oba Palmberga in gospoda iz Loža. Z vsemi pa je prišlo še veliko spremstvo oboroženih hlapcev, zakaj časi so bili nemirni in ljudstvo krog Šteberške graščine nezadovoljno in nezanesljivo.

V kapelici na Križni gori se je oglasil zvon, iz visokih vrat Šteberške graščine pa je stopil s počasnim korakom hlapec Hasberške graščine z malim banderom gospoda Rauberja, ki je imel krvno pravdo po vsej okolici. Za njim je stopil iz veže na oddelek oboroženih hlapcev in sledil mu je z visokim črno zakritim križem cerkovnik cerkniške cerkve. V dolgem sprevodu s sklonjenimi glavami, oblečeni v bele kute, so mu sledili kartuzijani iz Bistre, za njimi pa so prišli, obkoljeni od vojščakov obsojenci. Zaključil je sprevod Sveti Jovo z mogočnim križem v roki in na njegovi levi strani je korakal centenar, sodnik iz Hasberga.

Svečano so donele molitve kartuzijanov v večerni mir, s Križne gore sem pa so plaval glasovi malega

zvona čez jezersko plan. Oglasili so se zvonovi na Grahovem in po vsej dolini. Bližal se je sprevod morišču.

Zgrozili so se obsojenci, ko so zagledali pred seboj iz grmad grozeče križe. Kakor besen je začel trgati Drganec ob svojih verigah, vrgel se je obupan po tleh in bil krog sebe z nogama, da se hlapci niso upali do njega. Vpil je, da je pretresalo živce celo krvi vajenim vojščakom. Slednjič so ga vendar obvladali, vtaknili so mu v usta železno hruško, da ni mogel več s svojim vpitjem motiti pobožnih kartuzijanov v njih molitvi. Topo je zrl pred se ogljar Tomažek. Na glavi je imel visoko krono iz trdega platna in na njej je bilo v kričečih barvah naslikano z neokretno roko kako odpira hudič žrelo in hoče požreti od strahu sključenega starca, ki skuša še v zadnjem trenutku skriti vrečo denarja. Vedno se je obračal Tomažek nazaj proti Svetemu Jovu: »Ne pozabi na mojo dušo,« ga je spominjal, »denar veš kje leži zakopan.« Župnik Jovo je molčal in privzdigoval veliki bronasti križ: »Ne pelji nas v skušnjavo!« »Denar je za mojo dušo, ali slišiš sveti, dobri, ljubi gospod, za mojo dušo!« je tarnal Tomažek in se opotekel, ker ga je sunil hlapec pod rebra. »Libera nos a malo!« je odgovoril Jovo. Kakor da ga trese mrzlica, je korakal zraven To-

mažka Čekon z napol zaprtimi očmi in težke solze so se mu utrinjale na lica.

Zadnja v sprevedu je bila Rezi-ka. Pa to ni bila več Rezika od nek-daj. Srepa so gledale njene oči, usta je imela široko odprta in v dveh cur-kih ji je tekla kri na razgaljene prsi. Odrezali so ji bili jezik na povelje župnika Jova, da ni mogla izdati, kar je vedela o Ivanu. Na ostriženi glavi je imela tudi ona visoko krono iz tr-dega platna in na nji so bili naslika-ni z neokretno roko nesramni prizori. Grgrajoči, skoro živalski glasovi in njen v grozi spačeni obraz je pričal o njenih nečloveških mukah. Zasmaja-la se je, ko je zagledala pred seboj vi-soke križe, grozeče iz širokih grmad, zasmejala se je in nov curek penaste krvi se ji je ulil iz ust, zasmejala se je, a njen smeh se je glasil kakor rjo-venje na smrt zadete živali in lice se ji je spačilo v blaznem strahu.

Dospeli so na morišče. Kakor na povelje so planili hlapci po obsojen-cih in jim potrgali obleko raz telesa, v drugem hipu pa so jih že tudi po-stavili pred križe. Drugega za dru-gim so vzdignili, roke so jim vpogni-li nazaj čez prečnice in zvezali na hrbtu. Še noge so jim privezali ob pokončno drevo in potem so odsto-pili.

Utihnile so molitve kartuzija-nov, preglasnili so zvonovi po cerkni-

ki kotlini, umrli so zadnji glasovi vsenaokrog, le obupno ihtenje in zamolklo grgranje se je glasilo od križev sem.

Prvi se je vstopil pred zbrane centenar s Hasberške graščine ter prečital s svečanim glasom obsodbo nesrečnikov na smrt na grmadi. »Čekon, Drganec, ogljar Tomažek in Rezika Ribičeva so očiti čarovniki in vešče, kar so priznali tudi na vprašanja v mučilnici. Obsojeni so po krvni pravdi gospoda Rauberja, da očisti živi ogenj svet njih grešnega in bogokletnega početja. Obsojeni pa so na isto smrt še stari Ribič, njegova oba sinova in njegova druga hčer.« Hlapci, ki so stali pod križi, so pritrdili na vsak manjši, doslej še prazni križ, po en list z imenom enega obsojenca. »Vsak, ki jih sprejme pod streho,« je nadaljeval centenar, »zapade isti kazni. Brez pravde so in prosti, da jih sme nekaznovan ubiti vsak, ki jih sreča.«

Za centenarjem se je oglasil pater Joahim iz Bistre. Prečital je najprvo bulo papeža Inocenca VIII., ki se prične z besedami »Summis desiderantes affectibus« in v kateri zapoveduje, da morajo duhovniki zasledovati, preganяти in uničevati vešče in čarovnike. Začele so se potem molitve, klanjali in križali so se kartuzijani, padali so na kolena in zopet

vstajali, hodili na desno in se vračali na levo, škropili so z vodo zdaj grmado, zdaj gledalce, zdaj zopet sami sebe, obračali so se proti vsem štirim vetrovom in razprostirali roke kakor k objemu, zraven pa so peli, govorili ali mrmrali molitve in reke, premolknili pač tudi za par trenotkov, kakor bi se hoteli poglobiti v svete misli, potem pa v mogočnih akordih zastavili zopet s pesmijo, ki se je končala z gromovitim:

»Libera nos a malo.« — — —

»Turki!« so vpili bežeči kmetje, ki so drli proti Šteberški graščini.

»Turki prihajajo!« je naznanil poten jezdec, ki je prisopel med zbovalce. »Za petami so mi na brzih konjih. Od Snežnika sem me že pode. Takoj morajo priti!« Okrenil je konja, zasadil mu ostroge, da se je začela vzpenjati izmučena žival in v diru je izginil na poti proti Grahovem.

Umolknile so molitve kartuzijanov, plaho so se spogledavali oni, ki so še pred trenutki hladnokrvno zrlili na muke svojih ubogih žrtev. Vse misli so bile pri preteči nevarnosti, pozabljeni so bili čarovniki in strah jim je bil zapisan na bledih obrazih. Kartuzijani in gospoda, ki so se še pred trenutkom oblastno šopirili in se naslajali ob mukah kmeta, so bežali proti gradu, da zasedejo brze konje

in odneso vsaj golo življenje pred krvoločnimi Turki.

»Zažgite!« je zapovedal Sveti Jovo hlapcem in iztrgal enemu gorečo bakljo iz rok ter jo porinil v grmado. Zloben nasmeh je igral krog njegovih ustnic ko so zajekali napol onemogli obsojenci na križih, potem pa je z brzimi koraki šepal za pobeglimi.

* * *

Krvavo je svetila goreča grmada čez jezero. Utihnilo je ječanje, le prasketanje ognja je motilo svečani večerni mir.

Ustavila se je četa turških konjenikov pred grmado.

»Taki so ti psi!« je zagodrnjal star sivolas beg in pogladil konja po vratu. »Nobenega prizanašanja njim, ki so hujši od zverine!« se je obrnil proti svojim vojščakom.

»Kakor hočejo sami, tako storimo mi z njimi,« mu je odgovoril mlad vojščak in tlesknil ob svojo krivo sabljo.

»Naprej!« je zapovedal stari beg in odjahali so jezdeci ob obrežju proti Cerknici.

